

1894.

ÚJ FOLYAM.

1. FÜZET.

13592

414 1759

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

II. KÖTET.

— ||| I. FÜZET. ||| —

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

1894.

o

TARTALOM.

	Lap
Ráth György. Unikumok könyvtáramban. I. Aeneas Sylvius levelezése Mahomed szultánnal. II. Verinus Mihály verseinek kolozsvári kiadása. (<i>Három hasonmással</i>)	1
Dr. Karácsonyi János. Szent-Gellért püspök müncheni kódexe	10
Fejérfpataky László. Középkori kéziratok a szombathelyi papnővelde könyvtárában	13
Horváth Ignác. A Magyar Nemzeti Múzeumi könyvtár ösnyomatványainak jegyzéke. (II. közlemény)	17
Magyar Könyvesház. (Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához.) Kiss Imre halotti beszéde Báthory Zsófia felett. Dr. Illésy Jánostól	48
Külföldi Szemle. A berlini udvari könyvtár szakrendszere. Schönherr Gyulától	52
Két XV. százdbeli ének a třeboni könyvtárban. Dedek Crescens Lajostól	59
A külföldi irodalom magyar vonatkozásu termékei az 1893-ik évben. Horváth Ignácztól. (I. közlemény)	63
Tárca. Evnegyedes jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának állapotáról 1893. október 1-től december 31-ig	69
A kolozsvári Ferencz-József tud.-egyetem könyvtára az 1892/93. iskolai évben. Dr. Ferenczi Zoltántól	74
Az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtára 1892/93-ban	80
Szakirodalom. A képviselőház könyvtárának katalogusa. Ism. <i>Kudora Károly</i> . Szegedi Gergely Énekes könyve 1569-ből. Ism. <i>D. Gy.</i> A schlägli szójegyzék. Ism. <i>Sch. Gy.</i> Pirenne, Bibliographie de l'histoire de Belgique. Ism. <i>Áldásy Antal</i> . Nentwig, Die Mittelalterlichen Handschriften in der Stadtbibliothek zu Braunschweig. Ism. <i>Horváth Sándor</i> . Catalogue de la bibliothèque de feu Ahmed Véfyk Pacha. Ism. <i>Á. A.</i> Folyóiratok szemléje. (Archaeologiai Értesítő, 1893. IV., V. Egyetemes Philologiai Közöny, 1893. X., 1894. I., II. Erdélyi Múzeum 1894. I., II. Irodalomtört. Közlemények, 1894. I. Századok 1894. I., II. Történelmi Tár, 1894. I. Centralblatt für Bibliothekswesen, 1893. X—XII., 1894. I—II. Mittheilungen des Instituts für oest. Geschichtsforschung, 1893. IV. Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Gesch. XIX. 1.) Ism. <i>D. Gy.</i>	82
Vegyes közlemények. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának új igazgató öre. Wenzel Gusztáv gyűjteménye a M. Nemz. Múzeum könyvtárában. (<i>H. S.</i>) A porosz könyvtárnokok minősítése. (<i>CB.</i>) Magyar egyetemi tanár Dorpatban. Adalék a vatikáni levéltárból a Corvina történetéhez. (Közli <i>F. V.</i>) Magyar tanuló Rómában. (Közli <i>Áldásy Antal</i> .) Brener Lőrincz életéhez. (Közli <i>ifj. Kemény Lajos</i> .) A Magyar Könyv-Szemle és a külföldi sajtó. Hungarikumok a külföldi antiquár-katalogusokban	93

A Magyar Könyv-Szemle régi folyamából négy teljes példány (I—XVI. kötet) 25 frtjával, a II—XVI. kötetek egyenként 2 frton, együtt 20 frton bocsáttatnak előfizetőink rendelkezésére. Megrendelések a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához intézendők, mely az összeg előzetes beküldése esetén a megrendelt példányokat bérmentesen küldi meg.

2619

MAGYAR
KÖNYV-SZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

ÚJ FOLYAM. II. KÖTET.

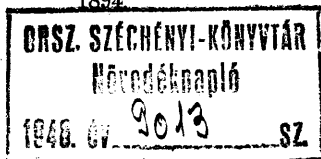
1894-IKI ÉVFOLYAM.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

1894

TARTALOM.

1. ÉRTEKEZÉSEK, ÖNÁLLÓ KÖZLEMÉNYEK.

	Lap
ACSÁDY IGNÁCZ. Könyvek régi összeírásokban	209
Gróf APPONYI SÁNDOR. Maximilianus Transylvanus származása	244
Dr. BOJNICÉ IVÁN. A horvát-szlavón országos levéltár	97
DEDEK CRESCENS LAJOS. Két XV. századbeli ének a tfeboni könyvtárban	59
FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ. Középkori kéziratok a szombathelyi papnövelde könyvtárában	13
FERENCZI ZOLTÁN. Modern könyvtárak szervezéséről	222
HORVÁTH IGNÁCZ. A külföldi irodalom magyar vonatkozású termékei az 1893. évben	63, 181
— A Magyar Nemzeti Múzeumi Könyvtár ősnymtatványainak jegy- zéke (II—V. közlemény.)	17, 120, 250, 313
Dr. ILLÉSY JÁNOS. Kiss Imre halotti beszéde Báthory Zsófia felett	48
Dr. KARÁCSONYI JÁNOS. Szent-Gellért püspök müncheni kódexe	10
MAGYAR KÖNYVESHÁZ. (Adalékok Szabó Karoly Régi Magy. Könyvtárához.)	
I. Magyar nyelvű nyomtatványok. (Közlök: <i>Bekesi Emil,</i> <i>Erdélyi Pál, Kincz Gyula, dr. Kiss Áron, Melich János,</i> <i>Révész Kálmán, Sch. Gy., —s.—m., Varju Elemér</i>)	
II. Idegen nyelvű hazai nyomtatványok. (Közlök: <i>Dézsi Lajos,</i> <i>Ráth György, Révész Kálmán, —s.—m.</i>)	845
RÁTH GYÖRGY. Unikumok könyvtáramban. I. Aeneas Sylvius levelezése Mahomed szultánnal. II. Verinus Mihály verseinek kolozsvári kiadása. (<i>Három hasonmással.</i>)	1
RÉCSEY VIKTOR. A görög nemzeti könyvtár kéziratgyűjteménye Athénben	179
— A lipcei könyvkötészet 350 éves jubileumi kiállítása	357
SCHÖNHERR GYULA. A berlini udv. könyvtár szakrendszere	52
— A thorni Corvin-kódexről. (<i>Színes melléklettel.</i>)	305
THALY KÁLMÁN. Kőszeg város könyveinek lajstroma 1614-ből	114
VARJU ELEMÉR. Két könyvhagyományozás a XV. században. (<i>Két színes melléklettel.</i>)	111

2. TÁRCZA.

Az ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET könyvtára 1892/93-ban	80
ÉVNEGYEDES JELENTÉSEK a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának álla- potáról 1893. október 1-től 1894. szept. 30-ig	69, 187, 294, 361

	Lap
Dr. FERENCZI ZOLTÁN. A kolozsvári Ferencz-József-tud.-egyetem könyvtára az 1892/93. iskolai évben	74
HELLEBRANT ÁRPÁD. A Magyar Tud. Akadémia könyvtára 1893-ban	197
REIZNER JÁNOS. A szegedi Somogyi-könyvtár 1892/93. évi állapota	238
SZILÁGYI SÁNDOR. Jelentés a budapesti egyetemi könyvtár állapotáról 1893-ban	191

3. SZAKIRODALOM.

ÁLDÁSY ANTAL. Die Handschriften in Göttingen. 1. Universitäts-Bibliothek 2. (Verzeichniss der Handschriften im Preussischen Staate I. Hannover 2.)	371
— Pirenne, Bibliographie de l'histoire de Belgique	87
Á. A. Catalogue de la bibliotheque de feu Ahmed Vefyk Pacha	89
— Nel giubileo episcopale di Leone XIII. Omaggio della biblioteca Vaticana	203
DÉZSI LAJOS. Petrik Géza, Kalauz az újabb magyar irodalomban	369
D. Gy. Szegedi Gergely Énekeskönyve 1564-ből	84
HORVÁTH IGNÁ CZ. Voullième, Die Incunabeln der kön. Universitäts-Bibliothek zu Bonn	373
HORVÁTH SÁNDOR. Autobiography and Letters of George Henry Pertz	204
— Nentwig, Die Mittelalterlichen Handschriften in der Stadtbibliothek zu Braunschweig	88
Dr. JANKÓ JÁNOS. Havass Rezső, Magyar földrajzi könyvtár	198
KUDORA KÁROLY. A képviselőház könyvtárának katalogusa. 1866—1893.	82
— RR. Magyar nyomdászok Évkönyve	201
SCH. Gy. A budapesti magyar kir. egyetemi könyvtár kéziratainak címjegyzéke	200
— A schlagli magyar szójegyzék	86
Dr. VÁCZY JÁNOS. Szinnyi József, Magyar írók élete és munkái	364

*

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE. (Archaeologiai Értesítő, Egyetemes Philologiai Közlöny, Erdélyi Múzeum. Irodalomtörténeti Közlemények, Századok, Történelmi Tár, Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde, Archivalische Zeitschrift, Centralblatt für Bibliothekswesen, Mittheilungen des Instituts für oesterr. Geschichtsforschung, Neues Archiv der Gesellschaft für deutsche Geschichte.) Ism. <i>D. Gy.</i>	90, 205, 374.
--	---------------

4. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának igazgató öre	93
Wenzel Gusztáv gyűjteménye a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában	—
A porosz könyvtárnokok minősítése (CB.)	94
Magyar egyetemi tanár Dorpatban	—
Adalék a vatikáni levéltárból a Corvina történetéhez (F. V.)	—

	Lap
Magyar tanuló Rómában (<i>Áldásy Antal.</i>)	94
Breuer Lőrincz életéhez (<i>Ifj. Kemény Lajos.</i>)	95
A Magyar Könyv-Szemle és a külföldi sajtó	96
Hungarikumok a külföldi antiquár-katalogusokban	—
Kinevezések a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárában	207
Kossuth Lajos könyvtára	—
Argus de la Presse	—
Múzeumok és könyvtárak országos szervezése	208
Változások a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában	301, 377
Múzeumi könyvtári tisztviselők tanulmányúton	—
Nemzetközi kiállítások (<i>x.</i>)	—
Anthologia régi magyar nyelvemlékeinkből (<i>x.</i>)	—
Dévay József könyvtára (<i>H. S.</i>)	302
XVI. századi könyvtáraink történetéhez (<i>Köszeghy Sándor.</i>)	—
Adalék Köleséri Sámuel életéhez. (<i>Szilágyi Sándor.</i>)	303
Róma nyilvános könyvtárai az ó- és középkorban. (<i>K. B.</i>)	—
Könyvkereskedők Lapja	304
Német tudós a magyar irodalomtörténetről	—
A Magyar Könyv-Szemle szerkesztése	377
Sándor szerb király a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában	—
Kossuth Lajos emléktárgyai a Magyar Nemzeti Múzeumban	—
Családi levéltárak a Magyar Nemzeti Múzeumban	378
A Magyar Tud. Akadémia új főkönyvtárnoka	—
Gálszécsi István hittani műve 1538-ból (<i>D.</i>)	—
Az amsterdami biblia történetéhez (<i>Szilágyi Sándor.</i>)	379
Szathmár-Némethi Mihály levele Teleki Mihályhoz (<i>Koncz József.</i>)	380
Könyvlopás a XIV. században (<i>Horváth Sándor.</i>)	—
Hungarikumok a külföldi könyvpiaczon (<i>V. E.</i>)	381
Az alsóausztriai helytartóság levéltára (<i>Á.</i>)	—
A párisi nemzetközi könyvkiállítás	382
A drezdai udvari könyvtár szakrendszere (<i>Sch. Gy.</i>)	—
NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ. Szerkesztette Horváth Ignác	383
HIBAIGAZÍTÁSOK	414

UNIKUMOK KÖNYVTÁRAMBAN.

RÁTH GYÖRGYTŐL.

Könyvtáram kizárólag úgynevezett hungarikumokból áll. Azoknak összegyűjtésénél első sorban a magyar vonatkozású külföldi ősnymtatványoknak, valamint a szatmári békekötésig belföldi nyomdákból kikerült, illetve magyar nyelven megjelent munkáknak lehetőleg teljes sorozatát törekedtem összeállítani.

Az ezenfelül kínálkozó terjedelmes anyaggal szemben leginkább a kevésbbé ismeretes, vagy éppen ismeretlen munkák megszerzésére fektettem a főszűlyt, a mi által némileg hazai köz-könyvtáraink hézagainak pótlását is véltem elérhetni.

Az ily rendszeres gyűjtés sokféle könyvészeti és más irányú kutatásokat igényelt, melyek eredményét időnkint feldolgozva, kisebb-nagyobb tanulmányokba foglaltam össze.

Ezek egy részének közzétételét, a mennyiben a könyvtáramban őrzött unikumokat vagy ismeretlen nyomtatványokat tárgyazzák, e folyóirat tisztelt szerkesztőjének felhívása következtében ezúttal megkezdem és szándékom időnkint folytatni.

I.

Aeneas Sylvius levelezése Mahomed szultánnal.

Aeneas Sylvius, a mint II. Pius névvel a pápai trónra lépett, fő feladatául tekintette a kereszténység megvédését az ozmanok betörései ellen, és az izlam hatalmának lehető megtörését. Ezt a czélt viszontagságteljes uralkodásának ideje alatt soha sem tévesztette szem előlt. E végből hívta össze a mantuai kongresszust,

annak befejezte után pedig, nyilván azért, hogy merész fellépésével a tétovázókat magával ragadja, 1460. január 14-én kibocsátott bullájával Mahomed szultánnak, a vérszopó vadállatnak — mint nevezi — hadat üzen. Kijelenti, hogy a törökök ellen a keresztények egyesült erejével három éven át vezetendő általános hadjárat határoztatott el. Lángoló szavakkal köti a keresztény fejedelmek szívére, hogy a hit védelmére kivétel nélkül fegyvert ragadjanak. Egyúttal mindenkinek, ki személyesen nyolcz hónapig e hadjáratban az üdvözítőnek szolgál, vagy magáért helyettest felszerel és fizet, teljes bűnbocsánatot engedélyez.

A felhívás nem vezetett eredményre. Az ozmán invázió folytonosan tért foglalt Európában. Különösen megdöbbsentette II. Piust az a tudósítás, melyet Velence útján 1461. október havában vett, hogy Mahomed Genua fekete-tengeri birtokait, a sinopei fejedelemséget és a trapezunti császárságot elfoglalta.

A lesújtó hír a pápát a nápolyi hadjárat folyamán nyomasztó pénzzavarok közt érte. Ily helyzetben arra a sajátságos lépésre határozta el magát, hogy a szultánnál közvetlen hittérítési kíséreltet tegyen. Meglehet, erre némi befolyással volt az az elterjedt mende-monda is, mintha Mahomed különös hajlandósággal viselkedne a keresztény hit iránt. Ő állítólag akkor, midőn Konstantinápoly bevétele után parancsára Gennadios patriarcha az apostoli symbolumnak 20 fejezetből álló értelmezését benyújtotta, a keresztény vallás tisztasága fölött csodálkozását fejezte ki, és azóta a keresztények iránt kegyességet tanusított.

A gondosan kidolgozott terjedelmes epistola bevezetésében a szent atya kéri a szultánt: olvassa el végig levelét s ne vesse el azért, mert a keresztények fejétől jó. A keresztények őt nem gyűlölik, sőt az isten parancsából ellenségeiket is szeretik. Ne zárja el füleit, ha Krisztus nevét említi, hisz az üdvözítőt Mahomed törvényei is szent férfiúnak, nagy prófétának, a szűz gyermekének és csodatevőnek mondják. A művelt Európa katolikus államai — folytatja a levél írója — nem oly könnyen lesznek legyőzhetők, mint az ázsiaiak, görögök, szerbek, oláhok, hitetlenek és eretnekek. Példa erre a magyar nemzet, mely egymaga már 80 év óta képes ellentállani a törököknek, úgy hogy ezek most is a Száva és Duna mellett vesztegelnek. De a szultánnak, hogy a keresztények között dicsőségesen uralkodjék, nincs szüksége sem aranyra, sem had-

seregekre és hajóhadakra; — egy kevés víz, a keresztség felvétele, őt korának legnagyobb, leghatalmasabb és legkiválóbb férfiújává tenné. A pápa elismerné a görögök és keletiek császáranak, s a mit most jogtalanul bir, birni fogja a keresztény jogával. Az egész világ választott birája lesz. Sokan önkéntesen vetendik magukat alája s neki fognak adózni. Ha az időben keresztény lett volna: László király elhaltával a magyarok és a csehek bizonyára utódjának csakis őt választják. Ő válnék az apostoli szék védurává, s beállana az általános béke, az aranykorszak. Együtt laknának a párduez a báránynyal, a borju az oroszslánnal, s a kard ásóvá és szántóvassá válnék.

Ezután áttér a pápa a hittan terére és hosszasan fejtegeti a keresztény vallás alapigazságait, másfelől pedig a Korán tanainak czáfolatába bocsátkozik.

Azon nagymérvű érdeklődést, melyet ezen irat a keresztény világban előidézett, mutatják a XV. században ért számos kiadásai. Azonfelül, hogy a levél Aeneas Sylviusnak nyomtatott levélgyűjteményeibe is többnyire, nevezetesen pedig a becses 1481-iki nürnbergi kiadásba 410. szám alatt fel van véve, Hain (Reperitorium bibliographicum, 171—177.) hét, illetve hat önálló kiadását sorolja fel. Ezen számot ezúttal két ismeretlen kiadással szaporíthatom.

Az egyiket megemlítve találom Rosenthal L. müncheni antiquár LXII. számú katalógusában, 15. sz. a., hol egy példánya 100 márkával van áruba bocsátva. Az itt olvasható leírás szerint eme kiadásban szintúgy, mint a többi ismertekben, a nyomdász, valamint a megjelenési hely s idő nincs megjelölve. A negyedréti könyvecske pedig 44 lapból áll, minden lapon 30 sorral, és abban sajátságos ellentét észlelhető a szöveg gót nyomása s az olasz típusú kezdők között.

A Hainnál elő nem forduló másik kiadásnak egy példánya viszont birtokomban lévén, annak leírását ez úton következőkben pontosabban adhatom:

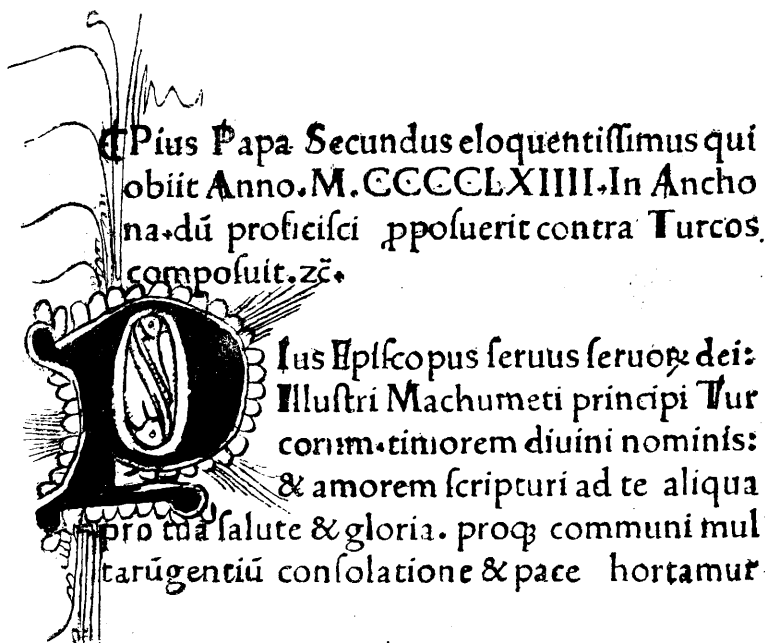
Az 1^a. lap e szavakkal kezdődik: *Pius Papa Secundus eloquentissimus qui | obiit Anno. M.CCCCLXIV+ In Ancho | na + dū proficisci pposuerit contra Turcos | composuit. zc. + |*

Az 59^a. lap 24. sora után: *Explicit epistola Pii Pape secundi ad Thurecū. Sq̃t. (igy) rñsio turci. |*

60a. lap: *Incipit epistola Morbifani magni Tu | ci (így) missa ad Pium Papam secundum. |*

62a. lap: *Registrum.*

A 4-rétű, **kerek** római betűkkel nyomtatott kiadás szintén nélkülözi a nyomdász nevének, úgy a nyomdahely és a megjelenési idő jelzését. Terjedelme 62 számozatlan levél, melyeknek utolsó lapja üres, custosok és signaturák nélkül, laponként 27 sorral.

II. Pius Epistola ad Turcarum imperatorem cz. művének kezdő sorai.

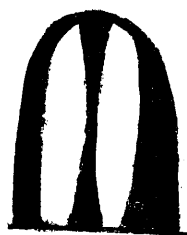
Ép, rubrikált példányomban az első *P* kezdő vörös alapon gazdagon van aranyozva.

Ezen kiadásban Aeneas Sylviusnak 14 $\frac{3}{4}$ ívet elfoglaló levele után — mint már a bibliografiai leírásnál említém — következik Morbisanus válasza.

Ennek bevezetése így szól: *Morbifanus Hebrei & Gefii cum | suis fratribus Cerabi Eiusbait im | peratoris collaterales pugilles in patribus achere magno sacerdoti Romanorum iuxta merita dilecto.*

Miután a válaszdók magukat ily sajátságos nevekkal bemutatták: panaszosan felemlítik azt, hogy tudomásuk szerint a velencziek kérelmére az olasz templomokban azoknak, kik ellenük fegyvert fognak, bűnbocsánat s boldog élet ígertetett, a mely hírnek valóságát igazolja némely gyalog-kereszteseknek velencei hajókon történt megérkezése. Ezen erősen csodálkoznak, miután a török nép nem okozója Krisztus halálának. Hisz azok a helyek, a hol a keresztény szentélyek léteznek, nincsenek birtokukban, s a zsidó népet pedig maguk is minden időben gyűlöltek. Mint régi krónikáikból hallották, a zsidók árulták el Krisztust Jeruzsálemben a

Incipit epistola Morbisani magni Tuci missa ad Rium Papam secundum.

Orbisanus Hebrei & Gesii cum suis fratribus Cerabi Eiusbait imperatoris organi collaterales pugilles in partibus achere magno sacerdoti Romanorum iuxta merita dilecto nuper auribus nostris intonuuit: q in partibus.

Az Epistola Morbisani magni kezdősorai.

római helytartónak. Az olaszoknak ellenük való felkelése annál kevésbé igazolt, mivel ezek a trójaiak véréből származnak, ők pedig a trójai birodalmat akarják helyreállítani, s szándékuk a görög birodalom meghódításával Hektor vérét s Hilion romlását megboszúlni. Ha a velencziek által zsarolt Krétát s egyéb szigeteket el akarják foglalni, ezt azért teszik, mert eme vidékek az általuk isteneik ígéretéhez képest alkotandó birodalomhoz tartoznak. Kérik tehát a pápát: szűnjék meg a keresztény népeket ellenük izgatni; ezeknek vallási meggyőződésükkel mit sem gondolnak, sőt Krisztust magát is elismerik prófétának. Egyedül a velenczikkel van dolguk, e gögös és vakmerő néppel, mely magának minden szomszédja fölött fölényt bitorol. Ha azonban jelen kérelmük siker-

telen marad: a kelet egész hatalmával fognak szembeszállani nemcsak a pápa kereszteseivel, hanem Róma, Német- és Franciaország összes hadaival is. Ekkor semmi sem fogja őket visszatartani attól, hogy mérhetlen számú hajóikkal eláraszszák az európai tengerpartot, s különösen Horvátországot s Dalmáciát. *«Datum anno Machumeti septingentijimo quadrigentijimo quinto, in introitu mensis Haften.»*

Már ezen állítólagos válasz szövege sem enged kétséget a felől, hogy apokrif férczmunkával állunk szemben; a mint nincs is semmi nyoma annak, hogy a szultán a pápának válaszolt volna.

Voigt, Aeneas Sylviusnak biografusa, kinek mintaszerű életrajzából merítettem az előrebocsátott történeti adatokat, azt a nézetét fejezi ki, hogy a kereszténység és az izlam legfőbb képviselői közötti levelezés ingerlő eszméje tüzelte fel a kortársak képzelőtehetségét s gazdagította a törökökre vonatkozó irodalmat az apokrif csinálmányok sorozatával.

II.

Verinus Mihály verseinek kolozsvári kiadása.

Verinus Mihály ama gyérszámú humanista írókhoz tartozik, kiknek művei a XVI. században hazai sajtókból is kikerültek. De utánnomására kolozsvári verseinek kiadóját, ifj. Heltai Gáspárt, ki anyjának 1581-ben bekövetkezett halála után az atyai nyomdát átvette, nyilván nem annyira a distichonok költői becse, mint inkább a közérdekesség készítette, melyet az ifjú költő kora elhunytának oka előidézett.

E föltevést igazolja a könyvecske czíme, mely így szól:

MICHAELIS | VERINI HISPANI PO | ETAE AC IVVENIS DOCTIS | SIMI
DISTICHA DE | MORIBUS. | Quo morbi genere Poëta mortuus fit, fatis
bene | testatur Ang. Pol. in lib. Epigram. | ita inquiens: | Verinus
Michaël florentibus occidit annis. | Moribus, ambiguum, maior, an
ingenio. | Disticha compofuit docto miranda parenti, | Quæ clau-
dunt gyro grandia fenfa breui. | Sola Venus poterat lento succurere
morbo Ne se pollueret, malluit ille mori. | Hic iacet, heu patri
dolor, & decus, unde iuuëtus | Exemplum, vates materiam capiant. |
(*Fametszet.*) CLAVDIOPOLI. | In officina Helthana. | M.D.LXXXVIII. |

A 8-rétű nyomtatványnak egyetlen fenmaradt ép példánya
Lugossy József könyvtárából került birtokomba.¹ Egyik előbbeni
tulajdonosát ismerteti az utolsó lapon olvasható következő fel-

MICHAELIS
VERINI HISPANI PO-
ETAB AC IUVENIS DOCTIS-
SIMI DISTICHA DE
MORIBVS.

*Quo morbi genere Poëta mortuus sit, satis bene
sejatur Ang. Pol. in lib. Epigram.
ita inquit:*

*Vorinus Michaël florentibus cecidit annis.
Moribus, ambiguum, maior, an ingenio.
Disticha composuit deo miranda parenti,
Quæ claudunt gyro grandia sensa breui.
Sola Venus poterat lento succurrere morbo
Ne se pollueret, maluit ille mori.
Hic iacet, heu patri dolor, & decus. vnde iuugtus
Exemplum, vates materiam capiant.*

CLAVDIOPOLI.
In officina Helthana.
M. D. LXXXVIII.

Verinus Mihály 1588-iki kolozsvári kiadásának címlapja.

jegyzés: «Adatott nekem ez a könyv Szabó Gáspár uram által
1664. 8. 7-bris. Memento mori et non pecabis.»

¹ Ezután van a munka a R. M. Könyvtár II. kötetében 202. sz. a. könyvé-
szileg leírva, de nem egészen pontosan, miután az nem 26, hanem A—D₃
signaturával ellátott 27 levélből áll.

A címlevél tulsó lapja *«Poetae vita»* felirattal a költő rövid életrajzát tartalmazza. E szerint a spanyol eredetű Verinus Mihály a baleari szigetek egyikén, Minorcában, született. Atyja széles műveltséggel bírt, a mire utal a költő, midőn mondja:

*In lucem nostri formidant prodere lusus,
Si prius emendes, nil Ugoline timent.*

Még gyermekkorában Rómába került, hol atyja gyakran megfordult, s itt nevelését Paulus Saxia Roncilio, a jeles grammatikus s rhetor vállalta el, a kinek később első művét, distichonait, ajánlotta. Munkái nemes és tiszta lelkületét tükrözik vissza. Mondják, hogy egy hőskölteményt is irt, mely így kezdődik: *«Luxuria praedulce malum»* stb. Középtermetű volt, fehér arczbőrrel, élénk szemekkel, s beszédében érett megfontolás nyilvánult. Számos baráttal dicsekedett; többekről megemlékezik verseiben. Tiszta és szűzies életének 18. évében (Bandini¹ szerint 1483-ban) halt meg.

A distichonok után kiadásunkban Nicolaus Seraticus, Bernhardus Michelotius, Antonius Geraldinus és Hieronymus s Martinus Juarra Cantabricus sirversei két lapot foglalnak el.

Az utolsó, különben üres lapon egy fametszet van alkalmazva, mely stylizált keretben a paradicsomos almafát rá tekerődző kígyóval, s tövében koponyával ábrázolja; ezt találjuk a *«Kopaszság dicsérete»* című 1589-iki kolozsvári nyomtatványban is.

Az egykorú írók az ifjú költőt fennem dicsérik nemcsak ritka tehetségei, de különösen szeplőtlen erkölcei miatt. Inkább áldozta fel életét, mintsem hogy orvosai tanácsára oly gyógymódot vegyen igénybe, mely erkölceire foltot vetne. Erre czéloz Politianusnak a fennebbi címlapon olvasható epigrammája, valamint következő saját distichona:

*Promittunt medici coitu mihi Paule salutem,
Non tanti vitae sit mihi certa salus.*

Az erényességnek ily túlzott nyilvánulása az erkölcsi feslettség korában általános feltűnést keltett, és hátrahagyott verseinek nagy népszerűséget szerzett. Nyomtatásban megjelentek azok először Flórenczben 1487-ben. Bandininál, Brunetnél és Graessenél 13 XVI. századbeli latin és 1 francia kiadását találom felsorolva.

¹ Catalogus codicum Latinorum bibliothecae Medicae Laurantianae. 1774—1777.

Utóbb is ismételten került ki a sajtó alól. Kolozsvári kiadásunk, mely sehol másutt nincs érintve, az idézett számban nem foglaltatik.

Verinus Mihály ifjú kora daczára, követve a humanisták között uralgó divatot, számos íróval leveleket váltott. Ezek szokás szerint a nyilvánosságra szánvák, s nagy gonddal voltak kidolgozva. A Laurentiana valamint a distichonoknak, úgy a fenmaradt levelező-könyvnek is kéziratát bírja. Az utóbbi kódex fényesen van kiállítva, és első díszlapján Verinus művészi kivitelű arczképét tünteti fel. Bandini e kódexet leírva, leveleinek fontosabbjait, nem különben a hozzá irt s a kéziratba bevett dicsérő verseket közli. Az utóbbiak azonban nem azonosak a kiadásunk végén olvasható sírversekkel.

Verinus az irodalom vezérférfiaival való összeköttetéseit bizonyára főleg atyjának, Verinus (de Vieri) Ugolinonak köszönheti, ki százada legtermékenyebb költőjéhez sorakozik. Lorenzo de Medici fiának, a későbbi X. Leo pápának nevelését reá bízta. Szoros baráti viszony fűzte Marsilio Ficinohoz, a kinek fenmaradt levelező-könyve számos hozzá intézett levelet tartalmaz.¹

Ugolino is a humanisták ama köréhez tartozott, kik Mátyás királynak, a bőkezű maecenásnak dicsőítéséhez tollukkal hozzájárultak. Szintén a Laurentiában található ily című kézírata: *Epigrammatum libri VII ad Mathiam regem Pannoniae, Christianorum clypeum adamantinum*, melyet a záradék szerint 1488-ban Petrus Crinitus másolt. Eredetijét szerzője Silvestro nevű másik fia által Mátyásnak átadatta, ez azonban elveszett.

Nyomtatásban megjelentek tőle Graesse szerint: *Poemata nunc primum editae. Lugduni, 1559.*, Bandini szerint pedig: *Triumphus et vita Mathiae regis, aliaque ejus poemata. Lugduni, 1679. 12r.*

Ez utóbbi a flórenczi kódexsel összevetett kiadás alapján, a hazai vonatkozású verseket kiadta Ábel Jenő az *«Irodalom-történeti emlékek»* II. kötetében.

Ugolino több mint egy negyedszázaddal élte túl fiát. Meghalt 1500-ban, mások szerint 1505-ben.

¹ Az *«Epistolae Marsilii Ficini»* velencei 1495-iki első és nürnbergi 1497-iki kiadása megvan könyvtáramban.

SZENT-GELLÉRT PÜSPÖK MÜNCHENI KÓDEXE.

Dr. KARÁCSONYI JÁNOSTÓL.

Régi vágyam teljesült, midőn a mult év elején azon kódexet, mely Szent-Gellértnek egyetlen napjainkig fenmaradt művét, a *Deliberatio supra hymnum trium puerorum*-ot tartalmazza, kezembe vettem és átvizsgáltam. Mindig erősen reméltem, hogy e kódex nem semmisült meg, mert Batthyány Ignác, a nagynevű erdélyi püspök, Szent-Gellért említett művének kiadója, világosan mondja,¹ hogy annak kéziratát, miután Bécsben ismeretlen másoló által lemásoltatta, visszaküldte oda, a honnan Garampi József pápai nunczius közvetítésével kapta, Freisingenbe, az ottani káptalan levéltárába. Föl is szólítja, még pedig nem valami udvariasan, a korabeli hyperkritikusokat, hogy, ha valaki nem bízik meg az ő kiadásában, kérje ki újra a kódexet és üsse bele az orrát (adunco etiam naso expendere possis). A Batthyány kiadásának alapul szolgáló kódex tehát visszakerült Bajorországba. Tudván pedig, hogy a németek már a mult században nagyrabecsülték a régi kéziratokat és tudományos kincseket, nem oktanulul kecsegtettem magam azon reménynyel, hogy a Szent-Gellért művét tartalmazó kódex az ő kezükben el nem veszett s így Batthyáynak nem éppen rossz óhajta sa rajtam még beteljesedhetik. S valóban be is teljesedett.

Mert, a mint megtudtam, (a mit bizony előbb is megtudhattam volna), hogy a freisingeni káptalan kéziratai a müncheni királyi könyvtárba kerültek, felkértem az 1891 szeptemberében Münchenben kutató dr. Schönherr Gyula urat, e folyóirat szerkesztőjét, hogy legyen szives megnézni, vajjon a freisingeni kéziratok között csakugyan ott van-e a legrégibb magyarországi író ránk maradt művének kézirata? A kutatásnak eredménye lett, s miután az egyetemi könyvtár igazgatósága kérésemre nagy szíveséggel közben-

¹ Acta et Scripto s. Gerardi. Gyula-Fehérvár. 1790. IV. 1.

járt, hogy a kódex Budapestre, az egyetemi könyvtárba küldessék, a rég óhajtott kéziratot én is, Szent-Gellért életének és műveinek magyar ismertetője, megláthattam és tüzetesen átnézhettem.

Két dologra terjesztettem ki figyelmemet. Először magára a kódex külső alakjára, azután pedig a kéziratnak a Batthyány-féle kiadással való egybevetésére.

A kódex 166 folio pergamen-levélből áll, disznóbőrbe van kötve és most 6211. (*Cod. Fris. II.*) jel alatt őriztetik. Írása mindenesetre XI. századbeli, mert ugyanolyan minuta erecta betűkkel van írva, ugyanolyan ortografiával él, mint a minők e században használatosak valának. Legjellemzőbb e tekintetben az «ae» betűk írása. A szavak elején a kódex-író még mindig «ae»-nek írja (pl. aestimandus, aecclesia, s ez utóbbi szó ekként csakis a XI. századbeli oklevelekben fordul elő), másutt pedig a XII. század végéig szokásos «e»-alakkal jelzi. A kódexben két egykorú kéz írását kell megkülönböztetnünk: a szövegíróét és a javítóét. A szövegíró vagy nagyon sietett, vagy nem sokat értett a latin nyelvhez, mert elég sok hibát ejtett, és mint meggyőződtem, sok olyan hiba, melyet én könyvemben¹ a Batthyánytól fizetett bécsi másolónak tulajdonítottam, mint pl. Aulius (Tullius helyett), Scholapion (Aesculapius helyett), tulajdonképen nem a másolóé, hanem a kódex szövegírójáé. Volt tehát dolga a javítónak a szöveg kiigazításával s a hiányok pótlásával, de bizony kivált a kódex vége felé sok botlás igazítatlanul maradt. Azonkívül a javító még széljegyzeteket is csinált, hogy egyes tárgyakra, kitérésekre könnyebben rátaláljon, különben is ez olyan rendszertelen műben, mint a minő Szent-Gellért e deliberatioja, szerfölött szükséges volt. A mint ebből láthatjuk, Szent-Gellért idézett műve régi ugyan, de rossz írású s itt-ott hiányos kódexben maradt reánk, úgy hogy annak némely szavait a kontextustól vezérelve, magunknak kell kiigazítanunk, ha azt akarjuk, hogy a mondatnak értelme legyen.

A mi Batthyáynak kiadását illeti, az a kódex szövegével összevetve, kritikailag hünek nem mondható. Jóformán semmi tekintettel sincs a kódex ortografiájára; így pl. az e és ae közt levő különbséget nem tartja meg, hanem mind «ae»-nek veszi; a középkori latin-ság sajátosságait elhagyja, pl. a kódexben «accutior, hebrius, fisice,

¹ Szent-Gellért élete és művei. 1887. 193. l.

arriolus, umo»-nak irt szavak, a kiadásban «acutior, ebriosus, Physicae, ariolus, humo» alakban jelennek meg. De ez utóbbi tekintetben nem egészen következetes, mert néha meg ragaszkodik a kódex írásához s a kódexnek «uberius, inlicita, tempto» szavait ugyanilyen alakban közli. Végül az a különbség a kódex és a kiadás között, hogy ez utóbbiban a mű vége felé tett széljegyzetek elmaradtak. Úgy látszik, Batthyány másolója megunt azok leírását, s így maradtak ki a nyomtatásból.

Altalában véve azonban Batthyány kiadása elég jó, úgy hogy abban egészen megbízhatunk. Én pl. összevetettem mindazon részleteket, a melyekben Szent-Gellért személyére, hazánk akkori történetére és műveltségi állapotaira valami vonatkozás történik, s mindössze is csak egy-egy betűhibát (quia, qui helyett, feudissimum, fetidissimum helyett, fralgforem, flagrorem helyett, Batthyánnál 264., 265. ll.) találtam. Magyar történelmi szempontból tehát a kiadás az itt rekeszjelben felsorolt csekélységeken kívül kiigazításra nem szorul.

De más dolog lenne, ha valaki Szent-Gellért művét hit-tudományi vagy bölcséleti szempontból újra akarná méltatni, mert e tekintetben Batthyány másolója több hibát ejtett. Pl. a Batthyány kiadásában a 86-ik lapon levő széljegyzetet a másoló «de laude Catonis» olvasta, az eredetiben pedig «de laude creatoris» van; a 87-ik lapon az első széljegyzetet így olvasta: «De seth resuscitatum est nomen iustorum, qui per Abel Adae natus est. De suscitatie Cain». Így értelmetlen az egész, de a kódexben nem is úgy van írva, hanem ekkép: «De Seth suscitatum est nomen iustorum, qui *pro* Abel Adę natus est. De *successione* Cain». Néha, a mi Batthyánnak óriási fejtörést okozott, nem egyéb, mint ügyetlen olvasás-hiba. Ott van pl. a második könyv bekezdő mondata. Ezt a másoló így olvasta: «Iterum in Mana tuus theoricis circa dictum ducenda est contemplatio». Batthyány alul a jegyzetben kétségbe esve kiált föl: «Nisi rescribas En! (az in helyett) nunquam perplexum hunc sensum extricabis». Csakhogy az eredetiben világosan így van írva: «Iterum in *manativis* theoricis circa dictum ducenda est contemplatio». Így pedig nem szükséges kétségbe esni, mert a mondat (természetesen tekintve véve Szent-Gellért latinságát) nagyon érthető s annyit tesz: «A mint mondtam, ismét a folydogáló hasonlatokról kell elmélkednünk».

Szent-Gellért deliberatióját, elmékedéseit tehát valóban XI. századbeli, bár sajnos itt-ott hibás kódex tartotta fenn napjainkra s ez egygyel több ok arra, hogy az 1046-ban vértanúságot szenvedő hittérítő művében foglalt, s műveltségtörténetünkre vonatkozó adatokat nagyrabecsüljük.

KÖZÉPKORI KÉZIRATOK A SZOMBATHELYI PAPNÖVELDE KÖNYVTÁRÁBAN.

FEJÉRPATAKY LÁSZLÓTÓL.

A szombathelyi papnövelde könyvtára egyike a tekintélyesebb vidéki könyvtáraknak. Köteteinek számát 11.200-ra teszi György Aladár ismeretes statisztikai munkája.¹ Részletesebb ismertetésének azonban eddig híjával voltunk, pedig az 1790. évben alapított könyvtár több tekintetben nevezetes, kivált ősnymotatványainak és középkori kéziratainak elég nagy száma miatt.

Az ősnymotatványok száma a repertorium szerint 61. Ezek között legrégibb egy 1472. évi mainzi nyomtatvány: Concordantia discordantium canonum.

Középkori kézirata 14 van: ezek között legnevezetesebb az alább 8-ik szám alatt ismertetett kézirat, mely humanista írók munkáit tartalmazza.

Ime e kéziratok rövid jegyzéke, lehetőleg korrendbe szedve:

1. *Antiphonale*. Nagy 2r., 508 hártya-levél. Írták a XIII. század végén vagy a következőnek elején. Eleje-vége csonka; neumákkal és torzképes kezdőbetűkkel.

2. *Breviarium Romanum*, 12r., 456 levél. XIV. századi hártya-kézirat. Elöl naptár, melyből a magyar szentek hiányzanak; csak Szt.-István van megnevezve, aug. 20-án.

3. *Vegyes tartalmú kézirat*. 2r., kéthasábos; első részét 1407-ben írta papírra egy prágai pap, második régibb része hártýára van írva. Tartalma:

¹ Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben. 280. l.

a) *Postilla militii. Colophonja*: Explicit quadragesimalis postille militii, anno domini MCCCCVII. mensis Ianuarii die VI. Martinus de Bono Pastore alme urbis Romane Lateranensis clericus, Pragensis dyocesis, scriba.

b) Szent beszédek, régibb, XIV. századi írással hátyára írva.

4. *Missale*. 2r., kéthasábos 174 hátya-levél; írták a XIV. század végén vagy a következőnek elején. Eleje-vége csonka. Diszesen festett és lapszéli diszítésekkel ellátott kezdőbetűkkel. A kánon előtti kép hiányzik. A kéziratból közből is sok levél hiányzik; az eredetileg CCLII. egykorú számozással ellátott levél ma az utolsó a kéziratban, t. i. 174-ik. A szentek officiumaiból ítélve németországi vagy stájer missale volt.

5. *Vegyes tartalmú kézirat*. 4r., papir. Írta az 1427—1429 évek közt *Chemnitz Pali András*, meissenai pap. Tartalma:

a) *Speculum Marie. Colophonja*: Explicit speculum Marie per Andream Pali de Kempnicz. 1429.

b) *Tractatus supermissus. Colophonja*: Explicit tractatus supermissus est una cum Ave Maria anno 1428.

c) *Summa Innocentii pape quarti de miseria conditionis humane. Colophonja nincs*.

d) *Elucidarium beati Anselmi. Colophonja*: Explicit elucidarium beati Anselmi anno domini 1427. per Andream Pali presbiterum Meignensis diocesis.

e) Szent beszédek: de corpore Christi, de conceptione, de de sancta Lucia stb.

6. *Vegyes tartalmú kézirat*. 2r., papir. Írta 1453-ban *Woll János* Regensburgban. Tartalma:

a) *Psalterium*, a psalmusok bő glosszákkal. Vége felé a glosszák hiányzanak.

b) *Summa edita a fratre Thoma de Aquino de articulis fidei et ecclesie sacramentis. Közben*: Et sic est finis per me Georium (*így*)¹ *Woll. Végén*: Finitum feria quarta post festum sancti Iohannis Waptiste Ratispone, anno domini 1453. post cenam.

c) *Penitentiale Theodori. Colophonja*: Explicit penitentiale Theodori cum quampluribus et utilibus documentis et notabilibus

¹ Alább az író *Iohannes*-nek nevezi magát.

in eo contentis pro informatione confessorum et confitentium, anno 1453. scriptum *stb.*

d) Sermo passionis dominice compendiose et lucide compositus per magistrum Hainricum de Vrimarya per VI puncta distinctus.

e) Sermo de passione domini.

f) Opus de sacramentis. Végén: Io. W.

g) Directorium confessorum magistri Iohannis de Aurbach. Végén: Laus Deo. Iohannes Woll.

7. *Summula fratris Raymundi de administratione sacramentorum.* 4r., papír. Írták 1468-ban. A Summula szabályai hexameterekbe vannak szedve, melyekhez helylyel közel terjedelmes prózában írt magyarázatok járulnak. Ezeknek végén: Finis sumula (*így*) Raimundi 1468. Ezután rövid tartalomjegyzék következik, melynek végeztével rubrummal: Finitus est liber, laus deo, pax vivis, requyes defunctis. Corrige diligenter, si non scripsi sapienter.

8. *Vegyes tartalmú kézirat*, 4r., papír, 198 eredeti lap-számozással ellátott levél, melynek szélei azonban levágattak. Írták az 1472—1474. évek közt; írója nincs megnevezve. Elöl tartalomjegyzék. A *humanista* írók műveit magában foglaló kézirat tartalma a következő:

a) Rhetorica Augustini Daci Senensis Isagogici, scripta ad Andream filium domini Christofori. Végén: Finis 18. die mensis Iulii 1472.

b) Libellus Basilii magni. *Colophon*: Finis libelli Basilii magni, in quo iuvenes ad humanitatis studia propter virtutes adipiscendas hortantur, 4. die Augusti anno domini 1472.

c) Domini Bornatusii de Monte Magno ad illustrem principem Chidathonum, Montis Ferrati comitem, super nobilitate questio disputata. *Colophon*: Finis 17. Novembris anno domini 1472.

d) Phalaridis epistole Agrigentinarum tyranni e Greco in Latinum per Franciscum Aretinum traducte. Végén: Finis die 15. Ianuarii 1473.

e) Bartholomeus de Maraschis de Mantua levele Frigyes császárhoz; *a levél kelte*: 1469. die ultima Iunii.

f) Oratio in Parasceve coram Paulo II. pontifice maximo Bartholomei de Maraschis prepositi Mantuensis. Végén: Finis die 20. Ianuarii 1473.

g) Baptista Guarinus ad Maffeum (Gambaram de ordine docendi ac studendi. *Végén*: Finis die 28. mensis Ianuarii 1473.

h) Bernardus Iustinianus, Leonardi filius, ad illustrem virum Ludovicum Gunzagam. *Végén*: Finis 1. die mensis Februarii.

i) Guarini Veronensis in Libellum Isocratis ad illustrem dominum Leonellum Estensem Nicocles seu Symachicus. *Végén*: Finis 18. die Februarii anno 1473.

k) Liber Ciceronis de senectute. *Végén*: Finis 8. die Martini episcopi 1473.

l) Liber invectivarum Tullii: *Végén*: Finis quatuor librorum invectivarum Ciceronis 15. die mensis Februarii anno Christi 1474.

m) Hexameteres mű vallásos tartalommal: de peccato primi hominis, de erroribus, de diversitate hominum, de affectibus, de appetitu prohibiti, de voluntate peccandi stb., prózai glosszákkal.

9. *Collectio grammaticus*. (Igy.) 2r., két hasábos papir kézirat. Irta 1477-ben *Fabri Márton* Aspangban. Szótárszerű magyarázatok, jobbára a szent-írásban előjövő idegen szokról. *Végén*: Et sic est finis sub anno domini 1477. in Aschpang per me Martinum Fabri.

10. *Breviarium Romanum*. 12r., hártya-kézirat. Irta *Máté* sz. Ágostonrendű barát 1479-ben. Elején naptár, melyből a magyar szentek teljesen hiányoznak, még Szt.-István is. *Végén*: Anno domini millesimo quadragentesimo septuagesimo nono, vicesima die mensis Iulii, per me fratrem Matheum ordinis fratrum heremitarum sancti Augustini, oretis pro eum (*így*).

11. *Manuale*. 12r., papir-kézirat. Irták 1480-ban; írója nincs megnevezve. *Végén*: Et sic est finis in die presentationis gloriosissime virginis Marie anno LXXX. Ezután még 6 levél pótlék következik.

12. *Sermones dominicales*. 12-r., papir-kézirat a XV. századból. Sem szerzője, sem másolója, sem az iratás kora nincs feljegyezve. A beszédek vasárnapok szerint következnek egymás után. Az első az egyházi év kezdetére, karácsonyra szól: De nativitate domini. A szövegben itt-ott német glosszákkal találkozunk.

13. *Sermones*. 4r., papir-kézirat a XV. századból. Íróra. korra való feljegyzés nincs benne. Kezdődik: Sermo de novo sacerdote, azután: de dignitate sacerdotali, de sancta trinitate.

Erre következnek az egyes vasárnapokra és szentek ünnepeire való szent beszédek. Végén több pótlás van más kezekkel.

14. *Szent beszédek*. Kis 8r., 254 leveles papir-kézirat a XVI. századból. Koránál fogva nem tartoznék a középkori kéziratok közé, de külső kiállításában, berendezésében azoknak formáját követi. Írták 1537-ben; írója megnevezve nincs. *Végén*: Sit laus, honor, gloria imperpetuum in secula seculorum amen. 1537.

Szolgáljon e kis kézirat-jegyzék adalékul vidéki könyvtáraink ismeretéhez.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMI KÖNYVTÁR ŐSNYOMTATVÁNYAINAK JEGYZÉKE.

HORVÁTH IGNÁCZTÓL.

— Második közlemény. —

1486.

251. PHILELPHUS (FRANCISCUS). Novum epistolarium. Bázél, Amerbach Jánosnál, 1486. 4r. 159 levél.

Hain, 12970.

Inc. c. a. 847. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1a. üres lapon: *Ex libris Fabiani Ignatii Biehalek die 7. Augusti 1756.* A hátsó tábla belsején: 5 gr. alb. 1557. s ez alatt ugyane kézzel: 10 gr.

252. VOCABULARIUS breuiloquus, cum arte diphtongandi, punctandi et accentuandi. Bázél, Kesler Miklósnál, 1486.

1a. l.: Vocabularius breuiloquus cuꝝ arte | diphthōgādi. punctadi et accētūandi. 1b. l.: Sūt qui fībi iam plurima compa | rare etc. 2a. l.: Guarinus Ueronensis Floro fuo salutē plu | rimam dicit. 7a. l.: Aa domine deꝝ ec | ce nefcio loqui. qr | puer ego sum ... 329b. l. 2. hasáb: Finit vocabularius breuiloquus. tri | plici alphabeto diuerfis ex autoribus | necnō corpore vtriusqꝫ iuris collectus | ad latinū fermonē capeffendū. vtiliffi | mus. Impreffus ꝓ Nicolaug | Kefler. Anno dñi. M.cccc.lxxxvj. *Alatta a nyomdász jegye.*

2r., gót betűkkel, Aa_{1—6} + a—z₈ + A—M₇ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 54 sorral, 329 levél.

Inc. c. a. 327. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

253. VORAGINE (IACOBUS DE —). Historia Longobardica seu Legenda sanctorum. Bázél, Kesler Miklósnál, 1486.

1a. l.: Legenda sanctorum al's | Lombardica historia. 2a. l.: Incipit tabula sup legendas sanctoruz | szm ordinē alphabeti collecta. et pmo pmit | titur plogus qui ostendit modū reperien | di materias contentas in diuerfis locis hui9 | voluminis. *Végén 215b. l.*: Legenda sanctoru al's Lombardica hy | storia nūcupata Imprefsa Basilee et felici | ter cūsummata p Nicolāū Kefler. Sub an | no dñi Millesimo quadringētesimo octo | gesimoexto. die vero. XXV. mensz Junij. *Alatta a nyomdász jegye.*

2r., gót betűkkel, 2 hasábon 53 sorral, 11 számozatlan + 215 számozott levél.

Inc. c. a. 437. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából.

254. CORDIALE sive Liber quatuor novissimorum. Deventer, Breda Jakabnál, 1486.

1a. l.: Quatuor nouissima | cū aliq̄bus exemplis. 2a. l. aij *jelzettel*: () Emorare nouissima tua et in eternum | nō peccabis Eccī. vij. Sicut dicit be | atus. Augustinus in libro suarū me | ditationum. etc. *Végén 50b. l.*: Imp̄ssum est p̄ns opusculum: quod vocatur cor | diale quatuor nouissimoz Sub āno domini. M.cccc. | lxxxvi. Dauantrie Per magistrū Jacobū de breda | Et admissum ac appbatū ab alma vniversitate. Co | lonienſi ad laudem et honorē dei: qui ē benedictus | in secula AMEN.

4r., gót betűkkel, custosok s lapszámozás nélkül, 33 sorral, 50 levél.

Inc. s. a. 1402. (coll. nr. 4.) Jankovich Miklós gyűjteményéből, színes kezdőbetűkkel. Az 1a. lapon XV. századi latin verses párbeszéd az élet és halál nemtői között.

255. BONAVENTURA (SANCTUS). Libri et tractatus varii. Köln, Unckel Bertalannál, 1486. 2r. 370 l.

Hain, 3464.

Inc. c. a. 353. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; esonka példány, melynek egyes részei a következő sorrendben vannak egybekötve: 109a–118b. l. Itinerarius mentis. 315a–334b. l. Soliloquium. 119a–230b. l. Parvum bonum. Expositio orationis dominicae. De quinque festiuitatibus pueri Jesu. Pharetra. 251a–258b. l. Lignum vitae. Az 1–108, 231–250, 259–314 és 335–370. levelek hiányoznak.

256. PHILELPHUS (FRANCISCUS). Epistolarium novum. Löven, Van der Heerstraten Egyednél, 1486. 4r. 220 levél.

Hain, 12971.

Inc.c.a.849. (coll. nr. 3.) Az utolsó tiszta oldalon: *Pertinet fratri [Georgio] Viterficis* s ez alatt a 79. és 223. számoknál előforduló polgári czímer-jegy.

257. AENEAS SYLVIUS. Epistolae familiares. Nürnberg, Koberger Antalnál, 1486. 4r. 244 levél.

Hain, 154.

Három példány.

Inc.c.a.837. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején nyomtatott ex-libris: *Aus der Bibliothek des Doms zu (Breslau áthúzza s fölébe írva:) Neisse.* E felett XVII. századi kézzel: *Pro bybliothecca capituli Nissensis.* Az 1a. üres levelen XV. századi kézzel: *Quisquis hunc librum lecture adibit, queso non pigeat Aue Maria promere semel pro corde fratre pro Benedicto.* Alatta: 1529. 17. *Septembris die Lamperti Turca castrum Bude obtinuit ac omnes in eo repertos miserabiliter trucidavit. Licet autem de ditione (?) eis liberum conductum abeundi promiserit, quem tamen perfidissimus hostis non servavit.* 20. *Septembris levis armature equites Turce Viennam usque properantes, suburbia eius vastarunt.* A címlapon aranyos kezdőbetű; a szövegben színes initialisok és lapszéli jegyzetek. A hátsó táblán XV. századi kézzel orvosi és egyéb bejegyzések.

Inc.c.a.837a. Egyszerűbb példány, szintén Jankovich gyűjteményéből, lapszéli jegyzetekkel.

Inc.c.a.837b. Lipovics István apát szombathelyi kanonok ajánléka, a címlapon aranyos kezdőbetűvel, a szövegben színes initialisokkal. Az 1a. tiszta lapon XV. századi kézzel: *Frater Iohannes Gruenbald.* 93. Ez alatt: *Stephani Lipovics s. theol. professoris.* 1834.

258. HERBARIUS. Passau, 1486. 4r. 5+150+1 levél.

Hain, 5446.

Két példány.

Inc.c.a.826. Czimlapja s 1. levele az 1485-iki kiadásból van kiegészítve. A címlapon XVI. századi kézzel: *Joannes Reythofer.* A fametszetek ki vannak színezve. A szövegben lapszéli jegyzetek.

Inc.c.a.826a. E példányból csak az 1—16. levél van meg.

259. TINCTOR (NICOLAUS). Dicta super summulas Petri Hispani. Reutlingen, Gryff Mihálynál, 1486. 2r. 222 levél.

Hain, 15528.

Inc.c.a.435. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején Fr. Albertus de Secinia, VIII. Ince pápa lengyelországi biztosának kitöltetlen bucsulevele, egy levelű nyomtatvány gót

betűkkel. Erre ragasztva a frankfurti akadémia nyomtatott ex-librise. A címclapon a XV. század végéről: *R. E.* és a boroszlói egyetemi könyvtár bélyege és másodlati bélyege. A hátsó tábla belsején a XVI. század elejéről:

*O Knabe, Knabe, behalt dine habe
Szo steyn dir dine Frundt nicht abe.
Mehn frágh num (?) aders nicht
Wer isz der hot er och ychts.*

260. COLUMNA (GUIDO DE —). *Historia destructionis Troiae.* Strassburg, 1486. 2r. 88 levél.

Hain, 5509.

Két példány.

Inc.c.a.429. Címclapján XVII. századi kézzel: *Bibliothecae canoniconum regularium Lat. s. Augustini ad divam virginem in arena Wratislaviae inscriptus.* A hátsó tábla hártýaborítékán XVII. századi kézzel: *Ipsa die Crispini Elias est ingressus monasticam vitam.*

Inc.c.a.429a. Címclapja hiányzik; a szöveg elé kötött levél végén: *Huic operae praetium me facturum arbitrabar, si librum hunc caeteroquin rarissimum ac Quelferbitanae olim bibliothecae proprium librophylacio Hungarico-Széchenyiano regnicolari inscriberem. Pestini, Kalendis Julii, 80 f. Ludovicus Benitzky mp.*

261. HISTORIA Alexandri Magni. Strassburg, 1486. 2r. 37 levél.

Hain. 779.

Inc.s.a.1220. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel és rubrumokkal. A 37b. levél alján rubrummal: *Comparata 1487., rubricata 1506. in Lupschytz. Sit laus deo, gratias, amen dicamus.*

262. POLONUS (MARTINUS). *Margarita decreti.* Strassburg, 1486. 2r. 119 levél.

Hain. 10843.

Inc.c.a.433. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a glogauai ferenczrendiek ex-librise. A címclap alján: *Pro conventu s. Stanislai Maioris Glogoviae, ordinis minorum rigioris observantiae.*

263. BERGOMENSIS (IACOBUS PHILIPPUS). *Supplementum Chronicarum.* Velence, de Benalus Bernardinnál, 1486. 2r. 12+262 levél.

Hain. 2807.

Inc.c.a.413. Gróf Széchenyi Ferencz gyűjteményéből. Az 1. l. üres a oldalán: *Caesarii collegii societatis Iesu Pragae. Ex liberalitate*

d. *Mariae Manrique senioris de Pernstein. Inscr. lit. J. nr. 132.* Ez alatt a XV. század végéről vagy a XVI. elejéről rubrummal: *Smidt.*

264. DURANTI (GUILLELMUS). *Speculi iudicialis partes III—IV.* Velence, Bernardinus de Tridino sajtóján, 1486. 2r. 158 levél.
Hain, 6514.

Inc.c.a.169. (coll. nr. 2.) Színes kezdőbetűkkel és egykorú lapszéli jegyzetekkel. Végén XVI. századi kézzel irt mutató.

265. GREGORIUS IX. P. M. *Decretalium libri V cum glossa.* Velence, Bernardinus de Tridino sajtóján, 1486. 2r. 235 levél.
Hain, 8020.

Inc.c.a.411. A címlapon aranyos kezdőbetűvel. Az előtábla belsején XV. századi mutató. Ez alatt: *Sum Ioannis Casar et amicorum eius. Emptus Tirnaviae f. 1 den. 50 anno 1628. die 17. Decembris.* Más kézzel: *Datus et donatus pro residentia Gyöngyösiensi societatis Iesu anno domini 1653. 20 die Martii.* Ez alatt XVIII. századi kézzel: *Memor desiderii suae illustriatatis ante annos aliquot habit, opus hocce emeram (suae) g(enerositati), tamquam antiquitatem.*

266. IOSEPHUS FLAVIUS. *Antiquitates et de bello Iudaico.* Velence, Rubens Járosnál, 1486. 2r. 182+92 levél.
Hain, 9454.

Két példány.

Inc.c.a.421. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon festett kezdőbetű és lapszéli diszítés, alján címér üres helyével.

Inc.c.a.421a. E példány csak a *De bello Iudaico*-t tartalmazza.

267. IUVENALIS (DECIUS IUNIUS). *Satirae cum commento* GEORGH VALLAE. Velence, Antonius de Strata sajtóján, 1486. 2r. 36 levél.

Hain, 9703.

Inc.c.a.425.

268. MISSALE Strigoniense. Velence, Ratdolt Erhardnál, 1486. Knausz, 7. l.

1b—2b.l.: Gloria, Credo, Exorcismus salis *stb.* *3—8.l. nap-tár:* *Utána négy levelen:* *Dñ sacerdos preparat fe ad | missam dicat etc. Ezután két levelen:* Incipiūt tabule breues p q̄s | vnusquisq̄ si vult pōt facilliter | repire oia q̄ continent in hoc | missali. Et pmo tabula dñica2 | Domica i aduētū dñi cha2a. *Az I. számozott levelen:* Incipit missale diuino2 of | ficiō2 de tpe q̄2 etiam de | sanctis cum certis officijs an | nexis: utputa de

trāffiguratio | ne dñi: de pestilentia etc. sed'm | chorū alme ecclesie
 Strigo | nieñ. Dominica prima in ad | uentu domini. Introitus ad |
 missam. *Végén*: Finit feliciter Missale diuino | rū officioruz tam
 de tempore | qz de sanctis cū certis officijs | annexis: utputa de
 tranffigura | tiōe dñi: de pestilētia: et cetera: | fgm chorū alme
 ecclesie Stri | gonieñ. bene reuifum ac fideli | studio emēdatū:
 de cōsensu ac | fauore Reuerendissimi in xpo | patris ac dñi:
 domini Michae | lis epi Milekouieñ. ac in pon | tificalibus vicarij
 generalis p | nomiate ecclesie Strigonieñ. | alioqz dominoz de
 capitulo | Impressum Venetiis iterū se | cūdo per Erhardum ratdolt |
 de augusta. Regnante feliciffi | me serenissimo ac inuictiffi | mo
 Matthia hungarorū rege | domino nostro gratiosissimo | Anno
 salutifere incarnatiōis | dñi nostri ihesu xpi. M.cccc.lxxxvj. die
 xvij. Martij Ad lau | dē dei eiufqz genitricis perpe | tue virginis:
 cui honor et glo | ria in euum Amen. | Deo gratias.

2r., gót betűkkel, 2 hasábon 39 sorral, 14+221 sztt+1 levél.

Inc.c.a.419. Az előtábla belsején: *Comparatum sumptibus propriis civium Posoniensis civitatis ad usum parochi et capellanorum ecclesiae eiusdem s. Martini, anno 1600. mense Septembri.* Alatta: *Anno domini 1609. consecrati sunt in episcopos dominus Georgius N. Quinqueecclesiensis et dominus Faustus Verentius Chenadiensis ab illustrissimo domino d. Ioanne Kuthasi die dominico Iubilate, qui erat 13. mensis Maii.* Az 1a. üres lapon az *Ite missa est* hangjegyei s e bejegyzés: *25 Septembris anno domini 1572. coronatus Rudolphus Posonii in regem Hungariae. 13. Septembris anno 1572. reverendissimus dominus Stephanus Radecius inter nonam et decimam horam Viennae translatus ex episcopatu Varadiensi in Agriensem. 7. Augusti reverendus dominus Anthonius Verancius... episcopus Strigoniensis factus est... lo... vel primas in Hungaria anno domini...* A 2b. lapon: *Non dicitur gloria, quia simplex martyr fuit. 1543.* A naptári részben május 3-ához: *Ascensio domini. 1554.* Május 13-ához: *Pentecostes. 1554.* Május 25-éhez ugyane kéztől: *Corporis Christi...* A *Praefatio* hangjegyei XVI. századi kézzel vannak beírva. A kánon előtti fametszet ki van színezve. A szövegben XV. és XVI. századi kézzel irt betoldások.

269. PISIS (REYNERUS DE —). Pantheologia. Velencze, Lichtensteyn Hermannál, 1486. Két kötet. 2r. I. 16+291 l., II. 22+300 l.

Hain, 13019.

Inc.c.a.415. Az I. kötetből két példány van, az egyik előtábláján hárfyaszeletre van írva a könyv címe: *Raynerii prima pars,* s ez alatt rubrikával: *1517.*

270. VENETUS (PAULUS). *Commentaria in libros posteriores Aristotelis.* Velencze, Guilelmus de Tridino sajtóján, 1486. 2r. 116 levél.

Hain, 12512.

Inc. c. a. 427. A dubniczi Illésházy-könyvtárból, előtábláján a könyvtár ex-librisével. Az 1a. lapon a ferenczrendiek jelvényét ábrázoló bélyegző *S. A. M.* betűkkel s egy másik bélyegző kereszttel és *B. S. A. M.* betűkkel. A lap alján XVI. századi kézzel: *Claudii Brasche physici Sarosiensis.* A szövegben lapszéli jegyzetek.

271. VIRGILIUS MARO (PUBLIUS). *Opera una cum SERVII HONORATI GRAMMATICI commentariis.* Velencze, Bartholomei Antalnál, 1486.

1a. l. a₂ jelzettel: MARONIS VITA. | () IRGILIVS MARO PARENTIBVS MODICIS FVIT: *5a. l.:* P. VIRGILII MARONIS BVCOLICA. AE | GLOGA PRIMA: INTERLOCVTORES | MELIBOEVS ET TITYRUS AMICI. ME | () ITYRE TV PATVLAE RECV | BANS SVB TEGMINE FAGI. *Végén 278b. l.:* Publii Virgillii Maronis Vatis Eminentiffimi | Volumina haec Vna cum Seruii Honorati | Grammatici Commētariis Ac Eiusdem | Poetae Vita Venetiis Impressa sunt | per Antonium Bartolamei im | prefforum discipulum. | M.CCCC. | LXXXVI. | MENSE | OCTO | BRIS. *279a. l.:* Tabula librorum qui in hoc uolūne cōtinētur. *279b. l. 1. hasáb:* P. V. M. Moretum. *2. hasáb:* Jam nox.

2r., latin betűkkel, custosok s lapszámozás nélkül, a szöveg a magyarázatok közepét foglalja el, 279 levél.

Inc. c. a. 417. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A szövegben lapszéli jegyzetek.

272. HIERONYMI (BEATI) vita et transitus. 1486.

1a. l.: Obitu beati iheronimi. *1b. l.:* Incipit epl'a beati eusebij ad damasiū portuēfē epīm | et theodosium romanorum fenatorem. de morte gloriosif | fimi hieronimi confessorz doctoris eximij. *75b. l.:* Finit hic transitus gloriosiffimi fācti hieronimi | prefbiteri et confessoris Anno dñi M.cccc.lxxxvi. | in pfecto Symonis et iude.

4r., gót betűkkel, custosok s lapszámozás nélkül, 279
75 levél.

Inc. c. a. 845. A címlapon a 79., 223. és 256. számoknál csonkított *Georgius Viterficis* polgári címerjegye alatt: *F(r)at(er) G(e)orgius*

273. MANEKEN SEU MENNIGKEN (CAROLUS). Epistolarum formulae. 1486.

Az 1a. lapon a könyv címe: Epistole Karoli. *2a. l.:* Incipit tabula episto. *6b. l.:* Finis huius tabule. *7a. l. a₁ jelzettel, 1. levélszámozással:* Epistolaꝝ formule in om | ni genere scribendi, iuxta maiorum nostroꝝ doctrinā. et ve | ram epistolandi artē. Per dominū karolū menigkē. studij | Bononiēsis mgrm. vtiqꝫ multaꝝ sciaꝝ viꝛqꝫ doctif | fimū | etc. Salutes plurimas qꝫ effundere possit hic calamꝫ | aut ferre papyrus. etc. *91b. l. lxxxx levélszámozással:* Finis opusculi Impressum Anno dñi. | M.cccc.lxxxvi. nonas Decēbris.

4r., gót betűkkel, a—m₅ jelzettel, 37 sorral, 6 sztl. és 85 sztt. levél.

Inc. c. a. 849. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon *Georgius Viterficus* címer-jegye alatt *F(rater) G(eorgius)*.

274. CONSTITUTIONES incliti regni Hungariae. (1486. ?)

Az 1a. lapon a könyv címe: Constitutiones incliti regni vngarie. *Alatta fametszet: Mátyás király trónon ülve, jobb kezében királyi pálczával, átveszi a két főpap által bemutatott törvénykönyvet; a metszet alsó jobboldali sarkában a magyar és cseh egyesített címer látható, szívpuzsában az aranygyűrűs hollóval.* *2a. l. a₁ jelzettel:* Etfi Bibliopole iampridem sepius átqꝫ iteꝫ blandi | ti fint: stb. *2b. l.:* Humanitate quadā: et profecto innata bonita | te nō mediocri Magnifici Ambrosij wydfij de | Mohora Vicecomitis Comitatus Neugra | dieñ. opusculum hoc: in primis participatū: castigatum tandē et: ipressum extat Cuius fā | ne ingenium ad optimarum artiū cognitionē | cōmodumqꝫ et profectū Reipublice: et agendo | et consulendo natura compatatum est. *3a. l.:* De abolitione Iuditij pallatini Et vt malefactores cū | comite exterminentur. *7a. l.:* () Athias dei grā Hungarie: Bohemie: Dal | matie. Croatie: Rome Seruie: Gallitie. Lo | domirie. Bolgariēqꝫ. etc. *40a. l.:* De Etate. | Annorum quatuordecim Procuratorem constituit. | Sedecim res disponit in argento Decem et octo in au | ro. Viginti p̄dia disponit. Viginti quatuor dat here | ditates.

4r., gót betűkkel, a—e₁₀ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 33 sorral, 40 levél.

■ M. Könyv-Szemle, 1877. 306. l., hol leveleinek száma valószínűleg tévedésből van 42-re téve, mert az egyetemi könyvtár példánya szintén 40 levélből áll. Könyvk. Kalauz, 126 l. V. ö. Kovaehich I. N. Notitiae praeliminares, 11. l.

Inc. s. a. 1530. Asher Noe berlini antiquariustól vétetett 1873-ban. A címnap alján XVII. századra valló, *AH* betűkből összetett monogrammm. Végéhez egylevelű XVI. századi nyomtatvány van kötve, színjelzés nélküli nemesi címerrel, mely szárnyas gömbből kinyúló királyi pálczára tekerődő kígyót ábrázol, szájában gyémántos gyűrűvel; sisakdísz: természetes sas, csőrében rózsával.

1487.

275. CASSIANUS (IOANNES). De institutis coenobiorum. Bázél, Amerbach Jánosnál, 1487. 4r. 220 levél.

Hain, 4564.

Inc. c. a. 853. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a boroszlói Szt-Mátyás-templom nyomtatott ex-librise. A címlapon XVII. századi kézzel: *Sum ex libris Martini Rudolphi Suidner* (?). A 2a. lapon: *Bibliothecae hospitalis sancti Mathiae Wratislaviae 1722.*

276. VORAGINE (IACOBUS DE —). Sermones de tempore et de sanctis. (Bázél, 1487. ?)

1a. l.: Regiftrum in fermones Ja | cobí de voragine de tempore. *2a. l.*: Incipit Regiftrū Sermo | nes de tēpore preclariffimi do | ctoris. magiftri Jacobi de vora | gine fecundū ordinē alphabeti | tangens materias generales in | fingulis fermonibus cōtentas. *14b. l. 2. hasáb*: Explicit tabula alphabetica. *15a. l.*: Sermones Jacobi de vora | gine de tempore et de sanctis. *16a. l. a₂ jelzettel*: Sermones aurei et pulcherrimi | varijs scripturarū doctrinis re | ferti de tempore per totū annū | editi a folenniffimo theologie | doctore magistro Jacobo de vo | ragine ordinis predicatorū quō | dam episcopo Januēfi feliciter incipiunt. | Incipit prologus in fermones | magiftri Jacobi de voragine. *211a. l. az 1. hasáb végén*: Finis fermonum de tpe ma | giftri Jacobi de voragine. *211b. l. a 2. hasáb elején*: Sequit nūc modus viuēdi per | regulas quo ad oēs status. *213a. l.*: Regiftrum in fermones Ja | cobí de voragine de sanctis. *214a. l.*: Incipit regiftrum in Sermo | nes de sanctis per circulū anni | preclariffimi doctoris. magiftri | Jacobi de voragine fed'm ordi | nem alphabeti tagēs materias | generales in fingulis fermoni | bus contentas. *217b. l. a 2. hasáb végén*: Explicit Tabula. *218a. l.*: Sermones pulcherrimi varijs | scripturarū doctrinis referti d' | factis p' ani totius circulū cōcur | rentibus: editi a venerabili viro | Jacobo voraginis ordinis p | dicatoꝝ quondā epō

Ianuēfi | Incipiunt feliciter. | Sermo primus de | sancto Andrea.
458a.l. a 2. hasáb végén: Finiūtur sgmones eximij sacre | theologie
professoris Jacobi de voragine de sanctis p circu | lum anni
feliciter.

2r., gót betűkkel, a—y₇+aa—cc₁₂+A—7₈+1—7₁₀ jelzettel,
custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon, 47 sorral, 458 levél.

Inc. c. a. 443. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla
belsején nyomtatott ex-libris: *Aus der Bibliothek des Kollegiatstifts
zu Glogau*. Az első levelen XVIII. századi kézzel: *Catalogo ecclesiae
collegiatae Glogoviae Maioris inscriptus* (így).

277. BARZIZIUS (GASPARINUS). Epistolae. Deventer, Breda
Jakabnál, 1487.

Az 1a. lapon a mű címe: Epistole Gasperini. *Alatta a mester
fametszetű képe tanítványaival*. 2a. l.: Gasperini Pergamēsis
clariffimi oratoris epl'a | rū liber feliciter incipit. *Végén* 56a. l.:
Finit Gasperini pergamenfis oratoris clariffi | mi fuauiffimaz epl'a2
op9 Per me iacobū d' breda | Anno dñi. MCCCC.LXXXij.

4r., gót betűkkel, a—g₈ jelzettel, custosok s lapszámozás
nélkül, 33 sor, 56 levél.

Inc. c. a. 849. (coll. nr. 2.) A címlapon XV. századi kézzel:
Pertinet ad usum incertum fratri Georgio Viterficj.

278. CHRYSOSTOMUS (SANCTUS). Homiliae LXX in evangelium
s. Matthaei, GEORGIO TRAPEZUNTIO interprete. Köln, Koelhoff János-
nál, 1487. 2r. 10+130 levél.

Hain, 5035.

Inc. c. a. 459. Színes kezdőbetűkkel. A címlapon kihúzva: *Ex
libris Michaelis Horváth 1674. nr. 4*. Más kéztől: *A. R. D. Ioannis
László P. S. Martini* (?). A szövegben lapszéli jegyzetek.

279. LUDOLPHUS CARTHUSIENSIS. Meditationes vitae Iesu Christi.
Köln, 1487. 2r. 351 levél.

Hain, 10295.

Inc. c. a. 441. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdő-
betűkkel. Az 1a. lapon XVII. századi kézzel: *Ad Bibliothecam cathe-
dralis ecclesiae Monasteriensis*.

280. VOCABULARIUS breuiloquus et GVARINI VERONENSIS Ars
diphthongandi, et punctandi cum Tractatu de accentu. Köln, 1487.

1a. l.: Breuiloquus voca | bulari9 cu arte diph | thongandi
accentu | andi et punctandi. 1b. l.: Modus legendi in hoc libro |

Sunt qui fibi etc. 2a. l.: Epistola | Guarinus Veronēsis Floro suo salutem plu | rima dicit. | () On fine causa | stb. *Végén 297a. l.*
 2. *hasáb*: Finit vocabulari9 Breviloquus. tri | plici alphabeto diuerfis ex autorib9 | necnon corpore vtriusqz iuris colle | ctus ad latinum sermonem capeſſen | dum vtiliffimus. Impreſſus Coloſie Anno dñi. M.cccc.lxxxvij. | Laus deo . : .

2r., gót betűkkel, $a-z_8+A-O_{10}$ jelzettel. custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 53 sorral, 297 levél.

Inc. c. a. 455.

281. VIRGILIUS MARO (PUBLIUS). Opera cum commentariis SERVII MAURI HONORATI et CHRISTOPHORI LANDINI, et cum catalectis. Flórencz, 1487.

1a. l.: CHRISTOPHORI LANDINI FLORENTINI AD PETRVM MEDICEM LAV | RENTII FILIVM IN. P. VERGILII INTERPRETATIONES PROHEMIVM | INCIPIT FOELICITER. 3a. l. I jelzettel: CHRISTOPHORI LANDINI FLORENTINI IN. P. VERGILII INTERPRETATIONES PROHEMIVM AD PETRVM MEDICEM MAGNI LAVRENTII FI | LIVM FOELICITER INCIPIT. 379a. l. a 2. *hasáb végén*: Florentię impreſſum. XV. calen. aprilis 1487.

2r., latin betűkkel, a szöveg a magyarázatok közepét foglalja el. 381 levél.

Inc. c. a. 445.

282. BEIMIRAM (ISAAC). Tractatus de particularibus diaetis. Pádua, Cerdonis Máténál, 1487. 58 levél.

Hain, 9267.

Inc. c. a. 859. Rubrumokkal és egykorú lapszéli jegyzetekkel.

283. SUMMA rudium. Reutlingen, Otmar Jánosnál, 1487. 2r. 71 lev.

Hain, 15172.

Inc. s. a. 1322. (coll. nr. 1.)

284. AELIANUS. De instruendis aciebus. Róma, Eucharius Silber sajtóján, 1487.

1a. l.: Aeliani de instruendis aciebus opus ad Diuum Hadrianum: a Theodoro Theſſalonicēſe latinum factum | et Antonio Panormitę Alphonsi Regis pŕeceptoris di | catum. 27a. l.: Finis Aeliani. | Impreſſum Romę per Venerabilem uirum Magistri | Eucharium Silber: alias Franck. Anno domini Milleſi | moquadringentefimo octogefimo ſeptimo. Quinto | decimo Kal. Martii. *Végén rövidke mutatóval.*

4r., latin betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül.
33 sor, 27 levél.

Inc. c. a. 855. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

285. FRONTINUS (SEXTUS IULIUS). Strategematicon liber. Róma, Eucharius Silber sajtóján, 1487.

1a. l.: Sexti Iulii Frontini Viri Confolaris Strate | gematicon
liber primus. | () Vm ad astruendam rei Militaris fci | entiam,
unus ex numero studioforum eius acceſſerim: *stb.* *Végén 46b. l.*:
Finis :· | Impreſſum Rome p Venerabilem uirum Magiftru
Eucharium Silber: alias Franck Anno M.cccc.lxxxvii | die vero
prima Junii: *47a. l.*: Registrum.

4r., latin betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül,
33 sor, 47 levél.

Inc. c. a. 855. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

286. MODESTUS. De vocabulis rei militaris. Róma, Eucharius Silber sajtóján, 1487. 4r. 6 levél.

Hain, 11444.

Inc. c. a. 855. (coll. nr. 4.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

287. VEGETIUS (FLAVIUS RENATUS). Epitome de re militari. Róma, Eucharius Silber sajtóján, 1487. 4r. 57 levél.

Hain, 15913.

Inc. c. a. 855. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1a. üres lapon XV. századi kézzel a colligatum tartalomjegyzéke. Az 1b. lap alján *A, E, F, L, T* és *V* betűkből összeállított monogramm. A szövegben XV. századi lapszéli jegyzetek.

288. HUNGARIA (MICHAEL DE —). Sermones tredecim universales. Strassburg, 1487. 4r. 127 levél.

Hain, 9046. M. Könyv-Szemle, 1877. 308. l.

Inc. s. a. 1492. (coll. nr. 4.) Színes kezdőbetűkkel.

289. KEMPIS (THOMAS A —). De imitatione Christi, cum tractatulo de meditatione cordis. Strassburg, Flach Mártonnál, 1487. 4r. 4+81 levél.

Hain, 9092.

Inc. c. a. 851. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címclapon: *Inscriptus collegio . . . 1668.*

290. (ROLEWINCK, WERNHER.) Fasciculus temporum. Strassburg, Prüss Jánosnál, 1487. 2r. 90 levél.

Hain, 6936.

Inc. c. a. 457. Gróf Széchenyi Ferencz gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Elején 6 levél hiányzik. A szövegben XVI. századi betoldások és lapszéli jegyzetek. Az utolsó üres levelen: *Nota, anno MCCCCLXXX. feria 3. post trinitatis, hora quinta post meridiem... erat impetuosissimus ventus, quod proferre incredibile erat. Subvertibat... menia et edificia atque horrea et... credo quod fix (igy) supervivat homo... ventus suo quo vixit tempore fuisse, et in distrito Ingelstadii tempestas... validissimas atque lapilles in pondere quatuor tallentorum cecidisse per... (tem)pestatis circuibat quasi totam Bauariam, orta enim erat ab Hyspania... occidentali in parte et altera meridionali et duraba(t) ad minus totam unam horam.*

291. SPECULUM exemplorum. Strassburg, 1487. 2r. 318 levél.
Hain, 14917.

Inc. c. a. 451. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a jaueri ferenczrendiek ex-librise. A címlapon XVII. századi kézzel: *Conventus Iaurowiensis.*

292. (KEMPIS, THOMAS A —.) De imitatione Christi. Ulm, Zainer Jánosnál, 1487. 8r. 6+182 levél.

Hain, 9091.

Inc. c. a. 863. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

293. ANTONINUS (SANCTUS) Archiepiscopus Florentinus. Summae theologicae pars I. Velence, Marinus Saracenus sajtóján, 1487. 2r. 225 levél.

Hain, 1252.

Inc. c. a. 449. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. A címlapon XVI. századi kézzel: *Joannes Scholue (?) Recklinchusanus.* Más kézzel: *Nunc conventus Recklinchusani, anno 1676.*

294. CLAVASIO (ANGELUS DE —). Summa angelica de casibus conscientiae. Velence, Nicolaus de Franckfordia sajtóján, 1487. 4r. 6+369+11 levél.

Hain, 5383.

Inc. c. a. 857. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a boroszlói domonkos-rendiek két nyomtatott ex-librise. Az 1a. üres lapon XVIII. századi kézzel: *C. N. 23.*

295. TIBULLUS (ALBIUS). Elegiarum libri IV cum commentario BERNARDINI CILLENII VERONENSIS. Velence, Andreas de Paltascichis sajtóján. 1487.

1. l. üres. 2a. l. a₁₁ jelzettel: Bernardinus Veronensis clarissimo viro Baptista Vr | fino aerarii pontifi. custodi et almae

urbis Gymnafii ui | ce rectori bene merito. S. plu. dicit. *3b. l.*:
ALBII TIBVLLI EQVITIS ROMANI | POETAE CLARISSIMI LIBER
primus. *43a l.*: Finis. | Impressum Venetiis per magistrum Andream
de palthafeichis | Catarēfem. M.cccc.lxxxvii decimo octauo Kalen.
Januarias. | Registrum | a b c d sunt quaterni, e f sunt terni.

2r., latin betűkkel, a—f₆ jelzettel, custosok s lapszámozás
nélkül, a szöveg a magyarázat közepét foglalja el. 43 levél.

Inc. c. a. 447. Az 1a. lapon: *Fra Guglielmo cardinale don Vuso.*
alli 15 di 9bre 1703. A szövegben lapszázi jegyzetek. Az utolsó
2 levélen XV. századi kézzel irt tabula.

296. TIBULLUS (ALBIUS) et CATULLUS (C. VALERIUS). Carmina
cum commentariis ANTONII PARTHENII et BERNARDINI VERONENSIS.
Velenze, Andreas de Paltascichis sajtóján, 1487. 2r. 94 levél.

Hain, 4762.

Inc. c. a. 453. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az utolsó levél
hiányzik.

297. GALLUS ABBAS CISTERCIENSIS. Dialogus Malogranatum
dictus. 1487. 2r., 346 levél.

Hain, 7451.

Inc. c. a. 461. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon
XV. századi kézzel: *Liber sanctissime dei genitricis Marie perpetue*
virginis sanctorum martyrum Cosme Damiani beatique Symeonis prophete,
ordinis sancti Benedicti monasterii in Leysborn. Alatta XVI. századi
kézzel: *Columna 2. . . classe 8. Asceticorum.*

298. (KEMPIS, THOMAS A —.) De imitatione Christi et vero
mundi contemptu cum tractatulo de meditatione cordis. 1487.

2a. l.: Tabule capitulorum in libros | fequentes. *7b. l.*: Finis tabule.
8a. I lapszámozással: Tractatus aureus et peruti | lis de perfecta
ymitatione xpi | et vero mundi contemptu. | Capitulum. j. | () Ui
fequitur | me non ambulat in tene | bris. etc. *Végén 189a. l.*
CLXXXII. lapszámozással: Tractatus aureus et peruti | lis de per-
fecta ymitatione | xpi et vero mundi contemp | tu Cum tractatulo de
medi | tatione cordis finiunt felici | ter Anno M.cccc.lxxxvii.

8r., gót betűkkel, 22 sorral, 6 szlt. és 182 szlt. levél.

Inc. c. a. 861. Az előtábla belsején: *Gallovich Vincze könyv-*
tárából. A 6. levelen: *Ex libris reverendissimi patris Pauli Petri*
Gasparich s. I. parochi Gerenczeriensis 1718. Ez első 11 levél lap-
széli glosszákkal van ellátva. A magyarországi kötés előtábláján:
M. G. D. T. 1619.

1488.

299. AENEAS SYLVIUS. Historia de duobus amantibus Euryalo et Lucretia. Antwerpen, Goes Mátyásnál, 1488. 4r. 34 levél.

Hain, 235.

Inc. c. a. 869. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A 34a. lapon XVI. századi kézzel: *Robertus Buszheller me iure vendicat*. A 34b. lapon és az ehhez kötött hártylevelen angol bejegyzések a XVI. század elejéről.

300. ALBUMASAR. Flores astrologiae. Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1488. 4r. 19 levél.

Hain, 609.

Inc. c. a. 765. (coll. nr. 4.) Lapszéli jegyzetekkel.

301. BOETHIUS (A. M. T. S.). Arithmetica. Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1488. 4r. 48 levél.

Hain, 3426.

Két példány.

Inc. c. a. 875. Jankovich Miklós gyűjteményéből; a kötet végén 2 lapra terjedő XVI. századi tartalomjegyzékkel.

Inc. c. a. 877 (coll. nr. 1.)

302. THWRO CZ (IOANNES DE —). Chronica Hungariae. Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1488. 4r. 171 levél.

Hain, 15518.

Öt példány.

Inc. c. a. 881. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Hártýára van nyomatva, díszesen kifestett képekkel, aranyos kezdőbetűkkel, a címletlapon díszes kerettel; az ajánló levél arany nyomással. Az e ív 1. és az i ív 1. és 3—7. levelei hiányoznak. Az előtábla belsején: *Thesaurum hunc obtinui nonsecus quam pretio ducentorum et quadraginta aureorum; quod pretium commutatione duorum pretiosorum Arabicorum gladiatorum et rarissimorum nummorum aureorum Romanorum et Graecorum exequavi Pesthni, die 24. Martii 823. Nicolaus senior Jankovich mp.*

Inc. c. a. 881a Erősen körülvágott hártýapéldány; ugyanígy van kiállítva. A szöveg elé kötött tiszta levelek egyikén Mátray Gábor bejegyzése: *Néhai József nádorispán saját költségén 1845-iki februáriusban árverés alkalmával Bécsben 400 frt 90 kron ezüstben vásároltatott s a Széchenyi országos könyvtárnak ajándékozott 1845. mártius 14-én. Állítólag Hunyady Mátyás magyar király, utóbb dr. Hildebrand könyvtárába tartozott díszpéldány.* A 2b. lapon az ajánló levél alatt XVIII. századi kézzel: *Franciscus Antonius de Saacken mp.* A szövegben XVII. századi lapszéli jegyzetek.

Inc. c. a. 881b. Papirra nyomott példány, fametszetei szintén ki vannak színezve. Az előtábla belsején: 1574. *Virtuti fortuna comes. J. Skalitzky z Skalitze.* Az 1b. lapon a címér alatt Miller Jakab kezétől: *Possidet bibliotheca regni ex dono serenissimi archiducis Iosephi Hungariae palatini.* A 3a. lapon XVII. századi kézzel: *Caesarei collegii soc Iesu Pragae ex liberalitate dominae Mariae Manrique senioris de Pernstein. Inscr. L. I. 133.* Az utolsó tiszta levelen: 1566. 14. Octobris. *Non sunt facienda hodie, quorum nos poeniteat postridie. Albertus Morava ab Aquis.* A hátsó tábla belsején XVI. századi kézzel: *Deus pro nobis.* A szövegben egykorú lapszéli jegyzetek.

Inc. c. a. 881c. Az előbbiekhöz hasonló színezett példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1. levél hiányzik. Előablája külsején: 1800. *Bibliothecae Hungaricae Nicolai Jankovich. Comparatum Wienae apud Blumauer a fl. 45. conv. mon. Exemplar, inter omnia, quae vidi, optime adservatum. 10. J. ord. 10.* A 3a. l. felső szélén XVI. századi kézzel: *Collegii Nouodomiensis catalogo inseriptus.*

Inc. c. a. 881d. Nincs kiszínezve. Előablája belsején nyomtatott ex-libris, melyen 1587 évszám és egy térdeplő angyal által tartott két pajzs látható. A jobboldali keretes pajzs damaszkolt mezejét szív és rajta kereszt, a baloldali hasonló pajzsot jobb felé néző emelkedő ló foglalja el; a jobb pajzs keretében N. B. A. betűk olvashatók; a két pajzs közül püspöki pálcza emelkedik ki.

303. PHILELPHUS (FRANCISCUS). *Orationes cum quibusdam aliis opusculis.* Brescia, Iacobus Britannicus sajtóján, 1488. 4r. 183 levél.

Hain, 12922.

Inc. c. a. 871. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

304. BIBLIA, cseh nyelven. (Kuttenberg, Martin von Tischniowa sajtóján, 1488. ?) 2r. 608 levél. (Elül, hátul csonka.)

Hain, 3162.

Inc. c. a. 495. Az a_{111} levéllel kezdődik, végén több levél hiányzik.

305. CONSTITUTIONES incliti regni Hungariae. Lipcse, 1488. 4r. ? levél.

Töredék, melynek 8 levele a 274. sz. a. hely és év nélküli kiadás 21b (6. sortól alulról)—24a (8. alsó sorig), 34, 37 levelén és a 48a levél közepétől végig foglalt szövegét tartalmazza.

Végén: De Etate. | Annorū quatuordecim Procuratorē cōstituit. Sedecim res disponit in argento | Decē et octo in auro. Viginti: p̄dia dispo | nit. Viginti quatuor dat hereditates. *Colophon:*

Impressum in Lypczk. | Anno dñice incarnacōis | Mille fimo quadrintefi | mo octogesimo octauo. | Mēfis Junii die fecūda.

Inc. c. a. 868.

Jankovich Miklós gyűjteményéből, borítékán Jankovich következő bejegyzésével: *Desumptum est hoc unicum, quod a temporum vicissitudine adhuc salvatum est, vestigium typographicum et iurisprudentiae Hungaricae monumentum ex bibliotheca Cassoviensi ordinis Dominicanorum sive fratrum praedicatorum, libris eiusdem ut plurimum saeculo adhuc XV. ligatura instructis, et eidem bibliothecae circa anno 1489—90. adhuc illatis et inscriptis.*

306. CLAVASIO (ANGELUS DE —). Summa angelica de casibus conscientiae. Nürnberg, Koburger Antalnál, 1488. 2r. 310 levél.

Hain, 5385.

Két példány.

Inc. c. a. 465. Horvát István könyvtárából; színes kezdőbetűkkel. A szöveg előtt 4 levélre terjedő, XV. századi kézzel irt mutató. A címlapon a budapesti egyetemi könyvtár bélyege. A lap felső részén: *1573. Stephani Engelman phil. et iuris utriusque doctoris.* Más kézzel: *Collegii archiepiscopalis Strigoniensis sub cura patrum societatis Iesu Viennae instituti catalogo inscriptus Lit. Q.* Az utolsó tiszta lap alján XV. századi kézzel: *Nicolaus Sclauus Swanher de Metlica librum . . . comparavit Summam angelicam.*

Inc. c. a. 465a. Címlapján aranyos kezdőbetű. Az előtábla belsején a boroszlói Szt-Mátyás-templom nyomtatott ex-librise. E fölött XVI. századi kézzel: *Fratrīs Martini Crewsigh.*

307. LEBEN der Heiligen. Nürnberg, Koburger Antalnál, 1488. 2r. 2+385 levél.

Hain, 9981.

Inc. c. a. 463. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színezett fametszetekkel. A 136. sz. levél kézirattal pótolva.

308. SALIS (BAPTISTA DE —). Summa casuum conscientiae dicta Rosella seu Baptistiana. Nürnberg, Koburger Antalnál, 1488. 2r. 276 levél.

Hain, 14181.

Három példány.

Inc. c. a. 479. Gróf Széchenyi Ferencz gyűjteményéből; a címlapon aranyos kezdőbetűkkel. Az 1a. üres lapon: *1510. Liber Balthasar Stekh emptus Wyenne sexta ante Elizabet.*

Inc. c. a. 479a. Jankovich Miklós gyűjteményéből; a címlapon festett kezdőbetűvel és lapszéli diszítéssel. Az előtábla belsején a glogauai ferenczrendiek ex-librise. Az 1a. lapon *Pro conventu Glo-*

goviensi ad divum Stanislaum 1658; ugyanez a szövegben is többször ismétlődik.

Inc. c. a. 475. (coll. nr. 1.) Szintén Jankovich gyűjteményéből; címlapján tollrajzzal ékített kezdőbetű és lapszéli diszítés. A lap felső részén XVII. századi kézzel: *Loci sanctorum patrum dominorum capucinatorum Raedae.*

309. VORAGINE (IACOBUS DE —). *Historia Longobardica seu Legenda sanctorum.* Nürnberg, Stuchs Györgynél, 1488.

1a. l. a₁ jelzettel: Incipit prologus in legēdas fancto | rum
quas collegit in vnū frater Iacob9 | ianuenfis de ordine predicator. 273a. l. 2. *hasáb:* Finit lombardica hystoria p mādata | Georgij
Stuchs de Sulczpach Nuren | berge impreffa Anno falutis. M.cccc |
lxxxviiij. Kaleñ. octob.

4r., gót betűkkel, 2 hasábon 47 sorral, 273 sztt + 1 levél.

Inc. c. a. 865. Kéler Gottfried könyvtárából. Az 1a. lapon a XVII. századból, rubrummal: *Patrum Trinitatis Viennae.*

310. GUAINERIUS (ANTONIUS). *Opera.* Pavia, Antonius de Carchano sajtóján, 1488. 2r. 255 levél.

Hain, 8098.

Inc. c. a. 491. Címlapja hiányzik. Az előtábla belsején a XVI. század elejéről: *Hunc librum testatus Hermannus monasterio s. Dorothee virginis Vienne.* Alatta czimeres nyomtatott ex-libris IMZ betűkkel s 1700. évszámmal.

311. BIBLIA cseh nyelven. (Prága, Pytlik János és Kramarz Szeverin sajtóján, 1488. ?) 2r. 610 levél.

V. ö. Hain, 3161.

Inc. c. a. 481. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színezett fametszetekkel, egykorú és későbbi betoldásokkal és lapszéli jegyzetekkel. Eleje, vége csonka.

312. SALIS (BAPTISTA DE —). *Summa casuum conscientiae dicta Rosella seu Baptistiana.* Speier, 1488. 2r. 324 levél.

Hain, 14180.

Inc. c. a. 471. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a boroszlói domonkosrendiek két nyomtatott ex-librise.

313. ANIANUS. *Computus manualis cum commento.* Strassburg, Prüss Jánosnál, 1488. 4r. 55 levél.

Hain, 1109.

Inc. c. a. 867.

314. DEMERINGEN (OTTO). Reisebeschreibung. (Jean de Munde-ville Voyage à Jerusalem czimű munkájának német fordítása.) Strassburg, Prüss Jánosnál, 1488. 2r. 90 levél.

Hain, 10650.

Inc. s. a. 1192. (coll. nr. 6.)

315. EUSEBIUS. Das Buch der Geschichte des grossen Alexanders. Strassburg, Schott Mártonnál, 1488. 2r. 107. l.

Hain, 791.

Inc. s. a. 1192. (coll. nr. 4.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

316. POLONUS (MARTINUS). Sermones de tempore et de sanctis. Strassburg, 1488. 4r. 263 levél.

Hain, 10856.

Inc. c. a. 879. Színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején XV. századi kézzel: *Frater Petrus*. A címlapon: *Catalogo Heinrichoviensi ordinis Cisterciensium inscriptus 1637*. Más kézzel a XVII. századból: *Fr. Martinus Nicolaus Grötznerus requiescat in pace*. A 4a. lapon: *Pater Martinus Nicolaus Gritznerus professus Henrichoviensis requiescat in pace. Gott verlei im die ewige ruhe, gnad im gott, er ist hin*.

317. (ROLEWINCK, WERNHER.) Fasciculus temporum. Strassburg, Prüss Jánosnál, 1488. 2r. 6+90 levél.

Hain, 6937.

Inc. c. a. 489. A címlapon egy sornyi bejegyzés ki van vakarva; ez alatt: *Inscriptus 22. May 1656*. A legutolsó levélen XV. századi kézzel: *Alexander sextus eligitur anno domini etc. 92*.

318. VORAGINE (IACOBUS DE —). Historia Longobardica seu Legenda sanctorum. Ulm, Dinckmut Konrádnál, 1488.

1a. l.: *A könyv címe*: Lombardica Hyftoria. *1b. l.*: Incipit tabula super Legendas | fanctorū. fōm ordinē alphabeti col | lecta. Et primo premittit Prolo | gus qui oñdit modū reperiendi ma | terias contentas in diuerfis locis | huius voluminis. *Ugyane levél második hasábjá végén*: Sequit Regiftrū Alphabeticū. *15b. l.*: Regiftrum Explicit. *16a. l.*: Incipit Legenda fanctoꝝ que | Lombardica noīatur hyftoria. et | primo de festiuitatibus q̄ occurrūt | infra tempus renouationis quod | repñtat ecclesia ab aduentu vřqz | ad natiuitatem domini. *426a. l.*: Expliciunt quorundam | fanctorū legende adiun | cte post Lombartica hy | ftoria. impresse in Ulm | p Conradū Dinckmut. | Anno. M.cccclxxxviii.

2r., gót betűkkel, $a-z_8 + A-Z_8 + AA-GG_{10}$ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 37 sorral, 426 levél.

Két példány, színes kezdőbetűkkel.

Inc. c. a. 493. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc. c. a. 493a. Elő táblája belsején XVII. századi kézzel: *Mathias Bachinszki*. A címlapon: *Anno 1578. 2-da Aprilis*. Ez alatt: *Capituli Posoniensis 1683. Lit. L.* A 425b. lapon: *1577. Matheus Literatus Keczihoczy. Anno domini 1578. 1579.* A 426a. lapon: *Matheus Ebeczky.* A hátsó tábla belső oldalán: *Hunc librum donavit mihi Georgio Preunner dono gratuito venerabilis vir dominus Cristofferus Laerinnpecher plebanus in Kirichperg anno domini millesimo quingentesimo quarto.* Ugyanitt latin hexameterek és distichonok *Ioannes Kanisay anno domini 1578.* aláírással. A szövegben rubrumok és egyszerű lapszéli jegyzetek.

319. ALBERTUS MAGNUS. Libri IV Meteororum. Velence, Raynaldus de Novimagio sajtóján, 1488. 2r. 97 levél.

Hain, 513.

Inc. c. a. 469. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XV. és XVI. századi lapszéli jegyzetekkel.

320. DIONYSIUS NESTOR. Vocabularium. Velence, Gulielmus de Tridino sajtóján, 1488. 2r. 184+1 levél.

Hain, 6253.

Inc. c. a. 473. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

321. PRISCIANUS GRAMMATICUS. Opera, cum commentariis IOHANNIS DE AINGRE. Velence, Arrivabene Györgynél, 1488. 2r. 345 levél.

Hain, 13361.

Inc. c. a. 467. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

322. SACRO-BUSTO (IOANNES DE —). Opus sphaericum cum IOANNIS DE MONTEREGIO disputatione contra deliramenta Cremonensia. Velence, 1488. 4r. 69 levél.

Hain, 14112.

Két példány.

Inc. c. a. 873. Az 1a. tiszta lapon a XVI. század elejéről: *Georii* (így) *Velldorffer Spera mundi*. Más kéztől: *Conradus Schleicher, Spera mundi*. Rubrummal: *Conradus Schleicher hunc librum possidet*. Ez alatt: *Conradus Schleicher emit librum illum pro 7 sol. den.* A 69b. lapon: *VI. sol. den.*

Inc. c. a. 765. (coll. nr. 6.)

323. CICERO (M. TULLIUS). *Orationes Philippicae cum enarrationibus FRANCISCI MATURANTII.* Vicenza, Henricus de Sancto Urso sajtóján, 1488. 2r. 102 levél.

Hain, 5138.

Inc. c. a. 497. Jankovich Miklós gyűjteményéből, lapszéli jegyzetekkel.

324. GERSON (IOANNES). *Operum* vol. I. et III. (Strassburg, Prüss Jánosnál.) 1488. Két kötet, 2r. I. 229, III. 358 levél.

Hain, 7622.

Inc. c. a. 485. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az I. kötet 1a. lapján: *Reverendus dominus Simpertus Morhaubt in Fridberg plebanus me cum sociis 274 in monasterio s. crucis Augustae testamento legavit anno 1580.* Ez alatt XVII. századi kézzel: *Monasterii sanctae crucis Augustae.* A III. kötet címlapja hiányzik; 1a. lapján ugyane feliratok ismétlődnek. E kötetből még egy példányt bírnak, (*Inc. c. a. 485a.*), szintén Jankovich Miklós gyűjteményéből, elején az egész munka tartalommutatójával, a címlapon a budapesti egyetemi könyvtár bélyegével, a szövegben XV. századi lapszéli jegyzetekkel.

1489.

325. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). *De civitate dei cum commento.* Bazel, Amerbach Jánosnál, 1489. 2r. 268 levél.

Hain, 2064.

Két példány.

Inc. c. a. 521. (coll. nr. 1.) Színes kezdőbetűkkel. Előtabláján XV. századi kézzel: *Liber Mathie Frawendinst de Sweydenitz in quo continetur Augustinus de civitate dei in 22 libris cum registro de trinitate in 15 libris anno etc. 90.* A szövegben egykorú lapszéli jegyzetek.

Inc. c. a. 507. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből, színes kezdőbetűkkel. A szövegben egykorú lapszéli jegyzetek.

326. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). *De trinitate libri XV.* Bazel, Amerbach Jánosnál, 1489. 2r. 86 levél.

Hain, 2037.

Két példány.

Inc. c. a. 507. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon a XV. század végeről: *Liber Magistri Caspari Poliver Capellarij Lewtschoviensis, viri et litterati et magni praedicatorum, assignatus in hunc locum per dominum Melchiorum Poliver ita, ut si filius suus Ladislaus eo uti velit, possit quandocunque.*

Inc. c. a. 521. (coll. nr. 2.) Színes kezdőbetűkkel. Végén 20 levélre terjedő, XV. századi kézzel írt mutató, mely a 20a. l. alján e szavakkal

végződik: *Finis registri anno domini M. 490. feria 3a. post palmarum per Mathiam Frawendinst in collegio beate virginis in Lipczk.* A szövegben lapszéli jegyzetek.

327. CARACCIOLUS (ROBERTUS). Sermones de laudibus sanctorum. Velence, Ratdolt Erhardnál, 1489. 4r. 313 levél.

Hain, 4478.

Inc.c.a.891. Horvát István könyvtárából. Az 1. tiszta lap *a.* oldalán XV. századi kézzel: *Liber domini Thome de Monte Divi Georgii in Mühlenbach plebani.* A *b.* oldalon: *Monasterii beatae virginis Mariae Tallensis fratrum ordinis s. Pauli primi eremitae num 59. catalogo ascriptus 1634.* A címlapon hasonló bejegyzés 1650 év-számmal.

328. LEOPOLDUS DUX AUSTRIAE. Compilatio de astrorum scientia. Velence, Ratdolt Erhardnál, 1489. 4r. 109 levél.

Hain, 10042.

Két példány.

Inc.c.a.885. Jankovich Miklós gyűjteményéből, és *Inc.c.a.885a.*

329. REGIOMONTANUS (IOANNES). Calendarium. Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1489. 4r. 28 levél.

Hain, 13780.

Inc.c.a.883.

330. PHILELPHUS (FRANCISCUS). Epistolae. Bázel, Amerbach Jánosnál, 1489.

1a. l. (cím): EPISTOLARE MARI PHILELFI. *1b. l.:* Ordo cōtentorū in hoc utiliffimo opere: Primo episto | la confultatua de opere imprimendfo cū eius responfiua | praemittitur. *3a. l. a₃ jelzettel):* Ludouicus Mondellus ordinis minorum doctorqz theo | logus. Octauiano Vbaldino mercathelli dño illuftriffi | mi ducis Urbini Germano digniffimo: doctorumqz uiro | rum Patrono. S. P. D. *6a. l.:* Marij philelfi artium et utriusqz iuris doctoris equitis aura | ti et poetae laureati: ad religiofiffimū patrē fapiētēqz theo | logū Ludouicū Mondellum mediolanēfem ex seraphico | minorū ordine praefatio in nouū epistolariū. *159b. l.:* Finit Epistolare Marij Philelfi elegantiffimū: Bafileae per | magiftrū Ioannem De Amerbach fumma lucubratione | impreffum: Anno octogesimo nono fupra millefimū qua | terqz centefimum.

4r., latin betűkkel, a—u₇ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 35 sorral, 160 levél.

Inc. c. a. 887. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1a. lapon XV. századi tulajdonosok monogramjai.

331. GERSON (IOANNES). *Operum* vol. II. Bazel, Kessler Miklós-nál, 1489. 2r. 229 levél.

Hain, 7624.

Inc. c. a. 505. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1a. lapon XVII. századi kézzel: *Ex libris monasterii sanctae crucis Augustae Vindelicorum.*

332. HIERONYMUS (BEATUS). *Epistolae et tractatus.* Bazel, Kessler Miklós-nál, 1489. Két kötet. 2r. I. 7+206, II. 6+271 levél.

Hain, 8559.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből, színes kezdőbetűkkel.

Inc. c. a. 525. Az előtábla belsején a boroszlói domonkosrendiek régi és új ex-librise.

Inc. c. a. 525a. A címlapon XVI. századi bejegyzések, későbbi kéztől kitörülve: *Ex donatione magistri Henrici Dorst Sclabinorum . . . venerabile sacellum*; és ez alatt: *Sum Thomae . . .*

333. ISIDORUS episcopus Hispalensis. *Etymologiarum libri XX.* Bazel, 1489. 2r. 4+104 levél.

Hain, 9274.

Inc. c. a. 519. Színes kezdőbetűkkel. Az előtáblán: *Mei Andree Grysz in Baden canonici. 1503.* Alatta XVI. századi kézzel: *Ioannis Khergelji.* A kötet elején 31 beirt levélre terjedő, XV. századi kézzel írt mutató; végén a 31a. levelen: *Explicit 1492.* A címlapon: *Domus professae societatis Iesu Viennae ex dono Augustissimae imperatricis Leonorae.* A kötés külsején XV. századi kézzel: *iii $\frac{1}{2}$ fl. den. 2.* (= 3 $\frac{1}{2}$ frt 2 dr.)

334. MIRABILIBUS (NICOLAUS DE —). *Disputatio nuper facta in domo magnifici Laurentii Medices.* Flórencz, Franciscus de Dino sajtóján, 1489. 4r. 12 levél.

Hain, 11221. M. Könyv-Szemle, 1877. 308. l.

Inc. s. a. 1460. (coll. nr. 2.) József nádor ajándéka.

335. CARTHUSIENSIS (IOANNES). *Nosce te ipsum.* Heidelberg, 1489. 4r. 99 levél.

Hain, 9389.

Inc. c. a. 895. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

336. VALENTINUS. *De arte moriendi.* Lipcse, Brandis Móricaznál, 1489. 4r. ? levél.

Hain, 15765.

Inc.c.a. 889. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Töredék, mely a munka 1. ívét tartalmazza. A címlapon XVII. századi kézzel: *Liber Montis Omnium Angelorum*.

337. HEROLT (IOANNES). *Quadragesimale una cum Monotesseron IOHANNIS GERSON*. Reutlingen, Otmar Jánosnál, 1489. 2r. 137 levél.

Hain, 8515.

Inc.c.a. 747. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

338. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). *Opuscula plurima*. Strassburg, 1489. 2r. 6+267 levél.

Hain, 1948.

Inc.c.a. 513. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején a glogaui ferenczrendiek ex-librise. A címlapon XVII. századi kézzel: *Pro conventu sancti Stanislai Maioris Glogoviae ordinis minorum regularis observantiae*. A 2a. levelen: *Martinus Lehener comparavi 1490*. Ez alatt: *Pro conventu Glogoviae ad sanctum Stanislauum fratrum minorum strictioris observantiae 1657*.

339. COLUMNA (GUIDO DE —). *Historia destructionis Troiae*. Strassburg, 1489. 2r. 88 levél.

Hain, 5510.

Inc.c.a. 511. Egybekötve Temesvári Pelbárt 1504-iki Expositiójával és a *Gesta Romanorum* 1508-iki kiadásával. Az 1—25. levél hiányzik s 34. levélre terjedő XVII. századi kézírással van pótolva. Az 1a. tiszta lapon: *Ex benevola oblatione perillustrissimi Iosephi Petrovics venit in possessionem Neczpallini Samuelis Ivanka, anno 1828*. Ez alatt más kézzel: *L. Nemes Sámuel meggyedése, hogy Haller Gábor Hármas Historiáját nagyobb részént ezen könyvből fordította, u. m. a Trójai Hadat Guido de Columna után, de hogy a Példa beszédgyeit ezenn ide csatolt Temesvári Belbárt (igy) munkájából merítette legyen, eddig magam nem tudtam*.

340. COLUMNA (GUIDO DE —). *Histori uon der stat Troy*. (A *Historia Troiana* német fordítása.) Strassburg, Schott Mártonnál, 1489. 2r. 125 levél.

Hain, 5518.

Inc.s.a. 1192. (coll. nr. 5.)

341. GERSON (IOANNES). *Operum partes I—III*. Strassburg, 1489. 3 kötet. 4r. I. 240, II. 289, III. 399 levél.

Hain, 7623.

Inc.c.a. 901. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az I. kötet 2a. lapján XVII. századi írással, későbbi kéztől kivakarva: *Inscriptus monasterio ss. Vdalrici et Afre Augustae Vindelicorum*. A kötetben rubrumos lapszéli jegyzetek. A II. és III. kötet címlapján, vörös festékekkel keresztül húzva s részben kivakarva: *Ego frater Vitus Bald Hochstetensis loci huius sanctorum martyrum Uldarici et Afre prespiter* (így) *et professus anno dominice incarnationis 1504 hunc eidem contuli librum*. Ez alatt keresztből és O. X. C. betűkből összetett monogrammmal, s alatta ugyane kéztől: *Distichon ad lectorem. Mente recollecta, librum hunc qui conspicias, hortor* (a III. kötetben: *peto.*), *Sis memor ipse mei, funde precesque pias*. A II. kötet címlapján ezenkívül még az I. kötet kitörült felirata ismétlődik.

Az I. kötet másodpéldányban is megvan (*Inc.c.a. 901a.*). Az 1. l. a. oldalán: *Catalogo inscriptus fol. 28. 2. Aprilis anno 1605*. Más kézzel: *Nunc inscriptus catalogo collegii s. Iesu Glattoviae anno 1759*. A b. oldalon XVII. századi kézzel: *Societatis Iesu Brunae*.

342. POLONUS (MARTINUS). Margarita decreti seu Tabula Martiniana. Strassburg, 1489. 2r. 105 levél.

Hain, 10845.

Inc.c.a. 515. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből, színes kezdőbetűkkel. A címlapon: XVII. századi kézzel: *Liesborn. Columna Iuristarum, classe 4. nr. 7.*

343. ARISTOTELES, Opera latine cum commentariis AVERROIS, VI partes III tomis comprehensae. Velencze, Bernardinus de Tridino sajtóján, 1489. 2r. 546 levél.

Hain, 1661.

Inc.c.a. 501. Jankovich Miklós gyűjteményéből; aranyos kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején Jankovich írásával: *Weigel, Lipsiae 32 Fl. Cvm*. Ez alatt egykorú tartalomjegyzék. Az 1. l. tiszta a. oldalán Averrhoesre vonatkozó XV. és XVI. századi jegyzetek. A lap alján XVIII. századi kézzel: *M. Iohann Gottl. Bosseck*. A hátsó tábla belsején: *Blasius Thammöller anno MDXLII. postridie Innocentum*. A szövegben lapszéli jegyzetek.

344. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). De trinitate libri XV. et SANCTUS HILARIUS de trinitate contra Arianos. Velencze, Paganinus de Paganinis sajtóján, 1489. 4r. 91+78 levél.

Hain, 2038.

Inc.c.a. 897. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az 1a. lapon XVI. századi kézzel: *Liber Domus Snals*.

345. GREGORIUS IX. P. M. Decretalium libri V cum glossa. Velencze, Thomas de Blavis sajtóján, 1489. 4r. 420 levél.

Hain, 8025.

Inc. c. a. 893. A dubniczi Illésházy-könyvtárból; előtábláján a könyvtár ex-librisével.

346. PHILELPHUS (FRANCISCUS). *Epistolarum libri XVI.* Velence, De Choris Bernátnál, 1489. 2r. 149 levél.

Hain, 12939.

Inc. c. a. 503. Jankovich Miklós gyűjteményéből; lapszéli jegyzetekkel.

347. BIBLIA Latina. 1489. 2r. 582 levél.

Hain, 3105.

Inc. c. a. 509. Színes kezdőbetűkkel. Czimlapja s végén 7 levél hiányzik. Az 1a. lap alján XVI. századi kézzel: *Loci capucinatorum Budwicensium.* A szövegben lapszéli jegyzetek.

348. HISPANUS (PETRUS). *Copulata omnium tractatum, etiam syncategorematum et parvorum logicalium.* Köln, Quentell Henrik-nél, 1489. 2r. 139+74 levél.

Hain, 8702.

Inc. c. a. 517. Jankovich Miklós gyűjteményéből; előtáblája belsején a boroszlói domonkosrendiek régebbi és újabb nyomtatott ex-librisével. A szövegben lapszéli jegyzetek.

1490.

349. REGIOMONTANUS (IOANNES). *Tabulae directionum perfectionumque.* Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1490. 4r. 156 levél.

Hain, 13801.

Inc. c. a. 765. (coll. nr. 2.) Vége csonka.

350. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). *De civitate dei cum commento.* Bazel, Amerbach Jánosnál, 1490. 2r. 268 levél.

Hain, 2066.

Inc. c. a. 531. (coll. nr. 1.) Színes fametszettel, kezdőbetűkkel és lapszéli díszítéssel. Az előtáblán Miller Jakab kézírása: *Misit bibliothecae regnicolari serenissimus archidux palatinus 30. Octobris 1819.* A szöveg elé kötött tiszta lap b. oldalán XVI. századi kézzel: *Sum Iohannis Laeusden. (?) Constat 3 flor.* A czimlapon XVI. századi kézzel, kitörülve: *Petrus Queringius.* Ez alatt: *Ex libris Francisci F. Otrokcsi mp. anno domini 1678. Traiecti.*

351. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). *De Trinitate.* Bazel, Amerbach Jánosnál, 1490. 2r. 86 levél.

Hain, 2039.

Inc. c. a. 531. (coll. nr. 2.) Színes kezdőbetűkkel. A colophon után: *Puge, tace, quiesce. 1571.* Ez alatt más kéztől: *Petrus ab Querdingk.*

352. ALBERTUS MAGNUS. Summa naturalium seu opus philosophiae naturalis. Brescia, Farfengus Baptistánál, 1490.

1b. l.: Illuſtriffimi Philoſophi et Theologi dñi Alberti Magni ordi | nis p̄dicatorū. Ep̄i Ratifponenſis: cōpendioſum inſigne ac puti | le opus Philoſophie naturalis feliciter incipit. *Utána következik a fejezetek mutatója.* *Végén 154a. l.*: Illuſtriffimi philoſophi et theologi: domini Alberti magni cōpē | dioſum: inſigne: ac putile opus Philoſophiae naturalis: felicit'. Ex | plicit: Brixiae Impraeffum p̄ Praefbiterū Baptiſtā de Farfengo: An | no domini. M. cccc. lxxxx. Die uero Decimo mēſis Septēbris. *A mutató hiányzik.*

4r., latin betűkkel, a—d₆+aa—? jelzettel, custosok és lap-számozás nélkül, 40 sorral, 154 levél.

V. ö. Hain, 504.

Inc. c. a. 905. Végén csonka.

353. BOETHIUS (A. M. T. S.). De consolatione philosophica cum commentario THOMAE DE AQUINO. Deventer, Breda Jakabnál, 1490.

1a. l.: Boetii viri celeberrimi de | conſolatione Philoſophie | liber cū optimo commēto | beati thome *1b. l.*: Incipit tabula ſuper li | bros de cōſolatione phiē ſcd'm | ordinem alphabeti. *6b. l.*: Finit Tabula. *7a. l.*: Boecij Romani et oratoris celeberrimi libri de cōſola | tione philoſophie et cōmētarius eximij preclariqz doctoris | ſancti Thome ſup̄ eoſdem Incipiūt feliciter. *185b. l.*: Finit expoſitio et declaratio textuū libroꝝ quinqz de con | ſolatione philoſophie Boetij viri celeberrimi. *186a. l.*: Compendioſa ſuccinctaqz reſumptio dictorum | in libros Boetij de cōſolatione philoſophie. *192a. l.*: Deo gratias. | Libri quinqz de conſolatione philoſophie Boetij | Rhomani conſulis ac oratoris ſplendidiſſimi vna cum cō | mentaria editione: per me Jacobum de Breda in Dauē | tria diligenter elaborati Expliciūt. Anno gratiē Millefī | mo. cccc. xc. die ſabbati ante Inuocauī.

4r., gót betűkkel, A₁₋₆+a—z₆+A—E₄ jelzéssel, custosok s lap-számozás nélkül. 192 levél.

V. ö. Hain, 3381.

Inc. c. a. 911. (coll. nr. 1.) Az előtábla belsején a boroszlói domonkosrendiek régiebb és újabb ex-librise. Az utolsó lapon XV. századi kéztől származó szentbeszéd-töredék.

354. BOETHIUS (A. M. T. S.). De disciplina scholarium cum commento. Deventer, Breda Jakabnál, 1490.

1a. l.: Boetius de disciplina fcho | lariū cuꝝ notabili cōmento.
2a. l.: () Sculetur me ofcu | lo oris fui Verba ifta fcribūtur Canticoꝝ p̄ | mo. etc. *2b. l.*: Sequitur textus libri Boetij de difciplina fcholariū. *3a. l.*: () Eſtra nouit intentio de | difciplina fcholariū cō | pendiofuz poſtulare tra | ctatum. *58b. l.*: Et fic eſt finis.
59a. l.: Finitur Boetius de difciplina fcholariū cum cōmen | to. fideliter nec non diligenter in oppido Dauentrienſi Im | preſſus per me Iacobū de breda. Anno incarnationis domi | nice. M. cccc. xc. Nona Octobris.

4r., gót betűkkel, a—k₆ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 59 levél.

Inc. c. a. 911. (coll. nr. 2.)

355. COLUMNA (AEGIDIUS). Theoremata de corpore Christi. Köln, Koelhoff Jánosnál, 1490. 4r. 92 levél.

Hain, 124.

Két példány: *Inc. c. a. 903.* és *903a.*

356. PLAUTUS (M. ACCIUS). Comoediae. Milano, Scinzenzeler Ulriknál, 1490. 2r. 234 levél.

Hain, 13077.

Inc. c. a. 533. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején XVII. századi kézzel: *Ad bibliothecam Frid. Guillelmi Boller comitis palatini Cues. consiliarii aulici Eichstettensis.* A címlapon XVII. századi írással, későbbi kéztől kitörülve: *Ad bibliothecam aulicam Eichstettensem.*

357. MISSALE Strigoniense. Nürnberg, Ratdolt Erhardnál, 1486.

Az 1—17. levelet a Calendarium *és az* exorcismus falis et aque; dum sacerdos preparat fe ad missam dicat; informationes et cautele; Gloria és Credo *foglalják el.* *18a. l.* a jelzéssel: Incipit missale diuinorū | officioꝝ tam de tpe qꝝ etiam | de factis cum certis officijs | annexis. vtputa de tráffigu | ratione dñi. de pestilētia etc. | fcd'm choꝝ alme eccie Stri | gonien. Dominica p̄ma ī | aduentu domini. Introitus | ad missam. *Colophon*: Finit feliciter Missale diui | noruz officioꝝ tam de tpe qꝝ | de fanctis cuꝝ certis

officijs | annexis. vtputa de trāffigu | raōe dñi. de pestilētia. et ce |
tera. fōm choz alme ecclesie | Strigoneñ. bene reuifū. Im | preffug
Nurnberge p Geo | riū Stūchs de Sulczpach. | Anno falutifere
incarnatio | nis dñi nostri iefu xpi. M. | cccc. lxxx. die xvij. Septē |
bris. Ad laudē dei eiufqz ge | nitricis perpetue virginis. | cui honor
et gloria in euum | Amen. | Deo gratias.

Nagy 8r., gót betűkkel, a—4₈ + A—? jelzettel, custosok s lap-
számozás nélkül, 2 hasábon 34 sorral, 270 levél.

Knauz, 11. l.

Inc. c. a. 439. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A naptárhoz a
szeptember és október hónapokat tartalmazó rész, s a végén több levél
hiányzik. A naptár elé ragasztott levél a. oldalán: *Bibl. Hung. Jan-*
kovich. I. Ord. 11. A b. oldalon a XVI. század elejéről: *Prosa de*
sancta Elisabet. A szövegben és a kötet végén ugyanazon, s más
XV. és XVI. századi kézből származó betoldások.

358. SPRUCH von der erentreichen stat nürnberg gar von
mancherlei ihrer fürsehung der stat vnd ihrer gemein. Nürnberg,
Hoffmann Jánosnál, 1440.

1a. l.: Hi in difem puchlein findet ir gar e | in loblichen
fpruch von der erentre | ichen stat nurnberg gar von manc |
herlei irer fursehung der stat vnd irer gemein. *Alatta Nürnberg*
város címere: hasított pajzs jobb mezejében a hasítási vonal-
ból kinövő sas, a bal mezőben 3 haránt-pólya. Végén 8b. l.:
Gedruckt in drr (*így*) werden keiferlichen stat zun | Nurnbergk
von dem hans hoffman an Sāt | Lorentzen aben vnd vollent ist
worden als mā | zalt nach cristus geuurt (*így*) MCCCC vnd in
dē neuntzigften Jar

4r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül,
26 sorral, 8 levél.

Inc. c. a. 907.

359. PLINIUS (C. CAECILIUS). Epistolarum libri IX. Róma,
Eucharius Silbernél, 1490. 4r. 150 levél.

Hain, 13114.

Inc. c. a. 909. Az előtábla belsején a *brassói Miller-család* nyom-
tatott ex-librise. A colophon végén * *M. I. M. 2. v. d. D*ecanus*
Badensis Rome, legente Pomponio anno domini 1490. XIII. Kal. Iunij.
(A két csillag közötti szavak rubrummal.) A szövegben ugyane kéztől
sűrű lapszéli jegyzetek. Az utolsó alatt rubrummal: *Es ist vsz, got sy lob.*

360. PTOLEMAEUS (CLAUDIUS). *Cosmographia.* Róma, Petrus de Turre sajtóján, 1490. 157 levél, 29 térképpel.

Hain, 13541.

Két példány. Színezett fametszetekkel.

Inc.c.a. 527. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején: 1574. *B. H. H. Christoff von Lindegg zu Lisanoy* (?). Utána más kézzel: *Thaddeus de Pichlstorff in Dross. 1793. donavit comiti Francisci Szecheny.* Ez alatt nyomtatott ex-libris: *Ex Bibl. Com. Franc. Széchényi.*

Inc.c.a. 527a. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címnap alján XVI. századi kézzel: *Nicolai de Donis Germani.* A szövegben lapszéli jegyzetek.

361. AVICENNA. *Canonis libri V.* Velence, Octavianus Scotusnál, 1490. 2r. 441 levél.

Hain. 2206.

Inc.c.a. 541. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon XVI. századi kézzel: *Ad usum monasterii s. Lamperti.*

362. HORATIUS FLACCUS (QUINTUS). *Opera cum commentariis ACRONIS, PORPHYRIONIS et LANDINI.* Velence, Arrivabene Györgynél, 1490. 2r. 3+253 levél.

Hain, 8887.

Inc.c.a. 537. Színes kezdőbetűkkel, a szöveg elé kötött 1b. lapon: *Batsányi mp.*

363. SCRIPTORES Historiae Augustae. Velence, Rubeus Jánosnál, 1490. 2r. 106 levél.

Hain, 14563.

Inc.c.a. 539. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon elmosódott írással: *Canonicorum regularium* (a név kivakarva) *bibliothecae inscriptus 4. Novembris 1655.*

364. SENECA (L. ANNAEUS). *Opera philosophica et epistolae.* Velence, Bernardinus de Choris és Simon de Luero sajtóján. 1490. 2r. 3+147+65 levél.

Hain, 14593.

Inc.c.a. 535. A dubniczi Illésházy-könyvtárból; előtáblája belsején a könyvtár ex-librisével. A szövegben XVI. századi lapszéli jegyzetek.

365. CAPITULA concordiae inter Fridericum imperatorem et Mathiam Hungariae regem etc. super successione in eodem regno conclusa. (1490.) 2r. 11 levél.

Hain, 4381.

Inc.s.a.1202. (coll. nr. 1.) A czímlap *b.* oldalán: *Possidet Bibliotheca regni ex dono serenissimi archiducis Iosephi Hungariae palatini anno 1812., redempto quolibet folio uno aureo. Exemplar rarissimum.*

366. CAPITEL der Bericht zwischen Herrn Friderich römischen Kaiser und Mathias König zu Hungern. (Az előbbi német fordítása.)

1a. l. (a munka czímlapja): Capittel der bericht od' vertrags vor | langft zwischen dem loblichften furftē | herñ Friderichē Romischē kaifer merer | des reichs auch feinen erbē öffelich benet | d' tugēthaffigft romisch kunig vn̄ auch | klarer od' loblicher gedechtnus Mathi | as kunnig zu hungern vnd des kunnig | reichs zu hungern Prelaten vnd Edel | leut der nachuolgung halb des felben | kunigreichs beschloffen gegenainander | angenommen vnd mit der hierin begriffē | Bullen felliger gedechtnus durch Ba | bft Pium den andern bestet. *2a. l. a jelzettet:* Plus Bischoue diener der diener | *stb. 11b. l.:* Mit vr | künd des briefs Geben zu Stullweiffenburg in vnnfr̄ gemainer befannüg | am dritten tag des Moneds Aprilis nach Chrifti geburt Millefimo Quadrū | gentefimo Sexagesimo Quarto.

2r., gót betűkkel, a—b₆ jelzettet, custosok s lapszámozás nélkül, 42 sorral, 11 levél.

Inc.s.a.1202. (coll. nr. 2.) Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából. Az utolsó tiszta lap *b.* oldalán egykorú kézzel: *Micheln Cramer Gerichts-schreiber zu Nürnberg.* A szövegben lapszéli jegyzetek.

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

(Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához.)

KISS IMRE HALOTTI BESZÉDE BÁTHORY ZSÓFIA FELETT.

DR. ILLÉSY JÁNOSTÓL.

Szabó Károly a Régi Magyar Könyvtár I. kötetében 1251. szám alatt Sándor István Magyar Könyvesháza után említést tesz Kiss Imre jezsuita halotti beszédéről, melyet ez II. Rákóczy György özvegye, Báthory Zsófia felett tartott. Teljes czímét és bibliografiai leírását azonban nem adja, mert a könyvnek egy nyomtatott példánya se került kezébe. Az azóta napvilágot látott adalékok között sem találkozunk vele.

Megvallom, nekem sem sikerült fölfedeznem e munka nyomtatott példányát, pedig hogy megjelent, alig szenved kétséget. Van azonban a budapesti tud. egyetemi könyvtár becses kéziratgyűjteményében egy colligatum (G. 148. jelzet alatt), mely öt, XVII. századbeli halottas beszédet tartalmaz. Mind az öt más-más, de egykorú kéztől, s más-más vidékről ered s csak később kötötték őket össze. A kötet első darabja Kiss Imrének szóban forgó oratiója. Figyelembe véve a kéziratos czímlap külalakját s összehasonlítva a többi beszédek czímlapjaival, melyek inkább csak címfejezetek: annyira utánozza a nyomtatott könyv czímlapját, hogy ez alapon — legalább is addig, míg nyomtatott példányt sikerül találni — bátran elfogadhatjuk, hogy ez volt a nyomtatott és a *Sándor*, valamint *Szabó* által csak általánosságban közlött munka czímlapja.

De ítéljen maga az olvasó!

*Midőn az hatalmas Halál (A') Fennnyen tündöklő Báthori
Familiának | Erős Három Czimeres Sárkány Fogát megh |*

rontotta és felfordította | Munkácsról | Cassára érkezvén a testel | Így | Predicállott | A | Néhai minden kigondolható ditséretre | Méltó Fejedelmi | Báthori | Sophia | Asszony Halotti Pompáján | Pater Kyss Imre Jezsuita. | Nagy Szombatban Nyomtattatott az Acadé | miaj Bötükkel Srnensky Mátyás által | Anno MDCLxxx.

A szintén 4r. alaku kézirat 11 levélből áll, melyből másfél lapot az ajánlóbeszéd foglal el, a többit pedig sűrűn irva az oratio. Alig csalódom, mikor azt állítom, hogy a munka nyomtatásban szintén ekkora terjedelmű lehetett.

E bibliografiai nem annyira ismertetés, mint inkább figyelemkeltés után nem lesz érdektelen pár szót szólni a könyv tartalmáról.

A rövid ajánló beszéd után, mely «a Báthori-Rákóczy ditsőséges Nagy Familiának Kizded Maradékihoz Rákóczy Ferenczhez és Juliánkához» van intézve, következik a prédikáció, melynek textusa Bölcs Salamon példabeszédeiből van véve: *Erősség és ékesség az ő öltözte.*

A prédikáció szigorúan megtartja az e nemű egyházi beszédek beosztási formáját. A bevezetés a világ mulandóságáról, a kérlelhetetlen halálról elmélkedik, mely nem kedvez a császároknak, a gazdagoknak, a bölcseknek sem. Példákat hoz fel az ókori történelemből, majd felhossa a hatalmas «uri, palatinusi, fejedelmi, cardinali, királyi» Báthory familiát is, melynek egyik kiváló tagját ime *egy könyöknyi, egy koporsónyi kicsinységre szorítá egy szempillantásban az enyészet.*

A tárgyalásnak hármas beosztása a Báthory család czimerében levő három sárkányfogon, melyre a czimlapon is czélzás van alapul, mely czimer eredetére a szónok föleleveníti az 1200 (!) évvel azelőtt élt sárkányölő Bátor Vitus ismeretes mondáját. Mindenik fog egy-egy jelességét ábrázolja a megboldogultnak. Az első fog a *pro Deo et religione*, a második a *pro rege et patria*, a harmadik a *pro anima et virtutibus* teljesített szolgálatait és szerzett érdemeit jelképezi. Mindeniket külön tárgyalja a szónok s a fejedelemasszony életéből vett példákkal világosítja. Az egész halotti beszédnek a legérdekesebb része ez, mert leszámítva a sablonszerű, elmaradhatatlan dics-zengedezéseket, a történetíró sok oly adatot és vonást talál benné, melyek Báthory Zsófia élet- és

jellemrajzára meghecsülhetetlenek. Az adatok valódiságában nincs okunk kétkedni, mert köztudomásúlag Kiss Imre az özvegyen maradt fejedelemasszonynak, mint titkárja, gyóntatója, annyira benső embere volt, hogy senki sem állott közelebb hozzá. A fanatikus páternek jelentékeny része volt abban, hogy Báthory Zsófia nemcsak visszatért előbbeni hitére, hanem annak terjesztésén minden, ha kellett még erőszakos módon is, lázas tevékenységgel munkálkodott.

Különben Báthory Zsófia sohasem volt igaz református. Vallását, melyben született, nem meggyőződésből, hanem a házasság, a rideg családi politika kedvéért cserélte föl. E családi összekötés létrejöttéről érdekes részleteket nyújtanak a két Rákóczy Györgyről írt tanulmányok és kiadott történeti emlékek. Sokszor mondotta Lorántffy Zsuzsánna: «Minden jóságában és igazságában megnyugodtam a menyemnek, csak a vallás dolgában hihetnék neki». Az öreg fejedelemasszony aggodalma nem volt alaptalan. Menye, férjének szerencsétlen halála után, csakugyan buzgó hive, terjesztője lőn a katolikus vallásnak. «Nézd el — szónokolja Kiss Imre — irigység nélkül igaz szemmel magyar nemzet: nemes Bereg vármegyében, a holott Erdélyből való kijövele előtt hat catholicusnál több nem találtatott, tudhatod-e most számát? Nézd Patakon és más helyeken, a hova asszonsága kiterjedett.» S ismét: «Többet költött negyvenezer tallérnál egynehány esztendők forgásában religiója s igaz vallása mellett...» A szerzeteseknek jötevő anyja volt, templomokat, kápolnákat építtetett s azok ellátására javaiból dézsmát rendelt. De nemcsak anyagilag, hanem hasznos könyvek kinyomtatásával a szellemi téren is munkált vallása javán. «Én javallásomból ugyan — teszi hozzá Kiss Imre némi önhittséggel — de magának is nagy kedve volt hozzá.»

Maga is a legtulzább askéta életet élte, úgy, hogy végső éveiben inkább apácza-fejedelemnőnek lehetett tartani, mint Erdély egykori fejedelemasszonyának. «Minden nevezetes innepekre meggyónván és communicálván, majd csaknem minden cselekedeti előtt a szent keresztnek jelével erősítette lelkét; naponként sokszor térden állva könyörgött, az istennek szent annyát tisztelvén, letérdepelve imádkozott, akármilyen dolga volt is akkor; minden szerdát megbőjtölt sok esztendők forgása alatt, hanem osztán én teczésemből egésségtelenségére nézve devotiora változtatta aszt, péntek napokon vajast nem evett, a nevezetes boldog asszon nap-

jainak estit mindenkor megbőjtölte. Hogy mások és udvara népe az istenes áhítatosságot elkövetnék, oka volt az szép rendtartással. meglévén minden innep napokon, vasárnapokon az énekes mise és praedicatio, minden nap estve az litániák éneklése. Testének nem kedvezett mód nélkül, aszt nem gyengéltette, itala igen nyomorult volt, mikor legjobban esett valamely éték, abba hatta, minden esztendőben egy legkedvesebb gyümölcstől elfogta magát.»

Ebben a hangban folyik tovább és végződik a különben minden költői szárnyalás nélküli halotti beszéd. Kiss Imrének volt elég oka úrnőjét dicsőíteni s elhunytát méltán fájlalni. A következő megmutatta, mennyit veszített Báthory Zsófia halálával. Nem sokára alapos gyanuba keveredett, hogy részese volt annak a bandának, mely a Báthory és Rákóczy-kincseket felprédálta.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

A BERLINI UDVARI KÖNYVTÁR SZAKRENDSZERE.

SCHÖNHERR GYULÁTÓL.

A német birodalomnak a müncheni könyvtár után a második, a porosz államnak pedig első könyvtára a berlini udvari könyvtár, melyet a nagy választófejedelem alapított 1661-ben s Nagy-Frigyes helyezett el jelenlegi, 1774 és 1782 között épült palotájában. A müncheni királyi könyvtár köteteinek száma a millió körül van; a berlini sincs attól messze: az 1890-iki áprilisi számlálás 800,000 kötetre tette a könyvtár anyagát, s forgalmának nagyságára nézve e könyvtár határozottan megelőzi a münchenit, már csak az által is, mert használati elvei a kikölcsönzésre vannak alapítva, úgy hogy a házonkívüli használat másfélszer oly magas számot tüntet fel, mint az olvasó-terem forgalma. E kikölcsönzési rendszer által előidézett forgalom oly nagy, hogy annak a könyvtár személyzete alig képes megfelelni, bárha e személyzet a főigazgatón s a két főosztálynak, a nyomtatványok és a kéziratok osztályainak igazgatóin kívül 16 könyvtárnokból és könyvtárórból, 8 segédórból, 12 assistensből, 1 főtítkárból, 2 titkárból és 1 irodai assistensből, tehát összesen 43 egyénből áll, s ez óriási személyzetnek nem kevesebb, mint 25 szolga áll rendelkezésére.

E nagy személyzet azonban egymaga nem volna elégséges a könyvtárhoz fűződő igények kielégítésére, ha feladatát nem könnyítené meg az az éles logikával kidolgozott és szigorú következetességgel keresztülvitt szakrendszer, melylyel a könyvtár anyaga fel van állítva. A könyvtárak használhatóságának első és alapfeltételét a jó katalogus-rendszer képezi, s a mód, melylyel annak

keretén belül a szakok szerint való felosztás érvényesül. A berlini udvari könyvtár anyaga a czédula-kataloguson és a beékeléssel vezetett 1056 kötetnyi betűrendes kataloguson kívül 602 kötetnyi szakrepertóriumba van bevezetve, s e szakrepertóriumok képezik a könyvtár egész tudományos beosztásának alapját, jóságukban, megbízhatóságukban rejlik a könyvtár használhatóságának legfőbb kritériuma. Ezért ama rövid idő alatt, melyet a múlt év nyarán e nagyhirű könyvtárban töltöttem, a szakrepertóriumok tanulmányozására fordítottam főfigyelmemet, mert ezekből reméltem legvilágosabb fogalmat alkothatni magamnak az egész könyvtárról.

A nyomtatványok osztálya két főcsoportra oszlik, egyik a tulajdonképeni nagy könyvtár, mely szakok szerint van felállítva, a második: a külön gyűjtemények csoportja, voltaképp nem egyéb, mint az előbbinek függeléke, kiegészítő része. A hírlapok csoportja, anyagának gazdagsága folytán, külön csoport jelentőségére tart igényt s külön olvasó-teremmel is rendelkezik, de a szakrendszerben csak mint a könyvtári szakok egyike szerepel s kezelés tekintetében is a könyvtári osztály igazgatója alá van rendelve.

A könyvtár szakrendszerét legjobban úgy ismertethetem meg, ha egyszerűen felsorolom a szakoknak és az ezeken belül felállított alszakoknak czímeit, a mint itt következnek:

I. Tudományos szakok.

Enciklopédiák.

Akadémiák.

Általános tudományos folyóiratok.

A hírlapok története.

Hírlapok.

Vegyesek és akadémiai iratok.

Egyetemi és iskolai programmok.

Összegyűjtött művek.

Irodalomtörténet. Alszakai: Általános irodalomtört. és bibliografia.

Nyomdászat és könyvkereskedés. Könyvtárak. Portugallia.

Spanyolország. Olaszország. Franciaország. Németország. Anglia.

Hollandia. Skandinávia stb.

Egyetemek és iskolák.

Theologia. Alszakai: Bevezetés a theológiába (általános rész; folyóiratok stb.). Exegesis. Egyháztörténet. Rőpiratok a reformáció korából. Egyháztörténet (folytatás). Dogmatika. Erkölcstan. Védíratok. Szimbolika. Vitairatok. Lelkipásztorkodás. Litu-

- gika. Szentek. Homiletika. Halotti beszédek és perszonáliák.
Himnologia. Katechetika. Aszketika.
- Rabbinisztikus irodalom.
- Politika.
- Jogtudomány. Alsakai: Általános rész. Természet- és népjog.
Kereskedelmi, árú- és tengeri jog. Egyházjog. Büntetőjog. Római
jog. Porosz jog. Német államjog. Hűbéri jog. Polgári per-
rendtartás. Döntvények. Idegen jogok. Francia jog.
- Hadi tudományok.
- Orvosi tudomány. Alsakai: Folyóiratok. Vegyes művek és disszer-
tációk. Általános rész; (bevezetés, nosologia és therapia).
Sebészet és szülészet. Aetiologia és diaetetika. Gyógyító esz-
közök. Balneologia. Egyes betegségek. Katonai orvostan. Gyógy-
szertan. Állatgyógytan.
- Fiziologia és anatomia.
- Általános természettudomány.
- Állattan.
- Növénytan.
- Ásványtan.
- Vegytan.
- Alchimia.
- Fizika.
- Babonáság, mágia.
- Jóslások, látományok.
- Misztikus filozófia; szabadkőművesség.
- Neveléstan.
- Filozófia.
- Művészetek.
- Régészet.
- Építészet.
- Vasúti építészet.
- Mennyiségtan.
- Csillagásztan.
- Technologia.
- Gazdaságtan.
- Naptárak.
- Történelem. Alsakai: Vegyesek. Életrajzok. Genealogia: (czimer-
tan, rendjelek). Kortan. Oklevéltan. Feliratok. Numizmatika.
Ethnografia. Statisztika. Geografia. Utazások. Világtörténet. Ókori
történet. Régiségek. Mithologia. Középkori történet. Újabbkori
történet. XVI. század. XVII. század. XVIII. század. XIX. század.
Portugallia. Spanyolország. Franciaország. Olaszország. Svájc.
Németország. Ausztria. Bajorország. Württemberg. Baden. Majna-
Frankfurt. Nassau. Hessen. Braunschweig és Hannover. Lippe,
Waldeck, Oldenburg és Mecklenburg. Schleswig-Holstein és

Lauenburg. Hanza-szövetség. Hamburg, Lübeck, Bréma. Szász királyság. Thüringia, Altenburg, Reuss, Anhalt. Poroszország. Hollandia. Nagybrittania. Skandinávia. Dánia, Norvégia. Svédország. Lengyelország. Oroszország. Görögország. Törökország. Dunai államok. Ázsia. Afrika. Amerika. Ausztrália. Több világ-rész együttes története.

Filologia. Alszakai: Nyelvtudomány általában. Görög nyelvészet. (Általános rész. Költők. Történetírók. Földrajzi írók. Orvosi tudomány. Filozofusok. Szónokok. Erotikus írók stb.) Római nyelvészet. (Általános rész. Költők. Történetírók. Földrajzi írók. Szónokok. Rhetorok stb.)

Uj-görög irodalom.

Esztetika.

Uj-latin irodalom.

Spanyol irodalom.

Portugall irodalom.

Olasz irodalom.

Francia irodalom.

Német irodalom.

Angol irodalom.

Hollandi irodalom.

Régi-északi és írlandi irodalom. Dán irodalom.

Svéd irodalom.

Szláv irodalom.

Egyéb nyugati nyelvek irodalma. Alszakai: Kelta. Magyar. Finn.

Észt. Lapp. Baskir. Máltai. Albán stb. Amerikai nyelvek.

Polinéziai nyelvek. Uj-holland stb.

Keleti nyelvek irodalma.

*

Térkép-osztály. Alszakai: Térképek. Könyvek.

*

Zene. Alszakai: Irott zeneművek, köztük a külön gyűjtemények, úgymint: Winterfeld, Landsberg és Theschner kéziratai. Nyomtatott zeneművek, köztük a Weber-csoport (Jähns W. S. gyűjteménye). Könyvek.

II. Külön gyűjtemények.

Aldinák (Renouard Annales de l'imprimerie des Aldes cz. műve szerint rendezve). Ritkább és drágább bibliák. Diez könyvtára. Savigny könyvtára. Varnhagen könyvtára. Egyházi dalok egyes nyomtatványai (Einzeldrucke). Röpiratok. (Történelmi és politikai röpiratok a XVI., XVII., XVIII. és XIX. századból. Németek, olaszok, angolok, francziák, spanyolok. Theologiai röpi-

iratok.) Ősnyomtatványok. Hadi iratok. Képes könyvek. Hártyára nyomott könyvek. Könyvek kézirati bejegyzésekkel. Keleti könyvek. Luther-iratok. Vásári könyvjegyzékek; (az általános irodalomtörténet és bibliografia függeléke). Zenei gyűjtemények; (l. fentebb a zenei szaknál.) Falragaszok. Rézmetszetek és könyvmotok lemezei. Képek.

Minden egyes szak és alszak az alfabet nagy és kis betűiből kombinált jelzésekkel van ellátva. A szakrendszer szerint való csoportosítás azonban e szakcsoportokkal még nincs befejezve; a repertóriumokban minden egyes szak és alszak könyvtári anyaga külön témák, tudományos kérdések szerint van csoportosítva, úgy hogy a ki valamely meghatározott kérdésben kutat, az illető repertórium megfelelő tétele alatt együtt találja a kérdés irodalmából mindazt, a mi a könyvtárban rendelkezésére áll. Minő részletességgel van ez a rendszer az egyes szakoknál érvényesítve, azt legjobban példákkal illusztrálhatom, s talán leghelyesebben járok el, ha a *könyvtárak* című szakból veszem azokat, mely a mellett, hogy magyar vonatkozású műveket is tartalmaz, bennünket a folyóirat szempontjából is közelebből kell hogy érdekeljen.

A *könyvtárak* szaka az irodalomtörténeti főszak 3. alszakát képezi, s két csoportra oszlik, a nyilvános és a magán-könyvtárak csoportjára.

Repertóriumma a következő beosztást tünteti fel:

I. *Nyilvános könyvtárak*. Gyűjteményes munkák. Általános. Varia. Könyvtárak története és statisztikája. Kéziratok általában. Kéziratgyűjtemények. Exotikus (Európán kívüli) nyelvű kéziratok. Egyes kéziratok. Portugallia Spanyolország. Olaszország. Franciaország. Németország. Ausztria. Magyarország és melléktartományai. Dalmácia. Svájc. Nagybritannia. Hollandia és Belgium. Skandináv államok. Orosz birodalom és Lengyelország. Moldva és Szerbia. Törökország és Görögország. Ázsia. Afrika. Amerika. Ausztrália.

II. *Magánkönyvtárak és könyvtárusi katalógusok*. Magánkönyvtárak. Ismeretlen személyek könyvtárai. Ismeretlen személyek árverési katalógusai. Nyilvános könyvtárak kettős példányainak jegyzéke. XVI—XVII. századi könyvtárusi jegyzékek. Ugyanazok a XVIII. századból. Ugyanazok a XIX. századból. Névtelen könyvtárusi jegyzékek. Egyletek és testületek könyvtárjegyzékei. Különböző jellegű könyvjegyzékek. A berlini aukció-katalógusok.

Mindkét csoport anyaga ez alcsoportokon belül még városok s intézetek, illetőleg személyek szerint van rendezve, s a repertóriumok végén betűrendes mutató könnyíti meg az egész anyag áttekintését.

Érdekes a nyilvános könyvtárak csoportjának Magyarországra vonatkozó része, a melynél a német alaposság egy kissé cserben hagyta ugyan a repertórium szerkesztőit: Buda és Pest egyesítéséről még nincs tudomásuk s a magyar birodalom melléktartományai közé Galiczián kívül bevették Bukovinát is, míg Dalmáciának egész külön csoportot hagytak. De felosztásukban van egy igen jó gondolat: a Corvinára vonatkozó irodalmat külön lapon sorolják fel, s az idevágó művek jegyzéke bizonyosságot tesz a felől, hogy a hazai irodalom aránylag elég szépen van e szakban képviselve.

A magyar történelem, sajnos, nem képez külön szakot a könyvtárban, hanem egyszerűen be van osztva az osztrák történelem szakjába és annak egyik alosztályát képezi. Könyvtári jelzése *Se*; anyagának beosztása a következő:

Irodalom. Gyűjteményes munkák. Általános történelem. Római kor. A magyarok őstörténelme. Vezérek kora. Királyok. Általános genealogia. Biográfiák. Czimertan, rendjelek. Egyes családok genealogiája és története. Utazások. Földrajz. Statisztika. Ethnografia. Állapotok és erkölcsök. Alkotmány és közigazgatás. (Királyság. Hivatalok. Országgyűlés. Állami szerződések. Pénzügyek. Adók.) Ipar és kereskedelem. Bányászat. Utak, folyók, csatornák. Katonaság. Egyház. (Általában. Egyes korszakok története.) Zsidók. Egyes országrészek története.

A magyar nyelvtudomány és szépirodalom szintén csak egyik alszak egy csoportját képezi, ez már azonban nem Ausztriával, hanem az ú. n. *egyéb nyugati nyelvek* csoportjával van egyesítve. Ennek beosztását is jónak látom bemutatni:

Általános művek. Folyóiratok. Nyelv. (Szótárak. Nyelvtan. Tájékoztatók. A nyelv eredete, rokonsága és sajátosságai. Közmondások.) Költészet, esztetika. Szépirodalom. (Egyes szerzők összegyűjtött munkái. Anthológiák; ezek fordításai; a német fordítások külön csoportban. Legrégibb nyelvm emlékek. Népdalok, gyermekdalok; ezek fordításai; a német fordítások külön. Mondák és regék; ezek fordításai; a német fordítások külön. Költemények. Petőfi külön. Drámák. Regények. Jókai külön. Levelek. Vegyesek.)

E szakok anyaga meglehetősen gonddal van összegyűjtve: így Petőfinek legrégibb kiadásai (Buda, 1844., Pest, 1845.), köztük egyes, ma már ritka füzetek: a Helység kalapácsa (Buda, 1844.). János vitéz (Buda, 1845.). Czipruslombok (Pest, 1845.). Csillagtalan éjszakák (Buda, 1845.), mind megvannak a könyvtárban. Kevésbé áll ez azonban az újabb kiadványokra, például Jókaitól, bár külön tétel alatt szerepel a repertóriumban. aránylag kevés művet találtam.

Hungarikumok vannak még az *Encziklopédiák* között, a M. Tud. Akadémia kiadványai az *Akadémiák* szakjában, Kovachich Merkurja (1486—87.), Benkő Parnasszusi időtöltése (1790—94.), a Litterarischer Anzeiger (1798.), a Tudományos Gyűjtemény néhány kötete s egy pár újabb folyóirat, köztük a Magyar Könyv-Szemle is, az *Általános tudományos folyóiratok* közt; továbbá iskolai értesítők a *Vegyesek és akadémiai iratok* és az *Egyetemi s iskolai programmok* szakjaiban stb.

Ezek részletes összeírása azonban nem képezte feladatomat. Jelen soraimban főleg a könyvtár szakrendszerét kívántam bemutatni, azt sem úgy, mint valami tökéletes, e nemben magában álló rendszert, de mint annak bizonyítékát, hogy a szakfelosztás oly alakja, a melynél a könyvek egyszerűen alak és alfabet szerint vannak a repertóriumokba beigtatva, a mai könyvtári igényeket többé nem elégíti ki, s minden modern színvonalon álló könyvtár arra törekszik, hogy tárgyi katalogusokat adjon kutatói kezébe. Hogy e katalogusok mily rendszer szerint készülnek, az már másodrangú kérdés; minden könyvtárnak megvan a maga rendszere, s minden könyvtárnak megvan a maga különös jellege és célja, mely e külön rendszernek létjogot ad; a fődolog az, hogy e rendszer a legapróbb részletekben is következetesen legyen érvényesítve. S hogyha hazai könyvtáraink is elérkeznek ahhoz a stádiumhoz, hogy tárgyi katalogusokba csoportosítják anyagukat, bizonyára nem fogják mintául venni a berlini udvari könyvtár magyar csoportjának beosztását, de a pontosságot, melylyel e beosztás végre van hajtva, bátran elfogadhatják követendő mintaképnek.

Rövid ismertetésemet ezzel be is fejezhetem. Ha még megemlítem, hogy a könyvtárnak a nagy olvasó-termen kívül még 4 dolgozó-terme van: a hírlapok, a zeneművek, a térképek s a kéziratok kutatói számára, s amaz reggel 9-től este 9-ig szaka-

datlanul, ezek reggel 9-től d. u. 3-ig vannak nyitva, hogy a kézirat-gyűjtemény 24.000 kötetet foglal magában s leíró katalógusai-ból már 14 kötet jelent meg nyomtatásban, s hogy az összes látogatók száma egy évben meghaladja az 50,000-et, csak általánosan ismert adatokkal egészítem ki a vázlatos képet, melyet e világhírű könyvtárról akartam bemutatni a magyar szakközönségnek.

KÉT XV. SZÁZADBELI HISTÓRIÁS ÉNEK A TREBONI KÖNYVTÁRBAN.

DEDEK CRESCENS LAJOSTÓL.

Az ezredéves történelmi kiállítás irodalomtörténeti bizottságának céljaira, a kereskedelmi miniszternek, *Lukács Bélának* megbízásából, az idei nyári szünidőben tanulmányúton voltam Orosz-Lengyelországban, Galicziában, Morva- és Csehországban. Utam eredményéről részben magának a miniszternek, részben — kivált a levéltári anyagról — a Történelmi Társulat választmányának számoltam be. (Lásd Századok, 1893. évf. novemberi füzet.) E helyen most két, eddig ismeretlen s nem éppen érdektelen históriás énekről óhajtok rövid ismertetést adni.

Szeptember 23-án értem a csehországi *Třebonba* (vagy mint nálunk németesen nevezik: *Wittingauba*). most a *Schwarzenberge*gek, hajdan a magyarokkal *Zrinyi Miklósnak*, a szigetvári hősnek házassága révén rokonságba jutott *Rosemberg* grófok ősi fészkebe.

A treboni nagyterjedelmű tó partján áll a hatalmas, ódon-szerű várkastély, a melynek észak-nyugati traktusa magában rejtí a *Schwarzenberge*gek rendkívül gazdag levéltárát. A könyvtár a család fejének, *Adolf treboni hercegnek* rendelkezéséből *Krumauba* (a budweis-stohenfurti vasútvonal mentén lévő várba) lőn egye-sítve. A kódexek és kéziratok azonban a levéltár állagához csatolva, Třebonban maradtak s az ottani főlevéltárnoknak, *Marenh Kálmán-nak*, Sickel tanítványának őrizetére vannak bízva.

A levéltár, mely 9—12 és 3—6-ig minden nap nyitva áll s a kutatók által könnyen megközelíthető, nagyjából regisztrálva

van, míg a kéziratár csak régebbi s az újabb követelményeknek kevésbé megfelelő katalogussal bír.

A kódexek száma azonban oly csekély, hogy azokat, daczára idóm korlátoltságának, egytől-egyig bővebb megfigyelés tárgyává tehettem. Így tűnt szemembe az A/4. sz. a. kódex, a mely fáradozásomat nem várt sikerrel koronázta.

A kódex, mely 4-rét alakú, erős papírra van írva, a katalogusban ily czím alatt van beíratva: *Varia miscellanea poetica et oratoria*. Kötése bőr. Terjedelme 409 lap.

A kódex betűinek jellege határozottan a XV. századra vall s mint ilyen van feltüntetve a katalogusban is, még pedig nemcsak ezen benső indiciumok, hanem főkép a kódex belső lapján tett megjegyzések szerint, a melyek a XV. században a kódexet a třeboni kolostor tulajdonának mondják.

Már maga e feljegyzés is valószínűvé teszi, hogy a kódex karthauzi szerzetesek műve. Megerősíteni látszik ezt az a körülmény is, hogy kódexünk, az *olmützi Studien-Bibliothek*ben általam talált s másutt röviden ismertetett kódexszel, mely 1472-ben, a dolau karthauziak stuba scriptoriájában készült, első pillanatra is oly sok hasonlóságot tüntet fel, annyi közös jelleggel bír, hogy a feltevés, miszerint e két kódex egy ugyanazon eredetű, éppenséggel nincs kizárva. S miután a karthauziak magyarországi történelméből tudjuk, hogy a magyar eremusok az alsó-ausztriaiakkal, de kivált a morvaországiakkal szoros összefüggésben állottak, nem valószínűtlen, hogy a třeboni kódex egyes költeményei, a melyek, mint látni fogjuk, határozottan magyar vonatkozásúak, valamely Magyarországból Morvaországba szakadt karthauzi barát művei.

A szóban forgó kódexnek két költeménye az, mely minket közelebbről érdekel.

Az első a 96., 97. és 98-ik lapokon olvasható és Ulászlóról szól, a másik a 398-ik lapon van és II. Károly király gyászos végét siratja.

Az Ulászlóról szóló ének cseh nyelven van írva s a várnai csata szerencsétlen kimenetelét tárgyalja. Sajnos, ez alkalommal nem mutathatom be az egész éneket, s így annak történelmi értékéről sem mondhatok ítéletet. Reám azonban, egyszeri olvasásra, a mennyire a régi nyelvalakok nehézségeivel megküzdennem lehetett, határozottan azt a benyomást tette, hogy igen számbaveendő

mű áll előttem. Lesz még alkalmam különben ezen énekre vissza-
térni s azt a *Magyar Könyv-Szemle* t. olvasóinak egész terjedel-
mében bemutatni. Izleltetőül álljon itt az első versszak.

Od bozieho narozeny potisc leth,
Po stristech po stiridzeti a po strirech,
Uherski kral, kral Ladislaus
Napohany woysko sebral.

Vagyis magyarul :

Krisztus születése után ezerben
Négyszázban és negyvennégyben
Magyar király, László király
Pogányokra hadat kíván.

A másik ének II. Károly királyról (s nem mint a třeboni
katalogus véli, Róbert Károlyról) szól s a magyar történelem e
véres tragédiáját adja elő, még pedig kottára téve.

Tudjuk *Szilády Áronnak* nagybecsű publikációiból, a
Régi Magyar Költők Tára első kötetéből, hogy II. Károly királyról
két énekszerű emlékkal bírunk. Az egyik, *Liszi János* veszprémi
püspök feljegyzése szerint, *Bonfinius* Decasainak azon példányá-
ban, melyet *Zsámbóki* saját kiadásából ajándékuł küldött volt a
püspöknek, maradt reánk. Ez

Balas ewld meg a királt
Neked adom Ghimes váráth.

Ennek népies variációja lehet az ismeretes és sokszor fel-
használt töredék :

Vágd csak fiam, vágd Forgách
Tied lészen Gimes és Gács.

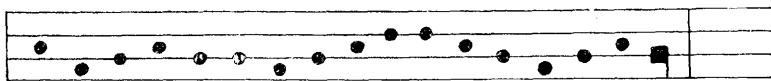
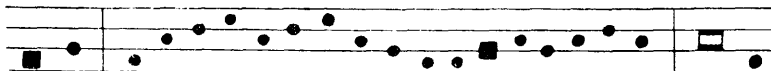
A másik ének, mely II. Károly tragédiáját tárgyazza, *Lau-
rencius de Monacis* műve. Ő irta meg azt elég gördülékeny
hexameterekben, e czím alatt : *Pia descriptio miserabilis casus
illustrium reginarum Hungariae per Laurencium de Monacis
Venetum, ad egregium et strenuum militem dominum Petrum
Aimo insulae Cretensis capitaneum*. Ezt *Flaminius Cornelius*
senator adta ki Velenczében, az 1758-ik esztendőben.

A třeboni kódex cantiója tehát a harmadik ének, mely
ezen történelmi eseményt megörökítette s a melyet eddig nem
ismertünk.

Sajnos, hogy a kódex csak egy töredéket mentett meg az

enyészettől s azt is, egy részében, jóformán kibetűzhetetlen állapotban. Az érdekes töredék lehetőleg hű másolásban így hangzik:

De morte regis Karoli ungarie.

Ecce de transmare quidam Gallus equitando properabat cito versus Napuliam | uberi venit Ytaliā, in tractus Napuliam accessit reginam eique intulit tristem propheciam. | O tu regina Napulie, | in vicinitate terre Ungarie interfecerant virum tuum, dominum meum, regem Karolum. | Tu non vis credere regina, ecce et littera a me lata, iube perlegere tuo notario. | W9. (*Igy; kétségkívül*: versiculus.) Et perlecto notario subito (*így*) litteram suspirando emisit lacrimas atque voce flebili dixit astantibus: | Inclite rex Karole, spes mea unica, iam nos otium volat, materna pro te nobis peribit multa solacia. | Fily dilectissime, spes mea unica, mortem patris vindica super obtine atque voce flebili durit astantibus (*így*). | W9. Dux incepit flere, regina tunc incepit plangere, tota Napulia militanea turba | W9. O tu regina Napulie

Íme a töredék, mely a kódexnek egy lapját foglalja el s a használatnak kétségbevonhatatlan jeleit viseli magán.

Mint történelmi forrásnak, értéke nincs, de mint emlék, mégis érdekel bíz. Nem vagyunk elég gazdagok arra, hogy a morzsákat fel ne szedegessük s a keveset is örömmel ne fogadjuk. Ez volt indító oka annak, hogy a töredékkel e folyóirat t. olvasóit megajándékozni óhajtottam.

A KÜLFÖLDI IRODALOM MAGYAR VONATKOZÁSÚ TERMÉKEI AZ 1893-IK ÉVBEN.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁCZ.

(Első közlemény.)

Armee-Manöver, Die grossen — in Ungarn. 1893. Mit 1 Karte. (Bécs. A Reichswehr kiadóhivatala. 1893. 8r. 146 l. Ára 70 kr.)

Artaria's General-Karten der oesterreichischen und ungarischen Länder. (Bécs. Artaria és Tsa. 1893. Ára 4 frt.)

Baukalender, Oesterreichisch-ungarischer —, für das Jahr 1894. Bearbeitet unter Mitwirkung von Fachgenossen von der Redaction des «Bautechnikers», vormals von M. Kulka. XIII. Jahrg. (Bécs. Perles Mór. 1893. 16r. XI, 352 l. Ára 1 frt 70 kr.)

Bechtel's officieller Kilometer-Anzeiger mit Uebersichts-Skizzen zu den allgemeinen und Militär-Tarifen der österr.-ungar. Eisenbahnen und Stations-verzeichniss der ersten k. k. priv. Donau-Dampfschiffahrtsgesellschaft. Redig. von F. Smolik. 7. Auflage. Mit Karten. (Bécs. Waldheim R. 1893. 8r. LIII, 930, 25 l. Ára 2 frt 25 kr.)

Beniczky-Bajza H. Der Liebe Lust und Leid. Novellen. Einzig autor. Uebersetzung von O. v. Krücken. Mit einer Einleitung. 2 Bde. (Berlin. Gnadenfeld J. és T. 1893. 8r. 168, 159 l. Ára 3 frt.)

Bibliothek, Die — des Dichters Nicolaus Zrinyi. Ein Beitrag zur Zrinyi-Literatur. Mit historischer Einleitung. (Bécs. Kende S. 1893. 8r. XIX, 88 l. egy arczképpel. Ára ?)

Bihály J. Die Schiessvorschriften der fünf bedeutendsten Heeren Europas. Vom Standpunkte einer methodischen Schiessausbildung betrachtet. (Bécs. Seidel L. W. és fia. 1893. 8r.)

— I. Heft. Die Vorschule. Mit 10 Tafeln. (81 l. Ára 1 frt 50 kr.)

— II. Heft: Das Schulschiessen. Mit 3 Tabellen. (82—183 l. Ára 1 frt 50 kr.)

— III. Heft: Das feldmässige Schiessen. Mit 3 Tabellen. (184—277 l. Ára 1 frt 50 kr.)

— IV. Heft: Aneiferungsmittel. Das Reservisten-Schiessen. Mit 3 Tabellen. (278—348 l. Ára 50 kr.)

Bodnár Sigmund Das Gesetz unseres geistigen Fortschrittes. Aus dem Ung. übers. von J. Lechner v. der Lech. (Lipcese. Janssen Alfred. 1893. 8r. 34. l. Ára 80 fillér.)

Booch-Árkossy F. Neues vollständiges polnisch-deutsches u. deutsch-polnisches Wörterbuch. 6. Auflage. 2 Bde. (Lipcese. Haessel H. 1893. 8r. Ára 20 márka.)

Booch-Árkossy F. Neuestes u. vollständigstes Taschenwörterbuch der spanischen u. deutschen Sprache. 2 Theile. 7. Aufl. (Lipscse. Teubner B. G. 1893. 16r. VIII, 696 és VIII. 526. l. Ára 4 márká 50 fillér.)

Bródy Sándor. Ein ärztlicher Faust. Roman. Autorisirte Uebersetzung aus dem Ungarischen von Oskar v. Krücken. (Berlin. Janke Otto. 1893. 8r. 256. l. Ára 2 márká.)

Burckhard. Leitfaden der Verfassungskunde der österr.-ungar. Monarchie. (Bécs. Manz-féle cs. és kir. udvari és egyetemi könyvkereskedés. 1893. VI, 139. l. Ára 1 frt. 60 kr.)

Call Friedrich. Gegen die Siebenbürger Ehen. Vortrag, gehalten in der juristischen Gesellschaft in Wien am 8. Februar. (Bécs. Manz-féle cs. kir. udvari államnyomda. 1893. 8r. 47 l. Ára 40 kr.)

Carl Erzherzog von Oesterreich. Aphorismen. (Bécs és Lipscse. Braumüller Vilmos. 1893. 8r. 113. l. Ára ?)

Carl, Erzherzog von Oesterreich. Ausgewählte Schriften. Hrg. im Auftrage seiner Söhne der Herren Erzherzoge Albrecht und Wilhelm. I—III. Band. Mit 1 Portrait und 1 Tafel. (Bécs. 1893. 8r. XXIII, 343.; 415.; VI, 439. l. Ára 4 frt 20 kr. és 4 frt 50 kr.)

Comenius-Studien. Heft. 6. (L. Gindely A.)

Compass, Financielles Jahrbuch f. Oesterreich-Ungarn. Gegründet von Gustav Leonhardt. 1888. Herausg. von S. Heller. 27. Jahrgang. (Bécs. Hölder Alfréd. 1893. 8r. XXX, 1205 l. Ára 7 frt. 50 kr.)

Conducteur, Der —. Fahrpläne der österreichischen und ungarischen Eisenbahnen-, Post- und Dampfschiff-Curse. mit einer (lith.) Eisenbahnkarte von Mitteleuropa und einem Führer in den Hauptstädten, mit Plan von Wien, Prag und Budapest. XXIII. Jahrg. Januar—Dezember. (Bécs, Waldheim R. 1893. 8r. XXXVI, 630 l. Egy füzet ára 50 kr.)

— Kleine Ausgabe. Januar—Dezember. (Bécs, Waldheim R. 1893. 8r. XXIV, 423 l. Egy füzet ára 30 kr.)

Correspondenz, Politische —. Breslaus im Zeitalter des Königs Matthias Corvinus. Erste Abtheilung 1469—1479. Namens des Vereines für Geschichte und Alterthum Schlesiens. Herausgegeben von Dr. Berthold Kronthal und Heinrich Wendt. (A Scriptores Rerum Silesiacarum XIII. kötete. Boroszló. 1893. 4r. 285 l. Ára ?)

Csaplár Benedikt. Ein ungarischer Hellenist. Lebensskizze des ehrwürdigen Philologen Stephan Szabó 1801—1892. Separatabdruck aus der «Hellas» Organ des Philhellenischen Vereins in Amsterdam. (Leiden. 1893. 8r. 36 l. ára ?)

Csiky Gregor. Die Erste und die Zweite. Roman. Autorisirte Uebersetzung von Oskar v. Krücken (Berlin. Jakobsthal R. 1893. 8r. 183. l. Ára 2 márká.)

Denkschrift des österr.-ungar. Export-Vereines über die vom Prinzen Lichtenstein und Genossen eingebrachten Anträge zur Abänderung des Gewerbesetzes. (Bécs. Gerold Károly fia. 1893. 8r. 21 l. Ára 20 kr.)

Dichter-Stimmen aus Oesterreich-Ungarn f. Poesie. Litteratur. Wissenschaft u. Künste. Hrg. u. redig. von H. Renn. (Lipscse. Schulze Ágost. 1893. 4r. 24. szám. Ára 12 frt.)

Dioskuren, Die —. Literarisches Jahrbuch des ersten allgemeinen Beamtenvereins des österr.-ungar. Monarchie. 23. Jahrg. (Bécs. Gerold Károly fia. 1893. 8r. 475 l. Ára 2 frt.)

Edelsheim-Gyulai, General der Cavallerie. Eine Charakterstudie. (Lipcse. Wigand Ottó. 1893. 8r. 85 l. Ára 1 márka 20 fillér.)

Effenberger Eduard. Grundzüge der Postgeographie und österreichisch-ungarischen Statistik. Mit vielen Kartenskizzen. IV. Auflage. (Bécs. Cs. k. udvari és államnyomda. 1893. 8r. 325 l. Ára 2 frt 60 kr.)

Egan de Borostyánkő E. Das ungarische Pferd, seine Zucht und Leistung. Eine Distanzritt Reminiscenz. (Berlin. Parey Pál. 1893. n. 4r. VIII, 74 l. 12 táblával. Ára 5. márka.)

Eisenbahn-Kalender für Oesterreich-Ungarn 1894. Mit einer Eisenbahnkarte. Neue Folge. II. Jahrg. (XVII. Jahrg. () Bécs. Perles Mór. 1893. 16r. 130 l. Ára 1 frt 20 kr.)

Eisenbahnkarte, Officielle —, von Oesterreich-Ungarn und den angrenzenden auswärtigen Landestheilen. Herausgegeben im Auftrage des k. k. Handels-Ministeriums von der k. k. General-Inspection der österr. Staatsbahnen. (Bécs, Artaria és Tsa. 1893. Ára 3 frt 50 kr.)

Eisenbahn-Schematismus für Oesterreich-Ungarn. XIX. Jahrgang pro 1893/4. (Bécs. Manz-féle cs. és kir. udv. és egyetemi könyvkereskedés. 1893. 8r. X., 530 l. Ára 3 frt.)

Eisenbahn- und Post-Communications-Karte von Oesterreich-Ungarn und den nördlichen Balkanländern. Ausg. 1893. Mit Distanzen in Tarif-Kilometern. (Bécs. Artaria és Tsa. 1893. Ára 1 frt.)

Eötvös Josef. Der Dorf-Notar. III., IV. Bd. (Die besten Romane der Welt-Literatur. Neue Ausgaben. III. Serie. 3., 4. Bd. Teschen. Prochaska Károly. 1893. 8r. 200; IV., 80 l. (Egy füzet ára 28 kr.)

Eötvös Josef. Der Deserteur. I. Band. (Die besten Romane der Welt-Literatur. III. Serie. 1. Bd. Teschen. Prochaska Károly. 1893. 8r. 200 l. Ára 28 kr.)

Ergebnisse, Die wissenschaftlichen — des Grafen Béla Széchenyi in Ost-Asien 1877 bis 1880. I. Band. Die Beobachtungen während der Reise. Mit 175 Figuren, 10 Tafeln und einer geologischen Uebersichtskarte. (Bécs. Hölzel Ede. 1893. 4r. CCLIII, 851 l. Ára 60 frt.)

Export-Compass 1893. Commercielles Jahrbuch für die Interessenten des österr.-ungar. Ausfuhrhandels. VI. Jahrg. Herausgegeben von Alexander Dorn. (Bécs. Dorn Sándor. 1893. XV, 616, 48, 19. és hirdetések 88 l. Ára 6 frt.)

Feleki H. Üb. sogenannte latente Gonorrhoe und die Dauer der Infektiosität der gonorrhoeischen Urethritis. (Aus Internat. Centralbl. f. d. Phys. u. Path. d. Harn u. Sexualorgane. Lipcse. Besold Ede. 1893. 8° 35 l. Ára 1 márka.)

Fest A. Fiume zur Zeit der Uskokewirren. Ein Beitrag zur Geschichte des österreichisch-ungarischen Küstenlandes. Nach dem Ungarischen neu bearb. (Triest. Dase Gyula. 1893. 8r. 88 l. Ára 3 frt.)

Fodor C. Schlammbad Pistyan (Pöstyén) in Ungarn mit besonderen Berücksicht der Massage-Heilmethode. II. Auflage. (Bécs. Braumüller Vilmos. 1893. 8r. IV, 57 l. Ára 80 kr.)

Glindely Anton. Ueber des Johann Amos Comenius Leben und Wirksamkeit. 2., neu bearbeitete Auflage. Mit vielen Abbildungen. (Znaim. Fourmier és Haberlen. 1893. 8r. 109 l. Ára 1 frt.)

Glasser Franz. Das commerciale Bildungswesen in Oesterreich-Ungarn auf Grundlage des elementaren und mittleren Unterrichtes und die kaufmännischen Lehranstalten des deutschen Reiches. (Bécs. Hölder Alfréd. 1893. 8r. VI, 422 l. Ára 6 frt.)

Glückmann Karl. Das Heerwesen des österr.-ungar. Monarchie. Für den Unterricht und das Selbststudium dargestellt. 3. Auflage. 2 Hefte. Mit 2 Taf. (Bécs. Seidel L. V. és fia. 1893. N. 8r. 471 l. Ára 2 frt 50 kr.)

Griebens Reisebücher. Band 48. Oesterreich-Ungarn. Neu bearbeitet von Otto. Mit vielen Karten und Plänen. V. Auflage. (Berlin. Goldschmidt Albert. 1893. 8r. 356 l. Ára 5 márka.)

Gritzner Maximilian. Handbuch der Ritter- u. Verdienstorden aller Culturstaaten der Welt innerhalb des XIX. Jahrhunderts. Mit 760 in den Text gedruckten Abbildungen (Lipcse. Weber J. J. 1893. 8r. XIII. 618 l. Ára 5 frt 40 kr.)

Gritzner Maximilian. Handbuch der Damen-Stifter und im Range gleichstehender Wohlthätigkeitsanstalten nebst den Ordenszeichen der Ersteren. Nach archivalischen und anderen zuverlässigsten Quellen zusammengestellt. (Altenburg. Geibel István és Tsa. 1893. 8r. XIV, 246 l. XVI tábla. Ára ?)

Groner. Erzählungen aus der Geschichte Österreich-Ungarns. (Bécs és Teschen. Prochaska Károly tescheni udvari nyomdája. 1893. 8r. 240 l. Ára 1 frt 50 kr.)

Handbuch der Allerhöchsten Hofes und des Hofstaates Sr. k. und k. apostolischen Majestät für das Jahr 1893. (Bécs. Cs. kir. udvari és államnyomda. 1893. 8r. XVI, 387 l. Ára 2 frt.)

Handbuch, Oesterreichisch-Statistisches, für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. Nebst einem Anhang für die gemeinsamen Angelegenheiten der österr.-ungar. Monarchie. Herausgegeben von der k. k. statistischen Central-Commission. Eilfter Jahrgang 1892. (Bécs. Gerold Károly fia. 1893. 8r. 302 l. Ára 3 frt.)

Hentzi, K. k. Generalmajor von. Die Vertheidigung der Festung Ofen vom 4. bis 21. Mai 1849. Nach hinterlassenen Tagebuchblättern (Bécs. Reichs-Wehr bizománya. 1893. 8r. V, 94. l. egy tervet és egy tábla. Ára 1 frt 80 kr.)

Herman Otto. Der palaeolithische Fund von Miskolcz. Mit vier Text-Illustrationen. (Bécs. Hölder Alfréd. 1893. 4r. 6 l. Ára 40 kr.)

A «Hírnök» naptára 1893. évre. Szerkeszti Tóth Mike. (Bécs. Sz. Norbertus műintézet. 1893. 8r. 119 l. Ára 25 kr.)

Hof- und Staatshandbuch der österr.-ungar. Monarchie für 1893. (Bécs. Cs. kir. udvari és államnyomda. 1893. N. 8r. XVIII, 1280 l. Ára 5 frt.)

Hoor Karl. Prophylaxe und Beseitigung des Trachoms in der k. und k. österr.-ungar. Armee. (Bécs. Šafář József. 1893. 8r. 76 l. Ára 1 frt 20 kr.)

Hönig Friedrich. Die österreichisch-ungarischen Lebensversicherungs-Gesellschaften im Jahre 1892. Mit 4 Tabellen. (Bécs. Gerold Károly és Tsa. 1893. 8r. 40 l. Ára 50 kr.)

Hurmuzaki Eudoxin. Documente Privitore la istoria Romanilor. Urmare la colectiunea lui. Supplementul II. Vol. I. 1510—1560. Documente culese din archive si biblioteci polone co traducerea francesa a documentelor polone. (Bukarest. 1893. 4r. XXI, 652 l. Ára ?)

Immendorffer A., W. Gerlai und J. Sziklay. Von Wien nach Budapest über a./L.—Totis und über Marchegg—Pressburg mit 41 Illustrationen und zwei Karten. (Europäische Wanderbilder. Nr. 164., 165. Zürich. Orell Füssli és társa. 1893. 8r. 71 l. Ára 30 kr.)

Israel B. Die Geschäfts-Resultate der österr.-ungar. Lebensversicherungs-Gesellschaften u. der ausländischen Lebensversicherungs-Gesellschaften in Oesterreich-Ungarn im Jahre 1892. 17. Jahrg. (Bécs. Eisenstein J. és Tsa. 1893. 8r. 24 l. Ára 60 kr.)

Jahr- und Adressenbuch der Zuckerfabriken und Raffinerien Oesterreich-Ungarns. Hrsg. vom Centralvereine f. Rübenzucker-Industrie in der österr.-ung. Monarchie. Red. v. E. Kutschera. 21. Ausgabe. (Bécs. Frick Vilmos. 1893. 12r. IV. 369 l. Ára 4 frt.)

Jankó E. P. Ein Lied. Dramatische Studien in Versen. (Bielitz. Fröhlich V. 1893. 12r. 27 l. Ára 50 kr.)

Jekelfalussi Josef. Bevölkerung der Länder der H. Stephans-Krone sammt Nachweisung des Gebietes, der Gebäude und Hausthiere. (Bécs. Manzféle cs. kir. udvari és egyetemi könyvkereskedés. 1893. 8r. 47 l. Ára 50 kr.)

Jireček Hermenegild R. Unser Reich vor zwei Tausend Jahren. Eine Studie zum historischen Atlas des österr.-ungar. Monarchie. Mit einer Karte. (Bécs. Hölzel Ede. 1893. 8r. 67 l. Ára 1 frt 50 kr.)

Jókai Maurus. Zoltán Kárpáthi der Sohn des Nabob. Aus d. ung. übersetzt von Eduard Glatz. (Universalbibliothek. 3121—3125. Lipcse. Ifj. Reclam Fülöp. 1893. 8r. 580 l. Ára 1 m. 60 fillér.)

Jókai Maurus. Wandert aus. Erzählung. Mit des Verf. ausschliessl. Ermächtigung ins Deutsche übertr. von Ludwig Wechsler. (Berlin. Janke Ottó. 1893. 8r. 135 l. Ára 1 márka.)

Jókai Maurus. Der Piraten-König. Historische Novelle. Uebers. nach der 4. Aufl. von L. Wechsler. II. Auflage. (Drezda. Minden Henrik. 1893. 8r. 184 l. Ára 1 márka 50 fillér.)

Jókai Maurus. Das namenlose Schloss. Roman. 4. Auflage. (Berlin. Janke Ottó. 1893. 8r. 320 l. 8 képpel. Ára 2 márka.)

Jókai Maurus. «Entsagt» und andere Erzählungen. Uebertr. v. Ludwig Wechsler. Neue (Titel) Ausg. (Berlin. Pohlmann Gusztáv. 1893. 8r. 279. l. Ára 2 márka.)

Jókai Maurus. Der Nachtwandler. Humoristische Erzählung. Deutsch von Ludwig Wechsler. (Berlin. Janke Ottó. 1893. 8r. 140 l. Ára 1 márka.)

Jókai Maurus. Die letzten Tage der Janitscharen. Roman. (Berlin. Janke Ottó. 1893. 8r. 272 l. Ára 2 márka.)

Jókai Maurus. Das Zwanziger-Mädchen. Erzählung. 2. Auflage. (Berlin. Janke Ottó. 1893. 8r. 75 l. Ára 50 fillér.)

Kaindl Raimund Friedrich. Beiträge zur älteren ungarischen Geschichte. (Bécs. Perles Mór. 1893. 8r. 86 l. Ára 1 frt 20 kr.)

Kaulbars. Les armées de la triple-alliance. L'armée Austro-Hongroise d'après les documents officiels et des notes personnelles par le général Baron Traduit du Russe. par R. Candiani. (Páris. Westhausser Lajos. 1893. 8r. 4, 270 l. Ára 4 márka.)

Kisfaludy Alexander. Gyula's Liebe. Gedicht in 10 Gesängen aus dem Ungarischen v. Gebell-Ennsburg. (Drezda. Pierson E. 1893. 8r. 212 l. Ára 2 márka 50 fillér.)

Klun V. F. Geografia universale ad uso delle scuole medie. Parte II: Monarchia Austro-Ungarica. 4. ed. riveduta e corretta. (Bécs. Gerold és Tsa. 1893. 8r. 56 l. Ára 35 kr.)

Konkoly Nicolaus. Beobachtungen angestellt am astrophysikalischen Observatorium in Ó-Gyalla. XIII. und XIV. Band, enthaltend Beobachtungen der Jahre 1890 und 1891. (Halle a. S. Schmidt H. W. 1893. 4r. III, 68. l. Ára 6 márka 50 fillér.)

Kováts Edgár. Puszta-Sage. Barrikaden-Epizode. (Bécs. Manz-féle udv. és egyetemi könyvkereskedés. 1893. 8r. 54 l. Ára 50 kr.)

Körösi Josef. Die internationale Classifizirung der Berufsarten, Bemerkungen zu den Vorschlägen Dr. Bertillon's, eine einheitliche Nomenclatur der Berufsarten betreffend. (Bécs. Hölder Alfréd 1893. 8r. 26. l. Ára 30 kr.)

Krones Franz. Zur Geschichte des Jesuitenordens in Ungarn seit dem Linzer Frieden bis zum Ergebnisse der ungarischen Magnaten-Verschworung 1645—1671. (Bécs. Tempsky F. 1893. 8r. 78 l. Ára 85 kr.)

Länder, Die —, Oesterreich-Ungarns in Wort und Bild. Herausgegeben von Dr. Friedr. Umlauf. I. Bd. Inhalt: Fr. Umlauf: Das Erzherzogthum Oesterreich unter der Enns. 2. revidirte Auflage. Mit zahlreichen Abbildungen und einem Titelbilde. (Bécs. Graeser Károly. 1893. 8r. 187 l. Ára 80 kr.)

Franz Liszt's Briefe. Herausgegeben von la Mara. I—II. Band. (Lipcse. Breitkopf és Härtel. 1893. 8r. 399, 421 l. Ára 12 márka.)

Lorenz Ludwig. Die Ornithologie von Oesterreich-Ungarn aus den Occupations-Ländern. Führer durch den Saal XXIX. des Museums. (Bécs. Hölder Alfréd. 1893. 8r. 70 l. Ára 1 frt.)

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL 1893. OKTÓBER 1-TŐL DECZEMBER 31-IG.

(Felolvastatott

a Magyar Nemzeti Múzeum 1894. január 8-iki igazgatósági ülésén.)

A lefolyt negyedévben a hivatalos iratok száma 436-ról 542-re emelkedett; tehát az iratok száma 106. A kézbesítő-könyv 743—912. sz. forgalmat mutat.

A könyvtár közlönyéből, a Magyar Könyv-Szemléből dr. Schönherr Gyula múzeumi segéd szerkesztésében megjelent az új folyam első kötete, mely az 1892/93. évfolyamokat foglalja magában. A kötet terjedelme 24 ív, mihez még $1\frac{1}{4}$ ívnyi index járul. Örömmel konstatalhatom, hogy a szerkesztő nemcsak a megjelenési határidőt és a kikötött terjedelmet pontosan megtartotta, hanem a kötet változatos és érdekes tartalmával és ügyes szerkesztésével teljesen kielégít minden várakozást.

A könyvtári ügymenet áttekinthetősége és kivált azon abnormis állapot megszüntetése érdekében, hogy a könyvtárat, jelesen a hirlapkönyvtárat, kézirat- és levéltárat látogató és használó közönség ne menjen könyvek és gyűjtemények között végig: a könyvtárban nagyobb mérvű átalakításokra, áthelyezésekre lesz szükség. Ezeknek főczélja az lesz, hogy a tisztviselők és alkalmazottak lehetőleg egy teremben dolgozhassanak; ebből a teremből a gyűjtemények legnagyobb része másutt helyezendő el; a helyszűke miatt másutt el nem helyezhető rész zár alatt, hozzá nem férhető módon őrzendő. Ugyanezen teremben fognak elhelyeztetni a könyvtár három osztályának összes katalógusai, mutatói, lajstromai és hivatalos aktái; ez által el lesz kerülhető az, hogy pl. a levéltárat

használó egyén kénytelen 5–6 könyvtári termen végigmenni, hol gyakran igen becses tárgyak őriztetnek.

Ezen átalakításoknak egyik célja lesz az is, hogy a hirlap-könyvtár állapotán, mely óriási mérvű gyarapodása miatt immár tarthatatlan, legalább néhány esztendőre segítsünk. A kezelést és konzerválást a mostani helyiség szűk volta lehetetlenné teszi.

Ez átalakulásokra vonatkozólag szerencsém lesz javaslatomat a költségvetéssel egyetemben a legrövidebb idő alatt beterveztetni.

Egy másik teendő, mely szintén igen sürgősnek mutatkozik, a múzeumi szabályzatnak, a könyvtár új szervezetének és a könyvtár feladatainak megfelelő, a legapróbb részletekig kiterjedő ügyrend kidolgozása.

A könyvtár egyes osztályainak állapotát alábbi adatok tüntetik fel.

I.

A *nyomtatvány-osztály* a lefolyt évnegyedben ajándék útján 93, vásárlás útján, 648 kötetes-példányokban 762 kötetten, összesen 1503 kötetten gyarapodott.

A lefolyt negyedévben a könyvtár olvasó-termeiben 3700 egyén 7397 kötet nyomtatványt, a könyvtáron kívül 350 egyén 1491 művet 1895 kötetben használt. Nevezetesebb szerzemények: 1. Rig-Veda Samhita the sacred Hymns of the Brâhmaus together with the commentary of Sâyânakârya edited by Max Müller, London, 1890. 92. Vol. I—IV. (Müller Miksa oxfordi egyetemi tanár úr ajándéka.) 2. Breviarium ordinis s. Benedicti novo in monte Pannoniae s. Martini etc. Viennae 1519. 3. Deutsch-römisch Brevier, Venedig 1518. (Mindkettő Rosenthal müncheni antiquártól vásároltatott összesen 648 márkáért.) 4. Girolamo Diruta, Il Transilvano, dialogo sopra il vero modo di sonar organi et instruménti da penna. Venetia, 1625. (Hess müncheni antiquártól vásároltatott 270 frtéért.) 5. Anhang der Declaration der Ordnungen der Statt Dantzick. Zu Dantzick. 1577. (Cohn Albert berlini antiquártól vásároltatott 60 márkáért.)

A beérkezett munkákból, valamint a hátralekökből összesen 1200 címlelap vétetett fel, s 1130 munka osztályoztatott, repertorizáltatott: 249 munka 305 kötetben lett kötés alá adva. E mellett különös gond fordított a *P. O. Hung. s a Litterae eleg. gen.* című szakokban mutatkozó hiányok kipuhatolására s megszüntetésére.

II.

A *kézirattár* ajándék útján 2, vétel útján 15, áthelyezés útján 3 darab kézirattal, összesen 20 darabbal szaporodott.

Ajándékokkal gyarapították a kézirattárat: Réh Rezső könyvvezető, ki egy XVIII. századi verses könyvet ajándékozott: «Egy szerető szívnek magyar lantja» címűt. Fejér József Csáktornyáról egy XVII. századi kéziratot, a Zrinyi—Frangepán-féle javak összeírását ajándékozta.

Vásárlásra 245 frt fordított.

Nevezetesebb szerzemények: Dobrowsky Ágost antiquártól 200 frton egy XV. századi papir-kódex vétetett, melynek vallásos, jobbára Aquinoi Szent-Tamásból vett tartalmát 1420-ban egy magyarországi egyén, Iohannes de Schonwald írta. Az ősnymtatványok csoportjából három középkori önálló kézirat, mely incunabulumokkal volt összekötve, kiválasztott, és a középkori kódexek közé helyeztetett el.

Az újabbskori szerzemények közül kiemelendő a Péchy Ferencztől nyomtatványok és levéltári anyag kíséretében vétel útján megszerzett néhány XVII. századi tankönyv, továbbá a Kún Dániel antiquártól megvett gyűjtemény, mely 9 kötetben Doleschall Mihály Dénes kézirati hagyatékát tartalmazza.

A lefolyt negyedévben 77 kutató 232 kéziratot használt.

A negyedév folyamán be lett fejezve a Wenzel-féle gyűjtemény ideiglenes rendezése. A gyűjteményben lévő oklevél-másolatok, melyeknek anyagát levélről levélre kellett összeszedni, korrendbe szedettek és 86 csomagban kor szerint rendeztettek. Az egész gyűjtemény 212 darab és csomag kéziratból áll; előleges rendezése, hogy a teljes rendetlenségben volt ezernyi oklevélmásolat, különféle jegyzetek stb. a szerzeménykönyvbe bevezethető legyen, május havától december végéig tartó munkát igényelt.

A Vörös Antal-féle nagybecsű gyűjtemény, mely a képzelhető legrosszabb módon volt elhelyezve és ez által úgyszólván kezelhetetlenné téve, teljesen újból rendeztetett; e rendezés a gyűjtemény első részénél (a kéziratoknál) már be van fejezve, s a közel 2000 darabból álló gyűjteménynek czélszerű felállítása most van folyamatban.

A *levéltár* ajándék útján 8 drb irattal és 1 fényképmásolattal, vétel útján 515 drb irattal és 1404 nyomtatvánnyal, letétemény útján 1098 drb irattal, összesen 3026 darabbal gyarapodott.

Ajándékaikkal gyarapították a levéltárat: Ihász Lajos, Kerekes Pál, az Országos levéltár, Rakittievics Matild és Szígyártó Sámuel. Vásárlásra 3039 forint és 6 bir. márka fordított. Ez összegből 3000 frt a gróf Kreith-féle gyűjtemény vételára, mely összeg a

nm. miniszterium rendelete alapján a gyűjtemények rovatából fődőztetik.

A szerzemények között legnevezetesebb gróf Kreith Bélának 489 drb iratból és 1404 drb nyomtatványból álló gyűjteménye, mely az 1848/49. évi szabadságharcz történetére nézve nagy-érdekű, s a Múzeum e nembeli gyűjteményét kiegészítő darabokat foglal magában. A gyűjtemény megvételét a nm. miniszter úr 45,335/93. sz. rendeletével hagyta meg.

A letéteményezett családi levéltárak közül a Péchy-családé becses és tetemes kiegészítést nyert a *Péchy-család törzs-levéltárának* a múzeumban történt elhelyezésével. A levéltárat Pécs-újfalun dr. Schönherr Gyula segéd vette át részletes jegyzék mellett, hozzá még kiegészítés járult Péchy Elemér cs. és kir. kamarás részéről; úgy hogy az újabban átvett anyag összesen 1098 drb oklevélre rüg. Ezek között 3 drb Árpád-kori, 31 drb XIV-ik, 11 drb XV-ik századi, 3 drb pedig a XVI. század elejéről való, tehát a mohácsi vész előtti oklevelek száma 48 drb.

Rakittievics Matild végrendeletileg három czímeres levelet hagyott a Múzeumnak, melyek a budapesti II. ker. előljáróságnál vették át.

Nagyérdekű Ihász Lajos ajándéka, ki Ihász Dánielnek honvéd őrnagy, alezredesi és ezredesi kinevezésével gazdagította a levéltárat. Ez utóbbi Kossuth Lajos sajátkezű írása.

Az országos levéltár Zsigmond király korából egy 1401. évi nagy fontosságú oklevél fényképét ajándékozta a Múzeumnak.

Czímerleveleinek gyűjteménye a következőkkel gyarapodott:

1555. június 20. Péchy Gáspár czímerlevele.

1600. márczius 4. Ferenczy György czímerlevele.

1630. május 7. Szemenyey Ferencz czímerlevele.

1661. június 4. Roboz Benedek czímerlevele.

1681. szeptember 27. Balogh István czímerlevele.

1771. május 11. Rakittievics Száva birodalmi czímerlevele.

1791. szeptember 19. Rakittievics Miksa magyar czímerlevele.

A lefolyt negyedévben 16 kutató 5805 oklevelet használt.

A Wenzel-féle nagy oklevél-gyűjtemény rendezése a lefolyt negyedévben bevégeztetett, mi lehetővé tette, hogy az e gyűjtemény által szükségessé vált ideiglenes növedéknapló tételei a végleges növedéknaplóba bevezetessenek. A gyűjtemény levéltári része 1087 drb oklevélből és levélből áll, melyekből 275 drb oklevél a mohácsi vészt megelőző időre esik.

Hasonlókép befejezést nyert a Majláth Bélától megvett gyűjtemény rendezése, mely 901 drbot s ezek között 114 drb 1526 előtti oklevelet foglal magában.

A Kreith-féle gyűjteményről két példányban részletes átadási és illetőleg átvételi jegyzék készült.

Rendeztetett a Péchy-levéltárnak a mult negyedben érkezett anyaga és egyesítettett az a már korábban itt lévő anyaggal.

Az *ősnymtatványok csoportja* vétel útján 1 drbbal (Strabo 1497. évi kiadásával) gyarapodott, melyet több nyomtatvánnyal és kéziratral kapcsolatban Péchy Ferencztől vásároltunk.

A gyűjteménynek 1465-től 1490-ig terjedő anyagáról pontos időrendi jegyzék készült, a példányok bibliografikus leírásával és a bennük foglalt bibliografiai, történelmi vagy az illető példány provenienciájára vonatkozó kézirati bejegyzések teljes közlésével. E jegyzékből az 1485-ig terjedő, 250 számot magában foglaló rész a Magyar Könyv-Szemle új folyamának első kötetében lett közzétéve.

III.

A *hírlapkönyvtár* gyarapodása. Ajándék útján: Karcsa Ferencz úrtól Sátoralja-Ujhelyből a Zempléni Híradó 1866. és 1868. évfolyamai (kiegészítésül). 2 évf. 40 számban.

Vétel útján Kún antiquártól a Törvénykezesi Csarnok 1862. és 1863. évfolyamai. 2 » 188 »

Dobrovsky Ágosttól: Honderű 1845.

és 1847. évf., Délibáb 1853—54, 1858. évf.,

M. Színházi Lap 1860. évf., Népbarát, 1861.

évf., Nefelejts 1869. évf., Ország-Világ 1881.

évf., Hölgyfutár 1855. évf. Összehasonlító

Irodalomtörténeti Lapok 1881, 1884. évf.,

Mult és Jelen, 1843—48. évf., Nemzetőr

1848. évf. 20 » 1166 »

Köteles-példányokban 47 » 12431 »

Összesen 71 évf. 13825 számban.

Vásárlásra fordított 39 frt 70 kr.

366 kutató 787 kötet hírlapot használt.

Revideáltatott 112 hírlap 6281 száma. Kötetett 113 kötet hírlap 168 frt 56 kr. értékben. Reklamáló levél szétküldetett 55; a reklamált 394 hírlapszámból eddig beérkezett 31 szám. Czéduláztatott 79 hírlap.

A KOLOZSVÁRI FERENCZ-JÓZSEF-TUDOMÁNY- EGYETEM KÖNYVTÁRA AZ 1892/93. ISKOLAI ÉVBEN.

Dr. FERENCZI ZOLTÁNTÓL.

A könyvtár évi rendes dotatiója volt 600 frt. az egyetemi quæsturai hivataltól könyvtári illetékben befolyt 660. beiratási illetékből 231 frt, összes bevétel volt 6891 frt. Ebből szereztetett 1023 kötet és 10 földkép. Kiadatott érték összesen 5746 frt 21 kr. Könyvbekötésre kiadatott 581 frt 27 kr., negyedek czímén 62 frt 93 kr., butorzatra 168 frt. Összes kiadás: 6858 frt 41 kr. E szerzeményekhez járultak: 1. Néhai dr. Szabó István nagyszebeni elmeógyógyintézeti igazgató végrendeleti hagyományából 197 mű 377 kötetben és füzetben; 2. dr. Maizner János nyug. egy. tr. útján az orv.-sebészeti tanintézet könyveiből 11 mű, 14 drbban; 3. egyéb ajándék 160 kötet; 4. külön kezelt apróbb nyomtatvány (külföldi egyetemek cserepéldányai, hazai tanintézetek értesítői) 1630 drb. Összes gyarapodás 1584 kötet és 1630 apróbb nyomtatvány, összesen 3214 darab. Ez hozzáadva az 1891/92. évben kimutatott 27,883 darabhoz, a könyvtár jelenleg 31,097 darab könyvet, térképet stb. foglal magában.

Ez összeghez járul az, a mit a nagyszebeni jogakadémia könyveiből nyert könyvtárunk, melyek könyvtári feldolgozása a lefolyt évben befejeztetett. Átvettünk összesen 1452 művet, 3058 kötetben, 1456 füzetben s 117 térképet. Ebből könyvtárunk gyarapodott 1128 művel, 2850 kötettel és füzettel, 77 térképpel, kiegészítésül felhasználtunk 164 művet 522 kötetben. Szaporodás ez úton 2328 kötet és füzet, 77 térkép, összesen 2405 drb. Ezekkel a könyvtár darabszáma 33,502.

Az alapleltár és szerzeménykönyv, valamint a folytatólagos művek nyilvántartása teljes. A szakczimtárak közül a jogi szaké, mely már 1891/92-ben elkészült, a lefolyt évben a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrtól az e czélra kiadott 400 forintból kinyomatott 512 példányban, a következő czím alatt: A kolozsvári m. k. Ferencz József tud.-egyet. könyvtárának *Szakczi-mjegyzéke*. II. k. Jogi szakkörbe tartozó művek. XVI—XXV. szak. (4408 mű — 9183 kötet.) Kolozsvár, 1889. 8r. XII+282 l. Került az egész 416 frt 33 kr-ba, melyből 16 frt 33 kr. felülköltség a könyvtári rendes dotatióból nyert fedezetet. A lefolyt évben elkészült egy-szersmind a bölcséleti szakkörbe tartozó művek (I—XV. szak) szakczimtára is, melynek kinyomtatására a nm. vallás- és köz-

oktatásügyi miniszter úr 450 frtot utalványozván, jelenleg megjelenőben van s az egész szakczimtárnak I. kötetét fogja tenni. Ez évben egyszersmind kezdetét vette az eddig nehezen használható tudori s egyéb értekezések rendezése is s a 2000 számig haladt, 4 szakban, négy fakultás szerint beosztva. Reményünk van, hogy ezek rendezése 1893/94-ben elkészül.

A könyvtár személyi viszonyaiban örvendetes események történtek. Tudniillik a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, tekintettel a kolozsvári egyetem kiépítése alkalmával tervbe vett modern berendezési könyvtár emelésére, dr. Ferenczi Zoltán igazgatónak külföldi könyvtárak berendezése és igazgatása módjainak tanulmányozására megfelelő úti általányt méltóztatott kiutalni; továbbá dr. Gyalui Farkas könyvtartiszt az egyetem tanácsa előterjesztésére a X. rangosztályba soroztatván, fizetése 1040 frttal rendszeresített. Változás volt az, hogy Szeplekán János tanárjelölt rendszeresített napdíjas állásáról lemondván, helyét Feczko János tanárjelölt foglalta el.

A könyvtár használatát és forgalmát a következő adatok tüntetik fel: Az Erdélyi Múzeum könyvtárával közös olvasó-teremben megfordult 10 hó alatt, az ünnep- és vasárnapokat kivéve, 6502 olvasó. Június 15-től szept. 1-ig szünet volt. Naponként használta tehát a könyvtárt 22, havonként 650 olvasó. Legnagyobb volt a forgalom nov.-decz. havában, mikor a látogatók száma naponként 48—67 volt. Könyvkivétel történt a beadott indexekre 611 esetben. Kivétetett 1374 mű 2428 kötetben. E számban az Erdélyi Múzeum használata nincs belefoglalva. Naponként nyitva volt a könyvtár 5 órán át. E mellett állandó összeköttetés tartatott fenn a hazai tanintézetekkel, melyek számára könyvtárunk számos esetben küldött könyveket, így a tudománynyal foglalkozó szakembereknek szintén számos esetben volt közvetítő hazai és ausztriai könyvtárakból való kikölcsönzésekben.

A könyvtár használatát részletesebben a következő táblázatok tüntetik fel:

I. Táblázat.

Az olvasó-teremben használt művek.

H ó	Olvasók összege	A használt művek összege	Jogtud.	Államtud.	Orvostud.	Mathem.. Természettud.	Filozofia. Pedagogia	Földrajz. Történelem	Filologia	Vegyesek	Kötet	Füzet	Legtöbben voltak	Legkevesebb. voltak
Szeptember.....	288	62	21	1	5	—	—	4	20	1	71	10	24—34	3—3
Oktober.....	690	104	34	8	2	15	—	10	35	—	145	32	20—41	4—12
November.....	1051	110	30	10	2	7	5	19	34	3	137	34	12—62	21—34
December.....	966	99	41	6	3	5	2	8	33	1	171	14	10—67	28—17
Január.....	646	109	23	10	2	4	—	6	58	6	188	30	10—48	7—10
Február.....	761	221	92	8	3	13	4	13	79	9	345	66	18—50	28—18
Március.....	784	147	52	11	4	15	—	14	45	6	269	12	13—59	15—11
Április.....	612	99	30	9	5	2	2	12	37	2	156	23	25—40	5—18
Május.....	557	76	25	4	1	4	1	7	29	5	116	14	2—45	29—14
Június.....	147	43	5	8	—	4	—	5	19	2	80	01	3—19	19—2
Július.....														
Augusztus.....														
Összesen...	6502	1050	353	75	27	69	14	98	389	35	1678	238	Dec. 10-67	Jún. 19-2
											1916			

III. Təbliğat.

Az I. és II. táblázat összegezése.

H ó	A használt művek összege	Jogtud.	Államtud.	Orvostud.	Mathem., Természettud.	Filozofia, Paedagogia	Földrajz, Történelem	Filologia	Vegyesek	Kötet	Füzet
Szeptember	165	49	8	24	8	10	22	52	2	256	10
Október	241	73	17	13	28	15	15	79	1	302	78
November.....	232	63	19	11	23	11	39	59	7	299	107
Décember	241	81	14	10	19	9	27	71	7	318	148
Január	219	66	15	9	16	9	25	96	13	380	65
Február.....	404	138	28	11	35	9	35	133	15	621	150
Márczius.....	300	97	27	14	25	8	32	88	9	488	54
Április.....	212	57	19	11	12	9	32	62	7	311	79
Május	164	57	11	10	4	9	14	53	6	239	24
Június	125	20	26	4	11	7	20	34	3	236	17
Július	101	34	12	3	2	4	14	27	5	200	32
Augusztius	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	2124	735	196	120	183	100	275	757	75	3680 4344	664

IV. Táblázat.

A könyveket házi használatra kivevő olvasók (egyének) állapotuk szerint.

Folyó szám	Állapot	Szeptember	Október	November	December	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus
1	Egyetemi tanár ...	18	12	14	16	22	26	16	13	14	13	12	—
2	Középiskolai tanár.	1	3	1	2	1	3	4	2	—	2	9	—
3	Jog és áll. tud. hallg.	32	36	35	33	27	30	16	15	14	14	11	—
4	Orvostan-hallgató ..	4	2	5	8	2	2	5	1	1	—	2	—
5	Bölcsészet-hallgató ..	10	19	23	28	17	15	13	19	13	12	10	—
6	Természettan-hallg.	4	6	6	7	1	5	5	3	—	4	1	—
7	Ügyvédjelölt	2	1	1	4	1	1	3	1	4	1	3	—
8	Hivatalnok	2	3	—	—	1	5	3	3	2	5	3	—
9	Orvostan-szigorló ..	1	—	1	—	1	—	1	1	—	—	—	—
10	Katonatiszt	1	—	1	—	—	2	2	—	—	—	1	—
11	Középiskolai tanuló.	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Tanársegéd s gyak.	1	3	3	1	—	1	—	2	1	—	—	—
13	Tanárjelölt	3	3	2	1	2	1	1	1	1	1	2	—
14	Magánzó	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
15	Színész	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
16	Gyak. orvos és ügyv.	—	—	—	—	—	2	1	2	2	2	—	—
17	Pap	—	—	—	—	—	1	—	1	1	2	1	—
	Összesen ...	81	90	92	100	76	95	70	64	55	56	55	—

A kikölcsönzők összes száma 834.

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET KÖNYVTÁRA

1892/93-BAN.

(Kivonat dr. Ferenczi Zoltán könyvtári igazgatónak az Erdélyi Múzeum
1893. évi VII. füzetében közzétett jelentéséből.)

Az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtára a lefolyt 1892/93. évben szerzemény útján gyarapodott 465 kötettel és füzettel, ajándék és cserepéldányban 1052 kötettel és füzettel, köteles-példányokban 306 kötet könyvvvel és 55 hirlappal s folyóirattal; a gyarapodás összes száma tesz 1978 kötetet és füzetet. E szaporodást hozzáadva a mult évi 49,312 darabhoz, a könyvtár áll jelenleg 51,290 darabból, nem számítva bele a régi magyar nyomtatványokat és az Apor-könyvtárt. Könyvszerzésre kiadatott 2105 frt 81 kr., könyvkötésre 1644 frt 96 kr., összesen 3750 frt 77 kr. A beküldött könyvek darabszáma 1104.

Rendeztetett ez évben az Apor-könyvtár, mely az 1848/49-iki nyomtatványok gazdag gyűjteményét foglalja magában, s mint ilyen, egész hazánkban a legnevezetesebbek és legteljesebbek egyike. E gyűjtemény áll 115. sz. a. 126 kötetből, ezek között van 76 kötet hirlap, 45 darab röpirat és dal, összesen 88 különböző mű és kisebb nyomtatvány s végre 4 nagy kötet időrendbe sorozott proklamáció, hirdetmény stb. Ez utóbbiakból 1848-iki 303 drb, 1849-iki és későbbi 242, ausztriai és külföldi 189, összesen 734 darab. Az egész gyűjtemény kéziratárilag «Apor-könyvtár» czím alatt külön kezeltetik.

A könyvtár rendezésében a lefolyt évben két rendbeli haladás emelendő ki. Egyik az, hogy a könyvtár igazgatója az 1892. év nyarán Szeplekán János urat az egylet választmányának engedélyével megbízta a könyvtár szakezímptárának további kiegészítésével s ő két és fél hó lefolyása alatt több mint 5000 szakezédulát másolt le és osztott be, melylyel mondhatni, a szakezímptár fele készen van. Ugyancsak az elmúlt év nyarán kezdetét vette a helykatalógus készítése, mely 2 hó alatt a 3113 számig haladt s az idén folytattnak fog. Az alapczímptár természetesen egészen teljes.

A kéziratár a lefolyt évben Dálnoki Incze József «Irtó háború 1848/1849-ben» című egykorú kézirati művével szaporodott, melyet a szerző arcképével együtt fia, D. Incze István, megyei könyvelő ajándékozott a könyvtárnak.

Az egyetemmel közös olvasóterem és könyvtár naponként, július és augusztus hónapokat leszámítva, 5 órán át volt nyitva; de a délelőtti hivatalos órák a szünidőn is megtartattak a rendezési

munkálatok végett. Az iskolai év 10 hava alatt megfordult a könyvtárban 5853 olvasó, vagyis havonként átlag 586, napi átlag szerint 26 olvasó, ha a szünnapokat leszámítjuk. Legnagyobb volt az olvasók száma decz. 10-én, 67; legkisebb szept. 3-án. Helybeli használatra kiadatott 1704 mű, a könyvtáron kívüli használatra 2865 mű. Index letétetett könyvkivételre 509. Összes használt művek száma 4569.

A kéziratárunk és a régi magyar könyvtár használatáról az igazgatóság 1892. október 17-ike óta külön naplót vezet, melynek bizonyága szerint e naptól a régi magyar könyvtárból 80 művet és 63 kéziratkötetet és oklevelet használtak.

A könyvtár részt vett a budapesti paedagogium által Comenius Amos születésének 300-ados évfordulójának megünneplése alkalmából 1892. márcz. 28 - ápril 11 között rendezett Comenius-kiállításon. E kiállítás magába foglalta mindazt, a mi hazánkban Comenius működésére vonatkozott, tehát a hazai Comenius-irodalmat is. A könyvtár 24 nyomtatvánnyal, köztük 4 unikummal vett benne részt, melyeket tekintettel értékökre, a múzeum-egylet választmányának határozatából az igazgató személyesen vitt fel és hozott le.

Az évi jelentést az az örömdetes hír zárja be, hogy a könyvtár helyisége iránt fölmerült panaszok a közel jövőben már megszűnnek. A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. miniszterium ugyanis elhatározta a kolozsvári központi egyetemi épület kiépítését, melynek már az idén elkezdendő új szárnyában a múzeum-egylet könyvtára az egyetemi könyvtárral együtt elébb ugyan csak ideiglenes, de a már elkészített tervek szerint néhány év múlva végleges s a kor színvonalának megfelelő elhelyezést fog nyerni.

SZAKIRODALOM.

A képviselőház könyvtárának katalogusa 1866—1893.
Budapest, Pesti-Könyvnyomda-Részvény-Társaság. 1893. 8r. CLII + 884 l.

A magyar parlament könyvtára együtt született az alkotmányos érával. Nem mintha a pozsonyi diéta követői, vagy ezt megelőzőleg országos rendeink az irodalomnak ily közvetlen használatát nélkülözhatték volna; de mert rendszeres országgyűlések nem tartattak, vagy, a mi szintén nem volt szokatlan, az országgyűlések helye is a körülmények szerint változott, lehetett oka annak, hogy legalább is számottevő könyvtár az országgyűlés rendelkezésére nem állott. Mert, hogy az országgyűlés naplói, jegyzőkönyvei és iratai, valamint a törvények, kellett hogy rendelkezésre álljanak, azt kétségtelennek tartom. Miből önként következik, hogy parlamentünk könyvtárának alapját ezek képezték vagy legalább is ezek vehették meg.

Tulajdonképeni parlamenti könyvtárról azonban csak az alkotmány helyreállítása óta lehet szó. A képviselőház 1866-ban 1000 forinttal kezdte meg a könyvvásárlást, s 1868-ban ment formális határozatba a képviselőházi könyvtár felállítására. Huszonöt év alatt e könyvtár elég szépen fejlődött. Ma kötetei száma 29,390; mely tárgyak szerint következőképen oszlik meg: Törvények, rendeletek, döntvények és parlamenti nyomtatványok 8781 kötet; jog- és államtudományi lexikonok és gyűjteményes művek 609 kötet; politika, jogbölcselet, jogtörténet és jogtudománytörténet 411 kötet; magánjog, polgári törvénykezés, kereskedelmi jog, váltójog és eljárás 1225 kötet; büntetőjog és eljárás 515 kötet; közjog és közigazgatás 2790 kötet; nemzetközi jog 305 kötet; államgazdaság és pénzügy 2918 kötet. Egyetemes történet 1592 kötet; magyar történet 1585 kötet és külföldi történet 2014 kötet. Földrajz és statisztika 1359 kötet. Könyvészet 216 kötet; szótárak és általános tartalmú lexikonok 314 kötet. Irodalom 1501 kötet. Folyóiratok 3255 kötet.

Ennek a könyvtárnak katalogusát adja kezünkbe Küffer Béla könyvtárnok egy 55 ívnyi vaskos kötetben, mely a közel-

mult hetekben került könyvpiacra. A katalogust terjedelmes előszó nyitja meg, melyben a szerkesztő a sablonos eljárástól eltérve szellemes és jellemző vonásokban mutatja be a könyvtárt, úgy is mint fegyvertárt az eszmék harcában, úgy is mint a jog- és államtudomány irodalmi termékeinek szorgosan és szakszerűen egybeállított gazdag gyűjteményét, melynek jegyzéke egyuttal ez irodalom repertóriumát foglalja magában. És valóban, ha végig lapozzuk ezt a vaskos kötetet, mely a jog- és államtudomány minden ágát legkisebb részletességében tárja elénk, és biztos kézzel vezet bennünket annak minden fázisán keresztül, nem vonhatjuk meg elismerésünket kartársunktól, ki a könyvtári rendszereknek eddigelé nálunk szokatlan talaján működött az előtte lebegő cél elérésére. Tudjuk azt, hogy eddigelé nyomtatásban megjelent könyvtári katalogusaink nagy részt vagy betűrendesek vagy systematikusak. E rendszerrel szakított dr. Küffer Béla, midőn ezek helyébe a gyakorlatnak inkább megfelelő tárgyi katalogust állította. Megvallom őszintén, hogy részemről szívesebben látom, ha a tárgykatalogust az enciklopedikus rendszer keretében dolgozza fel, mint melylyel szorosabban függ össze, semminthogy ezt a systematikus rendszerben olvastotta fel. De a mit katalogusában nyújt, így is föltétlenül megérdemli elismerésünket. Rendszerének használhatóságát emeli a tudományszakoknak nagy részletessége. Benne minden tárgy megtalálja kijelölt helyét. Ki ezt a nagy részletességet talán tehernek tartja, elég utalnom Darmstadt híres könyvtárnokára, ki rendszerében 30.000 alszakot állított fel és terjedelmes két-kötetes művében szépen meg is indokolja. Ezzel ugyan nem azt akarom mondani, hogy minden áron részletességre törekedjünk, mert ennek is van határa és megvan az ára. Mert ily elemekre bontott könyvtár folytatása sok nehézséggel van összekötve és egész embert kíván. Bizton hiszem azonban, hogy szerkesztőjének szakavatottsága jövőre is biztosítja a rendet, melyet most e katalogusában elméleti és gyakorlati tudásával oly fényesen oldott meg.

Maga a katalogus két részből áll: egy betűrendes névmutatóból és a tulajdonképeni tárgyi katalogusból. A betűrendes katalogus e szerint az indexet képezi. Ha a képviselőház jelenlegi katalogusát a megelőző években kiadott jegyzékekkel egybevetjük, akkor ez összehasonlításból nemcsak a jelenlegi könyvtárnok fényes szakképzettsége tűnik elénk, hanem maga a katalogus is magasan emelkedik ki elődei közül. A képviselőház könyvtárának első katalogusa 1876-ban jelent meg. Ebben a könyvek osztályozása alakok szerint történt, valószínűleg a felállításra való tekintettel. A katalogus e formája szerencsétlen kísérletnél egyébnek nem nevezhető. Jóval örvedetesebb haladást mutat az 1880-ban megjelent könyvjegyzék, mert benne a könyvek már szakszerint sorol-

tatnak fel. Az 1886-ki kiadás pedig, melyben az egyes tudomány-szakok már részletesebben vannak feldolgozva, a rendes katalogusok mértékére emelkedik. A jelen 1893-ki kiadás, mely az összes eddigi anyagot öleli fel, a szakok részletessége és tárgyi beosztásánál fogva a legmesszebb menő igényeket kielégíti.

Azon sajátos viszonynál fogva, melyben e könyvtár annak speciális használatával szemben áll, rendszere a külföldi parlamenti könyvtárakkal azonos magaslatra emelkedik, sőt némelyeket, mint a bécsit és párisit, fölül is mulja. A bécsi Reichsrath címjegyzéke: *Katalog der Bibliothek des Reichsrathes*, szakszerint van egybeállítva. A francia *Bibliothèque de la Chambre des Deputés* évenként adja ki betűrendes katalogusát. A német birodalmi gyűlés katalogusa: *Katalog der Bibliothek des Deutschen Reichstages*, a tudományos szakrendszer valódi mintája, melyhez beosztásra képviselőházunk könyvtárának katalogusa legközelebb áll, a washingtoni kongresszus katalogusa: *Catalogue of the Library of congress washington*, betűrendes katalogust ad, de már tárgyi mutatóval, tehát fordított alakban leginkább hasonlít a miénkhez.

Szívesen üdvözljük a szerkesztőt bátor kezdeményezéseért a bibliografia terén, és egyszersmind elismerésünkkal adózunk a képviselőháznak is, mely a jog- és államtudományi irodalom e becses jegyzékének illetően szakavatott közzétételéhez nem csak a hozzá alkalmas erőt találta meg, de a katalogus díszes kiadására a költséget sem kímélte.

Kudora Károly.

Szegedi Gergely Énekes Könyve 1569-ből. *Szilády Aron tanulmányával Sz. Gergelyről s énekes könyvéről. Budapest, 1893. kiadja a M. Tud. Akadémia. 4r. 4+224+XVI. l.*

Folyóiratunk múlt évi kötetének *Magyar Könyvesház* című rovatában van közölve annak a régi magyar énekes könyvnek czimmlása, melyet jeles bibliografusunk, Hellebrant Árpád, a M. Tud. Akadémia könyvtári tisztje. 1892-ben a horoszlói városi könyvtárban fedezett fel. Hellebrant felfedezése különös irodalomtörténeti jelentőséggel bír, mert a hazai protestantizmus első korszakának zsoltáros könyvei, a régi magyar költészet e becses emlékei nagyon hézagosan jutottak el hozzánk. A legrégebbi énekes könyv Gálszécsi Istváné 1536-ból, csak néhány lapnyi töredékben ismeretes. A mik ezt követték: Székely István 1538-iki krakkai, Kálmáncsehi S. Márton ismeretlen helyen s időben kiadott, és Huszár Gál 1560-iki debreczeni zsoltáros könyveinek csak emléke maradt fel korunkig. Az 1562-ki váradi énekes könyv után, melyet szintén Hellebrant fedezett fel a wolffenbütteli könyvtárban, Szegedi Gergely énekes könyve a legelső, mely egész teljességében maradt reánk. Az érdekes emlék három évvel fiatalabb ugyan a váradi énekes könyvnél,

de irodalomtörténeti jelentőségre jóval felülmúlja azt, mert a későbbi debreczeni kiadások anyapéldányával lőn alkalmuk általa megismerkedhetni, míg viszont belső jelek és a szerző életének egyes körülményei kétségen kívül helyezték, hogy e kiadásnak is régebbi debreczeni kiadások szolgáltak előképeül. Szegedi énekes könyve mintegy összekötő kapcsot képez a legelső debreczeni zsoltáros könyvek között, a miket ma csak hírükből ismerünk és a későbbi énekes könyvek között, a mik a református egyházban ma is használatban vannak.

A boroszlói unikum e kiváló jelentősége indította arra az akadémiát, hogy a XVI. századi egyházi költészet a becses termékét új kiadásban tegye az irodalomtörténet művelői számára hozzáférhetővé. A kiadásnak bibliografiai becsét kölcsönzött annak módszere, mely a teljes hasonmásban adott czímlap mellett az egész beosztásban — mint maga a kiadó mondja — «lapról-lapra, sorról-sorra, betűről-betűre» híven növeli az eredeti példány szövegét.

A kötethez Szilády Áron írt terjedelmes magyarázatot, melyben a régi énekes könyvek egész bibliografiája össze van állítva. Érdekes adatokat találunk ebben a munka szerzőjére is. Szegedi Gergely, hihetőleg szegedi születésű katolikus pap, 1556-ban Kálmáncsehi Sánta Márton debreczeni pap és Petrovics Péter segítségével a wittenbergi akadémián tanult, hol 1557-ben Petrovics Péterhez intézett levele nyomtatásban megjelent. Ez év nyarán jött haza és Debreczenben iskolamester, majd Kálmáncsehi halála után predikátor lett. 1562—63 körül — mi okból, nem tudjuk — elhagyta Debreczent s Németi Ferencz tokaji kapitány pártfogása alá helyezte magát. Németi halála után Egerben, Mágócsi Gáspár mellett talált biztos helyet, de mikor Mágócsit 1567-ben Forgách Simon váltotta fel a várkapitányságban, helyzete rosszra változott. Forgách buzgó katolikus létére meglehetősen kiméletlenül bánt el az egri és környékbeli reformátusokkal. Szegedi, a hitehagyott pap, összeütközésbe került az egyházmegyei hatósággal s kénytelen volt kegyelemért folyamodni Verancsicshoz. A püspök a kért kegyelmet attól tette függővé, hogy távolítsa el magától a nőt, kiért hitét elhagyta. Verancsicsnak ez ügyben Pankotai Ferencz egri vikáriushoz írt levele 1569 július 26-áról van keltezve, s ez az utolsó adat, melyben Szegedi nevével találkozunk. Sem a kinos ügy lebonyolításáról, sem élete további folyásáról nincs tudomásunk. De hogy továbbra is megmaradt a reformált hiten, bizonyítja énekes könyve, melynek szóban forgó kiadása éppen ez évben látott napvilágot.

Ez énekes könyvről czímlapja azt mondja, hogy «*mostan ujabban* egyben szedegettetett és megöregbítettett». Tehát volt egy előbbi kiadása is, és az 1602-ki debreczeni énekes könyv előszavából valószínű, hogy az 1562-ben jelent meg. De ennek a ki-

adásnak már csak a címét sem ismerjük s így annál nagyobb becsben kell tartanunk a boroszlói unikumot, annál nagyobb köszönettel tartozunk az akadémiának, hogy azt ily jó kiadásban adta vissza az irodalomtörténetnek.

D. Gy.

A schlägli magyar szójegyzék. *A XV. század első negyedéből. Az eredeti kéziratból közzétette, bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta Szamota István. (A szójegyzék fényképeivel.) Ára 2 frt. Budapest. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. 1894. 8r. 114 lap és 12 lap fénykép.*

Magyar nyelvemlékeink sorozatát érdekes darabbal gyarapította az a felfedezés, melyet a schlägli premontrei rendház könyvtárnoka, dr. Vielhaber Gottfried 1890-ben tett, midőn a vezetése alatt álló könyvtár kézirateit lajstromozva, azok között egy középkori latin-magyar szótár töredékeire bukkant. A becses töredék egy kódex függelékét képezte, melynek korát magából a szövegből az 1420 és 1433 közti évekre lehet tenni; e kódex latin szótárt, ú. n. hortulariumot tartalmaz latin magyarázatokkal, s egyes szavaknál a magyar kifejezést is adja, tehát 130 magyar szavával szintén a tekintélyesebb magyar nyelvemlékek közé sorozandó; de terjedelemre is, érdekességre is sokkal felette áll a függelékül hozzá csatolt 7 levélnyi latin-magyar vocabularium, mely, mint helyesírásából megállapítható, azt korra is mintegy másfél évtizeddel megelőzi.

Ez a lelet azért is érdekes, mert úgyszólván szakasztott mása a besztercei szószedetnek, mely vele majdnem egy időben került napvilágra. Ennek a szószedetnek korát ismertetője, Finály Henrik a XV. század végére tette, de Tagányi Károly a Századok múlt évi folyamában kimutatta, hogy az a XV. század első negyedéből származik. Tehát körülbelül egykorú a schlägli szójegyzékkel, s e kettő és a Hortularium nyelvemlékeink sorában korra nézve közvetlenül a halotti beszéd és a königsbergi töredék után következnek.

Szamota István fiatal tudósunk volt az első, kinek alkalma nyílt a schlägli szójegyzéket a helyszínen tanulmányozni, s ő reá várt a feladat, hogy azt az akadémia kiadásában a tudományos világnak bemutassa. Hogy a bemutatás méltó legyen a felfedezés jelentőségéhez, arról gondoskodott az akadémia bőkezűsége s lelkes főtákarának, Szily Kálmánnak kiváló tudományos érzeke.

Mint a besztercei szószedetről, úgy ez újonnan felfedezett nyelvemlékről is teljes fényképmásolatot kaptunk kezünkbe, mely a mai technika hűségével és pontosságával állítja szemünk elé az eredeti kézirat hasonmását. E kézirat 7, mindkét oldalon beírt papírlévből áll, kétféle minuskula-írással; a latin szójegyzék nagyobb s erősebb barátgót betűkkel van írva, s az egyes latin

szavak felett apróbb s vékonyabb írással olvasható azok magyar jelentősége. Egyik írás sem olyan tiszta, mint a besztercei szószedeté, de beosztásban a két töredék nagyon hasonlít egymáshoz, csak a szócsoporthoz feliratai hiányoznak a schlaglinél, s az egyes csoportok élére szánt kezdőbetűk helye üresen maradt.

A kiadványnak az a része, mely a szöveg olvasását és magyarázatát adja, első sorban nyelvtudósainkat és kulturtörténelmünk bűvárait érdekli, de magának a kéziratnak facsimiléje hazai kódexeink ismeretének anyagát gyarapítja új adatokkal; s az adott nekünk alkalmat, hogy felőle a magyar bibliografia közlönyében e pár sorral megemlékezzünk.

Sch. Gy.

Pirenne: Bibliographie de l'histoire de Belgique. Gand, Engelcke, 1893. 8r.

Pirenne könyvét örömmel fogja üdvözölni mindenki, ki Belgium történetével csak röviden is foglalkozni akar. Tetemesen megkönnyíti e munka a tájékozást Belgium történeti irodalmában. Szerzője Dahlmann-Waitz és Monod hasonló bibliografiai munkáit tartá szem előtt jelen műve szerkesztésében. E küldemény, s még inkább az, hogy munkája beosztásában említett szerzők kézikönyveit használta, a munkásnak csak előnyére vált. Jóllehet első sorban a tanulók számára akart tájékoztató kézikönyvet adni, e czélt messze túlhaladta s a tudósok, a szakszerű historicusok is haszonnal fogják forgatni Pirenne könyvét.

Ha a munka belső berendezése, oeconomiaja nem okozott nagy nehézséget, mert a Dahlmann-Waitz és Monod-féle beosztást követi, sokkal nehezebb volt annak eldöntése, hogy mi foglaljon helyet e kézikönyvben, mi nem. Tudjuk, hogy Belgium története az ország egyesítése előtt szorosan összefügg Franciaország és Németország történetével, s így sem attól el nem választható, de viszont az ezen országok történetére vonatkozó összes művek sem voltak felvehetők e kézikönyvbe, miután ez a munkát túltengővé tette volna. Szerző ezért kizárta munkájából mindazon műveket, melyek nem foglalkoznak specialiter a mai Belgium, Artois, Cambrai stb. történetével. De kihagyta egyúttal mindazon műveket és forrásokat — egy-kettő kivételével — melyek nem foglalkoznak kizárólag Belgium történetével. Hasonlókép a történelem segédtudományait is csak annyiban vette tekintetbe, a mennyiben azok Belgiumra vonatkoznak.

Munkája két részre oszlik. Az első részben folyóiratok és általános munkákat sorol fel, míg a második rész Belgium történetét korszakok szerint ismerteti. Erre vonatkozólag külön beosztást csinált magának szerző, különösen az újkorig. A verduni szerződés előtti idoszakkal egy fejezetben végez, a többi korszak-

kokat így osztja be: a verduni szerződésből a XII. századig; a XII. és XIII. sz.; a XIII. századtól a burgundi-ház trónraléptéig; a burgundi hercegek kora. Az újkort illetőleg a szokásos beosztást használja.

Ha Pirenne munkája nem is ment minden hiánytól, és, mint hasonló munkáknál másként alig lehetséges, több-kevesebb pótlásra szorul, mégis ennek daczára teljes elismerést érdemel. Azon óhajjal zárjuk be ezen sorokat, vajha Magyarország történetére is bírának egy ily munkával, mely, mint Pirenne-é, főleg a kezdők és tanárjelöltek stb. részére bírna nagy becszel, miért utóbbiak manapság tényleg nagynehezen szerezhetnek áttekintést a Magyarországra vonatkozó történeti irodalomról, főleg a külföldi forrásokról.

Aldásy Antal.

Die Mittelalterlichen Handschriften in der Stadtbibliothek zu Braunschweig. *Im Auftrage der städtischen Behörden bearbeitet von Heinrich Nentwig.* Wolfenbüttel, 1893. 8r. VII+202 levél.

A braunschweigi városi könyvtár kódex-gyűjteményéről a fentebbi cím alatt részletes katalogus jelent meg, mely több tekintetben megérdemli, hogy vele bővebben foglalkozzunk. A könyvtár kódexeinek száma 184 darabra rúg; ezek legnagyobb része saecularisált egyházakból került a város tulajdonába. Így igen sok kódex a braunschweigi minorita-kolostor könyvtári jegyét viseli magán; a szerzetesek mikor a lutheránusok elől 1528-ban a várost elhagyták, könyveik nagy részét magukkal vitték ugyan, de a hátrahagyottak felől 1532-ben készített leltár mégis körülbelül 350 kötet kéziratot és nyomtatványt tüntetett fel. Egy másik nagyobb rész a Szt-András-plebánia könyvtárából származik, melyet Jordán mester, a Szt-Balázs-egyház plebánosa alapított 1310-ben és Ember János (Johann von Ember) és Hameln Gerwin jelentékenyen gyarapítottak. A János által hagyományozott könyvekből mennyi van meg jelenleg, azt pontosan megállapítani nem lehet; a Gerwin-féle kéziratok és nyomtatványok provenientiáját a bennük lelhető czímer teszi kétségtelenné.

Tartalmukat tekintve e kéziratok majdnem kizárólag a theologia köréből valók; aránylag igen sok az egyházjogi mű, melyek legnagyobb része a ferencz- és domonkos-rendiek kiváltságaival foglalkozik. Történelmi vonatkozású munkával alig találkozunk s Aeneas Sylvius Historia Bohemicajának a XV. század végéről származó kéziratát említetjük meg, mint az egyetlen kódexet, mely némi távoli összeköttetésben áll a hazai középkori bibliográfiával. De a magyar vonatkozású kéziratok hiánya daczára is meg kellett emlékeznünk e jegyzékről, mint a mely módszerében és annak következetes keresztülvitelében az elsőrangú könyvészeti publikációk sorába tartozik. A tudós szerző, ki két év előtt a városi könyvtár ősnymtatványairól adott igen pontos jegyzéket, ezuttal is a legnagyobb figyelemmel és pontossággal járt el feladata meg-

oldásában. A címeket mindenütt magából a kéziratból veszi s a cím nélküli kódexeknél a kezdő és befejező szavakat használja fel a példány meghatározására; leírja a kézirat anyagának és írásának jellegét, a kiállítás módját, pontos méreteket ad a nagyságról, közli a különböző bejegyzéseket. Csupán egy hiányát konstatálhatjuk és ez az, hogy bibliografiai segédeszközök híján nem határozhatta meg minden kéziratánál, vajjon megjelent-e nyomtatásban, vagy nem? Ettől eltekintve azonban a kiadvány hasznos útmutatóul szolgálhat mindazoknak, kik hivatásszerűleg foglalkoznak régi kéziratok meghatározásával és leírásával.

Horváth Sándor.

Catalogue de la bibliothèque de feu Ahmed Vefik Pacha. Constantinople, Bagdadlian, 1893. 2r.

Az előttünk fekvő jegyzék egy híres bibliofil könyvtáráról tájékoztat minket. Ahmed Vefik pasa volt nagyvezér könyvtára nemcsak hazájában, hanem egész Európában ismeretes volt. Tervszerűen gyűjtött 30 éven keresztül, a legnagyobb áldozatoktól nem riadva vissza, hogy könyvtárát tökéletesbítse. Csak így volt lehetséges, hogy oly kincset halmozzon össze, minővel kevés könyvtár bír. A legrégibb s legritkább nyomtatványok s kéziratok foglaltak helyet könyvtárában. Az utóbbiak közül különösen az arab kéziratok vannak nagy számmal képviselve, melyek között nem egy található a legritkábbak közül. Egyedül az arab nyomtatványok s kéziratok 1200 számot tesznek ki. A könyvtár többi részét keleti és európai nyelvű könyvek teszik, gazdagon képviselve a tudományok minden egyes ágát.

Különös érdekességet kölcsönöz könyvtárának azon körülmény, hogy a könyvnek kötése az illető korban virágzott kötés mintájára van készítve. Hasonló gondot fordított a különböző fa- és rézmetszetekre is, melyek gyűjteménye szépen tünteti elő ezen iparág fejlődését negyedfélszáz éven keresztül.

Vefik pasa könyvtára osztozott annyi sok könyvtár sorsában: ez év július havában árverezték, alkalmasint szétkallódott a világ minden tájára.

A magyar művek részére külön rovat van, benne három magyar művel találkozunk. Ezek az 1877-ben megjelent Erődi-féle munka a török küldöttségről, Lukáts Gyula «Török nemzet»-e és az Akadémia által 1875-ben kiadott kazáni tatár szövegek, valamennyi szépen bekötve. Teljesség okáért megemlítem még Deguignes «Histoire des Huns» című 1754-ben megjelent munkáját.

A. A.

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Az **Archaeologiai Értesítő** mult évi IV. és V. füzetében *Bárczay* Oszkár Családi czímerek hazai emlékeken czim alatt összeállítja azokat a műemlékeket, a melyek nemesi czímerrel vannak ellátva s mint ilyenek, a Csergheő Géza szerkesztésében megjelent Siebmacher-féle magyar czímeres könyvben idéztetnek. Jegyzéke bennünket azért érdekel, mert a czímerlevelek óriási számán kívül egész sorozatát foglalja magában oly hazai nyomtatványoknak és kéziratoknak, a mik a rajtok levő czímerek folytán a magyar heraldika forrásai között igényelnek helyet maguknak. A legrégibb czímeres kézirat, mivel jegyzékében találkozunk, a M. Nemz. Múzeum könyvtárának egy XIV. századi kódexe, a Kanisayak czímerével; a legrégibb czímeres nyomtatvány Pázmán Péter imádságos könyvének 1665-iki kiadása, melynek címlapját Széchy Mária czimere díszíti; leggazdagabb heraldikai forrásul a gróf Zichy Jenő birtokában levő Zichy-album szerepel, mely 16 család czímerének megállapításához nyújtott anyagot.

Az **Egyetemes Philologiai Közlöny** mult évi X. füzetében *Récsey* Viktor egy görög költeményt közöl Szent-László leányáról, melynek két XIV. századi kézírata az athéni nemzeti könyvtárban őriztetik. Az irodalmi rovatban *Vári* Rezső a Codex Festi Farnesinus facsimile-kiadását, *Váczy* János az 1891/92-ben megjelent filologiai programmértekezéseket ismerteti. A folyó évi I. füzetben *Sebestyén* Gyula Az ismeretlen Homér-fordítóról című cikkében egy korábbi közlése kiegészítéseként bemutatja Simony Imre Homér-fordításának eddig hiányzó részét, mely Fülöp József körmendi ref. lelkész birtokában van. A könyvészeti rovat, mely a II. füzetben is folytatódik, a két füzetben a hazai nyelvtudományi irodalom 47 új termékét, s az 1892/93-iki filologiai programmértekezésekkel együtt összesen 96 művet sorol fel.

Az **Erdélyi Múzeum** 1894-iki évfolyamának I. füzete a folyóirat I—X. évfolyamai tartalomjegyzékét közli, a szerzők sorrendjében állítva össze az azokban megjelent értekezéseket s külön felsorolva a hazai és külföldi irodalom termékeit, melyekről a könyvismertetések rovata megemlékezett. A II. füzethez *Apáczai Cseri János* Oratio de summa scholarum necessitate earumque inter Hungaros barbariei causis című értekezése van mellékelve, melyet Apáczai 1656-ban, a kolozsvári ev. ref. kollégium rektorává kinevezetvén, székfoglaló értekezés gyanánt írt és a collegium albumába sajátkezűleg igtatott be. Az érdemes munka most először lát napvilágot; latin előszót *Felméri* Lajos írt hozzá, röviden összefoglalva Apáczai életrajzát és a székfoglalóra vonatkozó adatokat.

Az **Irodalomtörténeti Közlemények** negyedik évfolyamának I. füzetében *Acsády* Ignác Verancsics Antal és Szerémi György egymáshoz való viszonyát tárgyalva, beható kutatás alá veszi műveik kéziratait is. *Horváth* Cyrill Codex-tanulmányok cz. cikkében a Bod- és Lobkovicz-kódexek összefüggését kutatja s arra az eredményre jön, hogy mindkét kódex ugyanegy szerzettől, a ferencz-rendiektől származik. *Horvát* Árpád **Közlemények** iromány-tárczámból cím alatt nagyérdékű iratokat tesz közzé atyja Horvát István és saját maga gyűjteményéből, melyekben a negyvenes és ötvenes évek könyvtári viszonyai is több oldalról vannak megvilágítva. *K. J. A* Zrinyi-könyvtár katalógusát ismerteti. *B. F.* Az 1892/93-iki irodalomtörténeti program-értekezések felett tart szemlét. A füzet végén *Hellebrant* Árpád 98 számra terjedő repertóriumot közöl az irodalom legújabb termékeiről, melynek egyik jó oldala, hogy a folyóiratokban elszórt értekezéseket is felsorolja.

A **Századok** ez évi I. és II. füzetében *Karácsonyi* János és *Pauler* Gyula folytatják a mult évi vitát a Hartvik-legenda szerzője felől. Karácsonyi e vita folyamán beismeri, hogy Hartvik Könyves Kálmán király korában élt, de munkájának a nagyobb legendát tartja, s a múzeumi kódexről, melyet azelőtt a XIII. századra tett, kijelenti, hogy a XII. századból való és szerzőjének a székesfehérvári káptalan egyik kanonokját tartja, a ki művét 1170—80 körül írta. Pauler ez újabb föltevessel szemben megmarad előbbi állításai mellett. Az I. füzetben találjuk még *Szilágyi* Sándor ismertetését a Vaczulik-féle oklevélgyűjtemény felől, mely egykor Pázmány Péter levéltárához tartozott s ajándék útján a M. Történelmi Társulat birtokába kerülve, jelenleg a M. Nemzeti Múzeum levéltárában van elhelyezve. V. megkezdi szokásos szemláját az iskolai programmok értekezései felett, s *Szádeczky* Lajos és *Erdélyi* László még egyszer felelevenítik a Szerémi György szerzősége felől pro és contra felhozható érveket. A II. füzetben Thim József ismerteti az újabb szerb irodalom termékeit, s *É. M.* a 400 év előtti cetingei nyomda jubileumi iratát ismertetve, röviden összefoglalja e nyomda történetének adatait. Mindkét füzet a magyar és külföldi történelmi irodalom gazdag repertóriumát közli, melyet, mint rendesen, most is *Mangold* Lajos állított össze.

A **Történelmi Tár** 1894-iki I. füzetében *Áldásy* Antal a folyóiratunk mult évi folyamában közölt dolgozata kiegészítéseül megkezdi a vatikáni levéltárban készített regestáinak közlését, s első közleményében VI. Kelemen (1342—1352.) vatikáni regestáinak anyagát öleli fel. Ifjabb *Kemény* Lajos Károlyi Gáspár és Huszár Gál életrajzához közöl a kassai városi levéltárból adatokat.

A **Centralblatt für Bibliothekswesen** mult évi 10—11. kettős füzetében *Schmidt* Adolf a darmstadti udvari könyvtár egyes bibliografiai ritkaságait ismerteti. *Dziatzko* K., a híres göttingai könyv-

táros a könyvtárak nemzetközi érintkezései felől értekezik: dolgozata eredetileg a chicagói könyvtári kongresszus számára készült, de idő hiányában nem lett felolvasva. A 12. füzetben *Ihm* Miksa a régi Róma könyvtáraitól értekezik, s *Wenker* G. marburgi könyvtárnok egy általa feltalált áthelyezhető könyvpalcsoportot mutat be.

Az 1894. évfolyam 1—2. kettős füzetének nagy részét Henry *Harris* Christophe Colomb et les académiciens espagnols című francia nyelven írt értekezése foglalja el, melyben a *Bibliografia Colombina* (Enumeración de libros y documentos concernientes a Crisóbal Colón y sus viajes) című, 1892-ben kiadott spanyol művet ismerteti. A Columbus-irodalom bibliográfiájának hiányait pótolva, a cikkíró a magyar irodalomra is kiterjeszkedik; jegyzékéhez, mely 1789-től 1863-ig hét értekezést sorol fel, úgy látszik, Szinnyi József repertóriumából vette az anyagot. *Nörrenberg* Konstantin terjedelmes jelentésben számol be a chicagói könyvtári kongresszus lefolyásáról. A füzet egész terjedelmében közli a porosz közoktatási miniszter 1893. december 15-iki rendeletét, mely a berlini királyi könyvtár és a porosz kir. egyetemi könyvtárak tisztviselőinek tudományos minősítését szabályozza.

A *Mittheilungen des Instituts für oesterreichische Geschichtsforschung* múlt évi. 4. füzetében *Sickel* Tivadar Ein Ruolo di famiglia des Papstes Pius IV. című dolgozata érdekes adatokat tartalmaz a IV. Pius korabeli vatikáni könyvtár személyzeti viszonyai felől. *Redlich* Osvát a vatikáni könyvtár *Codex Ottobonianus 2115.* jelzett kéziratát ismerteti, mely Habsburgi Rudolf kancelláriájából származó iratokat tartalmaz, köztük olyanokat is, amelyek Rudolfnak Magyarországhoz való viszonyára vonatkoznak.

A *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* XIX. kötetéből megjelent az 1. füzet, melyben *Kursch* Bruno folytatja jelentését a franciaországi könyv- és levéltárak kódexei felől. *Wattenbach* Vilmos pedig a párisi nemzeti könyvtár kéziratgyűjteményének újabb (1875—91.) szerzeményeit ismerteti Delisle katalógusa alapján: jegyzékében van egy XVI. századi kézirat, mely a római császárok s pápák rövid krónikáját tartalmazza Zsigmondig és V. Miklósig.

D. Gy.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának igazgató-örvé a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1893 december 24-én kelt elhatározásával dr. Fejérpataky Lászlót, a múzeumi kézirat- és levéltári osztály őrét, a Magyar Tud. Akadémia r. tagját nevezte ki. A Budapesti Közlöny f. évi január 5-iki száma a kinevezésről a következő hivatalos értesítést hozta:

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a magyar nemzeti múzeum könyvtáránál rendszeresített igazgató-óri állásra dr. Fejérpataky László múzeumi őrt s m. tud. akadémiai tagot nevezte ki.

Az új igazgató-őr január 4-én letéve a hivatos esküt, működését azonnal megkezdte.

Wenzel Gusztáv gyűjteménye a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. A múzeumi könyvtárban az elmúlt év végén lett befejezve néhai Wenzel Gusztáv egyetemi tanár gyűjteményének rendezése, melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak hosszabb alkudozás után sikerült az elhunyt örököseitől az intézet számára megszerezni. A kiváló jogtudós és polyhistor sokoldalú tudományos működésének rendkívül érdekes és hű tükre ez a gyűjtemény, mely tartalmának változatosságával és pontosságával majdnem páratlanul állott a hazai magángyűjtemények sorában. Wenzel nemcsak alapos tudós volt, a ki tanulmányai közben minden érdekes dolgot feljegyzett, de szenvedélyes oklevél-gyűjtő is. Gyűjteménye ennél fogva két csoportra oszlik: az oklevelek és a szorosan vett kéziratok csoportjára. s ez utóbbiban saját jegyzetei mellett a különböző provenienciájú idegen kéziratok is jelentékeny helyet foglalnak el. Okleveleinek száma 1087 db; ezek között van 15 darab eredeti Árpád-kori oklevél, 114 darab a XIV. 124 darab a XV. századból s 22 a XVI. század első negyedéből, 275 középkori oklevél másolata s az újabbkori anyag között igen sok városi irat. A 212 kötetből álló kéziratgyűjteményben kiemelendők a Horvát István diplomatikai és genealogiai előadásairól készített jegyzetek. (Wenzel saját kézírása), Pauler Tivadar doktori értekezésének eredeti kézírata, melyet a szerző maga ajándékozott barátsága emlékeül későbbi tanártársának; Podhraczký József két dolgozata és Wagner Károly Collectanea de regno Comaniae című munkájának kézírata, mely a Jankovich-gyűjteményből származott, s mint ilyen, kiegészíti a múzeumi kéziratárban őrzött Wagner-féle kéziratokat. Kiváló jogtörténeti beccsel bírnak a dalmát városok jogforrásainak kézíratai, miket Wenzel a saját költségén másolatott le gyűjteménye számára. A kéziratgyűjtemény legértékesebb részét azonban Wenzelnek a magyarországi bányászatra, a Frangepánok történetére s Mátyás ausztriai szereplésére vonatkozó s egyéb jegyzetein és tanulmányain kívül sajátkezűleg írt oklevél-másolatai képezik, melyek 86 kötetben kor szerint rendeztettek s a magyar történelem becces anyagát foglalják magukban.

H. S.

A porosz könyvtárak minősítése. A porosz kir. vallás- és közoktatás- és orvosügyi miniszter 1893. évi december 15-én rendeletet adott ki, melyben a berlini kir. könyvtár és a porosz egyetemi könyvtárak tisztviselőitől megkívántató képesítés feltételei részletes szabályozást nyertek. A rendelet a nevezett könyvtárak tudományos szolgálatába való felvételt két évi voluntair-szolgálatról és az ezt követő könyvtárnoki szakvizsga sikeres letételéről teszi függővé. Önkéntes gyakornokul csak az jelentkezhetik, a ki a gymnasiumi érettségi vizsgálaton és a theologiai, jogi, orvosi vagy tanári első alapvizsgálaton kívül a doktori vagy licentiatusi vizsgálatot kiállotta, s kellő anyagi eszközökkel rendelkezik, hogy a két évi ingyenes szolgálat alatt magát tisztességesen fenttarthassa. A gyakornoknak e két év alatt a könyvtári szolgálat lehetőleg minden ágával meg kell ismerkednie. A második évet jogában áll a göttingai egyetemi könyvtárnál töltetni, hogy az ottani egyetem két féléves könyvtartani kollegiumát hallgathassa. A könyvtárnoki szakvizsgálat a miniszter által kiküldött bizottság előtt teendő le, mely egy elnökből és két tagból áll. A vizsgálat szóbeli, és fő czélja az, hogy a jelölt bizonyosságot tegyen a könyvtári igazgatás, a bibliografikus segédeszközök és az általános irodalomtörténet terén megkívántató jártasságáról, a bibliografiai munkássághoz szükséges angol, francia és olasz nyelvismeretekről s az írás és könyvtárban történetének ismeretéről. Paleografiai képzettség és az ősnymtatványok ismerete a jelölt különös előnyeül szolgál. A vizsgálat egy félév lefolyása után, de csak egyszer ismételhő. A ki a vizsgálatot sikerrel kiállja, azonnal leteszi a hivatalos esküt, s addig, míg fizetési állásra ki nem nevezetik, könyvtári assistens címmel azon könyvtár kötelekében marad, a melynél gyakornoki szolgálatát teljesítette. A rendelet 1894. április 1-én lép életbe. (CB.)

Magyar egyetemi tanár Dorpatban. *Kvacsala János* pozsonyi ág. ev. lyceumi tanárt, a protestantizmus vallási irodalmának kiváló buvárát a dorpatti egyetem meghívta az egyházjog ny. rendes tanszékére. Kvacsala a meghívást elfogadta, azzal a feltétellel, hogy megtartja magyar állampolgárságát és míg az orosz nyelvet kellően el nem sajátítja, németül fogja tartani előadásait. A jeles tudós m. év december havának elején foglalta el új állását. Távozásakor ígéretet vettünk tőle, hogy úgy a 250,000 kötetet számláló dorpatti egyetemi könyvtárban, mint Oroszország többi könyvtáraiban hungarikumok után fog kutatni s az eredményt folyóiratunk útján fogja közölni a hazai tudományos körökkel.

Adalék a vatikáni levéltárból a Corvina történetéhez. A bécsi pápai nuntius 1666. február 6-án kelt jelentésében a következő érdekes helyet találjuk:

«La maestà dell imperatore piena di zelantissimi pensieri, havendo saputo che nella famosa libreria di *Buda* anticamente occupata di Turchi, si conservino opere molte confacenti alla religione cattolica et in specie l'istoria del quinto concilio ecumenico, il di cui esemplare suppose non si trovi nemmeno in cotesta sacra biblioteca, ha ottenuto con il mezzo del conte *Leslie* suo ambasciatore dal sultano la licenzia d'havere detti libri, e spedisce peró domani sua maestà il bib'iotecario á quella volta, con speranza di levare molt' altri importanti volumi col mezzo de denari al custode di detta libreria.»

(Vatikáni levéltár. Nuntiatura di Germania. vol. 180.) Közli *F. V.*

Magyar tanuló Rómában. A külföldön tanult magyarok számát az alább közölt okmány ismét egygyel szaporítja. Annival is érdekesebb ez, mert az okmány által említett tanuló már kiválóbb állást foglalt el az egyházi személyek között: ó-budai prépost lévén. Az okmány 1601-ben kelt, s jelenleg a vatikáni levéltárban van, a Borghese gyűjtemény I. sorozata 696—697—698—699. kötetében, hol a 106. lapon található. Szövege a következő:

Sanctissime et beatissime in Christo pater ac domine, domine colendissime, post humilimam mei commendationem continuam filialis obsequentiae incrementum. Cum praesentium exhibitor Ladislaus Matthinii praepositus Veteris Budae Ungarus continuandorum studiorum suorum gratia Romam proficisci constituerit, mibique, quo apud sanctitatem vestram etc. commendandum susciperem, humiliter supplicaverit, ego sane cognito et benigne probato liberali eiusdem instituto consideratisque parentum defunctorum meritis, intermittere non potui, quin eum ipsum benigne susciperem promovendum. Ac proinde sanctitatem vestram debita reverentia atque submissione enixe rogatam volo, ut praedicti Ladislai Maytthinii hac in parte benignam atque paternam rationem ducere velit, ut hanc meam commendationem maximi apud sanctitatem vestram ponderis fuisse re ipsa experiatur. Quod reliquum est: sanctitatem vestram ecclesiae dei diu incolumem foelicemque praeesse, et prosperrimis rerum successibus frui ex animo opto. Datae in urbe Vienna, die vigesimo septimo mensis Novembris, anno domini salvatoris nostri supra millesimum sexingentesimum primo.

Eiusdem sanctitatis vestrae etc.

obsequentissimus filius
archidux Austriae
Mathias.

Külczim: Sanctissimo et beatissimo in Christo patriac domino, domino Clementi octavo divina providentia sacrosanctae Romanae et universalis ecclesiae summo pontifici et domino meo colendissimo.

Hátyára írott eredeti, kívülről Mátyás fhg. nagy pecsétjével.

Közli Áldásy Antal.

Breuer Lőrincz életéhez. Kassa városa levéltárában egy «Leit-schauwer Schuldregister» című könyv őriztetik. Valamelyik XVII. századbeli kassai kereskedőnek volt a főkönyve, ki — a cím után ítélve — benne lőcsei vevőközönségének tartozásait jegyezte fel.

Vevői közé tartozott sógora, Breuer Lőrincz is, kinek *tartozik és követel* rovatát íme közlöm:

«Nr. 10. Anno 1640.

Herr Lorentz Breywer mein schwager soll mir: Anno 1638. den 18. May sein sohn der Michael $\frac{1}{4}$ ellen gezwiret legethur (?)	d. 25
Anno 1639. den 26. Martii nam der Michel wieder 1 loth frankfurter schnur	» 60
den 11. April nam der Michel wieder 2 ellen eingesprengte sundespenten ad 27 à	» 54
den 28. Octobris nam der Lorenz 6 ellen seydenen bandt ad 10	» 60
Anno 1642. den 10. Novembris ich zalt vor die bücher laut seines auszuuegs	fl. 8 » 56
A. 1643. den 6. Septembis herr schwager Breyer selbstnen geben	» 200
den 23. Novembris ihme geben durch mein hauszfrau.	» 200
A. 1644. dem 4. Aprill nahm sein diener Marcusz 1 lb. auripigment	» 66
$\frac{1}{2}$ lb. Indich	» 2 » 37 $\frac{1}{2}$

(A könyv szemközt levő oldalán:) A. 1640.

Herrn Lorentz Breywern soll ich

Ab anno 1638. Restir ich noch an der kinder ihr grosz-väterlichen erbguet a fl. 500

A. 1638. den 6. November empfang ich

1 dictionarium 4 ling(uarum) a	fl.	1 d.	50
1 Terentium a	>	1 >	50
1 Compendium Hütteri a	>	1 >	60
1 ungarisches evangel	>	>	60
1 Virgilium Maro	>	2	
1 calender	>	>	36
Anno 1641. den 19. November nahm ich von ihm			
1 compend(ium) Gorlicens(e)	>	>	60
1 Ciceronis Epistola Sturmii	>	>	40
A. 1642. 10. Novembris zalt er mit kalendern	>	1 >	99

Közli ifj. Kemény Lajos.

A Magyar Könyv-Szemle és a külföldi sajtó. Folyóiratunk új folyamának első kötetéről nemcsak a hazai sajtó emlékezett meg elismerőleg, de a külföldön is tudomást vettek felőle, a mit első sorban a Gutkeled-bibliáról hozott közlemény hatásának kell tulajdonítanunk. Fejérpataky László felfedezése, melylyel a hirneves kódex sorsát kiderítette, általános érdeklődést keltett mindenütt; a legelőkelőbb bécsi és németországi hírlapok napihireik rovatában foglalkoztak vele; a Journal des Débats f. évi január 22-iki száma pedig a kiváló érdekű tudományos felfedezések sorában emlékezett meg az admonti biblia történetének művelődéstörténeti jelentőségéről.

Hungarikumok a külföldi antiquár-katalogusokban. *Martinus Nijhoff* hágai antiquár *Curiosités de l'art typographique* cz., 1893 október havában kibocsátott árjegyzéke *Flaccus Illyricus Eine schreckliche Historia* cz. helynélküli 1549-iki kiadását kínálja eladásra; (ára 13, 50 hollandi forint); ugyanitt megvan *Grynaeus Die nieuwe weereit der lantschappen* cz. ritka munkája, Antwerpen, 1563, melyben a magyarok eredetéről is szó van; (ára 30 hollandi forint), *Herberstein. Comentar della Moscovia etc.*, Bazel, 1593. (35 frt.) és *Aeneas Sylvius* epistoláinak löweni, 1483-iki kiadása; (32 forint.) *Albert Cohn* berlini antiquár 204. sz. katalogusában találjuk *Alstedius* egy munkájának angol fordítását: *Templum musicum or the musical Synopsis*, London, 1664; (ára 20 márka), *Behamb Notia Hungariae-ját*, Strassburg, 1676. (6 márka), és a *Cosmographie introductio* ritka, 1509-iki strassburgi kiadását. (750 márka.) *Hiersemann* lipcei antiquár *Trachtenkunde* című katalogusából kiemeli a következő műveket: *Braun et Hogenberg Civitates orbis terrarum*, 3. k., Köln, 1572–1618. (480 márka); *Korb, Diarium itineris in Moscoviam*, Bécs, 1700. (190 márka); *Alexander, Picturesque representations of the dress and manners of the Austrians*, London, 1800 körül (30 márka), és *Moleville. Costumes des états héréditaires de la maison d'Au triche*, London, 1804. (55 márka.) Igen érdekes hungarikumokat tartalmaz *Rosenthal* müncheni antiquárnak az egylevelű nyomtatványokról kiadott 87. számú katalogusa, melyben egész sorát találjuk a török háborúkra vonatkozó röpiratoknak, hírlapoknak, magyarországi várak képeinek és egyéb apró nyomtatványoknak. Legrégibb ezek között Ferdinánd 1532. ápril 27-iki nyílt parancsának nyomtatott példánya. (Ára 24 márka.) *Kende S.* bécsi antiquárnak Barna Mihály genealogiai gyűjteményéről kiadott jegyzéke a magyar nemesi családok történetének igen becses kézirati forrásait sorolja fel. Megemlítjük e helyütt, hogy a külföldön legújabbán három nagy magán-könyvtár került könyvpiacra, ú. m. *Hellwald, Dollinger* és *Gindely Antal* könyvtárai; az első kettő főleg művelődéstörténeti szempontból bír kiváló jelentőséggel, Gindely könyvtára pedig első sorban a harmincz éves háborúra vonatkozó műveket, köztük igen sok magyar vonatkozásút, foglal magában.

A Magyar Könyv-Szemle

1892/93. évi folyamára előfizettek:

Acsády Ignác, Budapest. Akadémia (M. Tud.) könyvtára. Budapest.
 Andrassy János, Nagyvárad. Aradi áll. tanítóképző intézet. Áldásy Antal, Budapest. Babics József, Zsombolya. Balassy Ferencz, Maklár. Ballagi Aladár, Budapest. Bayer József, Budapest. Békefi Remig, Budapest. Bodnár Zsigmond, Budapest. Boszniai orsz. kormány, Szerajevó. Budapesti egyetemi könyvtár. Budapesti egyetemi olvasóköri. Budapesti egyetemi történelmi szeminárium. Budapesti V. ker. áll. főreáliskola. Budapesti ref. főgimnázium olvasóköre. Bunyitay Vincze, Nagyvárad. Concilia Emil, Nagy-Szombat. Csaplár Benedek, Budapest. Csánki Dezső, Budapest. Csányi Ferencz, Kolozsvár. Csávolszky József, Vác. Csoma József, Devecser. Dankó József, Pozsony. Debreczeny János, Eger. Desewffy Arisztid, Budapest. Dévai áll. főreáliskola. Dévay József, Budapest. Doby Antal, Homonna. Emich Gusztáv, Budapest. Ferenczi Zoltán, Kolozsvár. Fraknoi Vilmos, Róma. Gebauer Miklós, Trencsén. Gerold és társa, Bécs. Gond István, Stomfa. Graenzenstein Béla, Budapest. Gyárfás Tihamér, Brassó. Győri tanítónőképző intézet. Gyulai Béla, Budapest. Hajnik Imre, Budapest. Hellebrant Árpád, Budapest. Hodinka Antal, Bécs. Hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimnázium. Honvédelmi miniszterium, Budapest. Horváth Emil, Budapest. Horváth Sándor, Budapest. Hradsky József, Szepes-Igló. Jeszenszky Alajos, Nyitra. Kammerer Ernő, Budapest. Karácsonyi János, Nagyvárad. Károlyi Árpád, Bécs. Keifel József, Pozsony. Keszthelyi áll. gazdasági iskola. Keszthelyi gróf Festetics-könyvtár. Knauz Nándor, Esztergom. Kolozsvári unit. főiskola. Kovács Eduárd, Homok. Kudora Károly, Budapest. Losonczy áll. főgimnázium. Lőcsei kath. főgimnázium. Major Lajos, Budapest. Marczali Henrik, Budapest. Marosvásárhelyi ref. főiskola. Márm.-szigeti áll. tanítóképző intézet. Márm.-szigeti kath. nagygimnázium. Báro Mednyánszky Dénes, Bécs. Melczér István, Budapest. Miskolci ev. egyházmegyei könyvtár. Miskolci polgári iskola. Nagybánya város tanácsa. Nagybányai iparos ifjúság önképzőköre. Nagybányai kaszinó. Nagybányai polgári társaskör. Nagy Iván. Horpács. Nagyvárad kir. jogakadémia. Némethy Lajos, Esztergom. Báro Nyáry Jenő, Budapest. Országos levéltár, Budapest. Országos kaszinó, Budapest. Ortay Tivadar, Pozsony. Palcsó István, Késmárk. Pap Géza, Budapest. Pauler Gyula, Budapest. Pápai ref. főiskola. Pécsi püspöki könyvtár. Pór Antal, Esztergom. Pozsonyi ev. lyceum. Pozsonyi kath. főgimnázium. Pozsonyi kir. jogakadémia. Báro Radvánszky Béla, Sajó-Kaza. (2 pld.) Ráth György, Budapest. Ifj. Reiszig Ede, Budapest. Báro Révay Ferencz, Budapest. Révész Kálmán, Kassa. Rumbold Bernát, Budapest. Sárospataki áll. tanítóképző intézet. Sárospataki ref. főiskola. Sátorajja-ujhelyi kath. nagygimnázium. Schönherr Ágoston, Márm.-Sziget. Schrauf Károly, Bécs. Selneczbányai ev. lyceum. Solyom-Fekete Ferencz, Déva. Somogyi-könyvtár. Szeged. Sopron város tanácsa. Szabadkai városi főgimnázium. Szalay László, Bécs. Szent-István-társulat, Budapest. Szent-Ivány Zoltán, Budapest. Székely-keresztúri áll. tanítóképző intézet. Székely-udvarhelyi áll. főreáliskola. Székely-udvarhelyi ev. ref. kollégium. Széll Farkas, Debreczen. Szilágyi István, Márm.-Sziget. Szilágyi Sándor, Budapest. Szily Kálmán, Budapest. Szombathelyi kath. főgimnázium. Szombathy Ignác, Aranyos-Maróth. Gróf Teleki Ede, Budapest. Gróf Teleki Géza, Budapest. Gróf Teleki Sándor, Budapest. Temes vármegye alispáni hivatala. Temesvári kath. főgimnázium. Temesvári Mihály, Marosvásárhely. Tengerészeti hatóság, Fiume. Thallóczy Lajos, Bécs. Thim József, Zombor. Toldy Lajos, Budapest. Tóth István, Kecskemét. Tóth Samu, Debreczen. Varjú Elemér, Budapest. Váci kegyesrendi főgimnázium. Verseczi városi főreáliskola. Vécsey Tamás, Budapest. Zalán Lipót János, Budapest. Zilahi ev. ref. kollégium. Zimmermann Ferencz, Nagy-Szeben. Zsilinszky Mihály, Besztercebánya.

A Magyar Könyv-Szemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyv-Szemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mely mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában, új folyamában is az eddigi nyomokon fog tovább haladni, a rendelkezésre álló eszközök teljes felhasználásával törekedve tudományos programjának megvalósítására. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismertetni fogja annak egyes csoportjait: a szorosan vett könyvtárt, a hirlap-osztályt s a kézirat- és levéltár osztályát; bemutatja e csoportok ritkaságait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról, ellenőrzi a netalán mutatózó hiányokat s teljes, megbízható képét fogja adni a könyvtár belső életének. Folytatni fogja továbbá a hazai és külföldi könyv- és levéltárak ismertetését, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és speciális bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére, s általában oda törekedve, hogy hazánk könyv- és levéltárainak hű tolmácsa legyen. Ismerteti a hazai és külföldi bibliografiai irodalom termékeit s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait, melyek összegyűjtése a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának egyik legfontosabb feladatát képezi. S mindezen munkájában összes igyekezetét arra fogja fordítani, hogy a bibliografia, könyv- és levéltártan fejlődésével lépést tartva, speciális céljai mellett az általános tudományos érdekeket is sikerrel szolgálhassa.

A folyóirat évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december 1-én jelenik meg, 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 3 frt, egyegy füzet ára 1 frt.

Az előfizetési pénzeket a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a szerkesztő címére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.